

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE
FAKULTA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
KATEDRA BIOTECHNICKÝCH ÚPRAV KRAJINY

DIPLOMOVÁ PRÁCE
PŘÍRODNĚ-KRAJINÁŘSKÁ ANALÝZA
KLADENSKÝCH SÍDLIŠŤ

Vedoucí práce: doc. Ing. arch. ThLic. Jiří Kupka, Ph.D.

Diplomant: Bc. Alexandr Němec

© 2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Alexandr Němec

Krajinné a pozemkové úpravy

Název práce

Přírodně-krajinářská analýza kladenských sídlišť

Název anglicky

Kladno Housing Estates – Landscape Analysis

Cíle práce

Sídliště resp. panelová sídliště jsou významným fenoménem výstavby měst v druhé polovině 20. století. Statutární město Kladno, které prošlo v tomto období dynamickým růstem, je z velké části tvořeno sídlišti, jejichž kvalita je z hlediska obytného prostředí a vazby na krajinné zázemí města různá. Cílem práce je analýza vybraných kladenských sídlišť z různých období výstavby se zaměřením na přírodně-krajinářské a kompoziční hledisko. Výstupem práce bude souhrn a zhodnocení vybraných sídlišť z hlediska vztahu ke krajinnému rámci (terén, plochy zeleně) a jeho zapojení a využití (či nevyužití) v životě sídlišť (napojení na krajinu, rekreace, kvalita prostředí atd.)

Metodika

1. DP bude vycházet z metodických pokynů platných na FŽP ČZU.
2. DP bude kromě standardních částí (úvod, cíle, metodika, závěry, seznamy...) obsahovat obecnou (rešeršní) a konkrétní (analytickou) část. V rámci obecné literární rešerše bude na jedné straně pojednáno téma architektury sídlišť v druhé polovině 20. století, na druhé straně téma krajinného rámce měst a významu přírodních a krajinných složek v prostředí města.
3. V konkrétní části bude nejprve vybrané území popsáno z hlediska přírodních podmínek (geomorfologie, hydrologie, vegetace, geologie, pedologie, klima) a jeho obecného historického a urbanistického vývoje od poloviny 19. století, zejména ve 2. polovině 20. století.
4. V analytické části bude dle dostupných pramenů (literatura, mapy, plány, fotografie atd.) a terénního průzkumu proveden rozbor vybraných sídlišť z výše uvedených hledisek
5. Textová část bude doplněna fotografickou a mapovou přílohou s přehledným označením analyzovaných jevů.

Doporučený rozsah práce

cca 60-80 NS textu, mapové a obrazové přílohy (fotografické a ikonografické)

Klíčová slova

Kladno, panelová sídliště, socialistický realismus, urbanistická kompozice, krajinný rámec města

Doporučené zdroje informací

Architekti Praze. Praha: Pražský projektový ústav, 1971.

FIALA, František, Stati z urbanismu. Praha: Svaz architektů ČSR, 1959.

HEXNER, Michal, Cenné a pozoruhodné urbanistické soubory z hlediska urbanistického vývoje, založení, architektury a kompozice. ÚAP HMP.

HEXNER, Michal – NOVÁK, Jaroslav, Urbanistická kompozice. Praha: ČVUT, 1996.

HRŮZA, Jiří, Slovník soudobého urbanismu. Praha: Odeon, 1977.

KUČA, Karel, Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku / 2.díl H-Kole. Praha: Libri 2000.

NOVÝ, Otakar, Architektonická bilance: Krajský projektový ústav Praha. Praha: Merkur, 1973.

NOVÝ, Otakar, Architektonická tvorba: 35 let KPÚ Praha. Praha: KPÚ Praha v nakladatelství Merkur, 1983.

Principy a pravidla územního plánování (zejm. kap. 3.5 Zeleň). kap. , Brno: ÚÚR, 2015 (on-line)

Regionální literatura, archivní a mapové prameny

Předběžný termín obhajoby

2017/18 LS – FŽP

Vedoucí práce

doc. ThLic. Ing. arch. Jiří Kupka, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra biotechnických úprav krajiny

Elektronicky schváleno dne 5. 3. 2018

prof. Ing. Petr Sklenička, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 6. 3. 2018

prof. RNDr. Vladimír Bejček, CSc.

Děkan

V Praze dne 05. 04. 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci „Přírodně-krajinářská analýza kladenských sídlišť“ vypracoval samostatně, pod vedením vedoucího diplomové práce, s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne

.....

Alexandr Němec

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval doc. Ing. arch. ThLic. Jiřímu Kupkovi, Ph.D. za vedení práce, cenné rady a vždy obětavý přístup. Za věcné připomínky a morální podporu při terénním šetření děkuji Ing. Veronice Skopcové. Za stálou podporu a trpělivost v průběhu mého studia a při psaní této práce děkuji celé své rodině.

PŘÍRODNĚ-KRAJINÁŘSKÁ ANALÝZA KLADENSKÝCH SÍDLIŠŤ

Abstrakt

Náplní diplomové práce je analýza dvanácti vybraných kladenských sídlišť ze šesti dílčích fází výstavby dle etapizace Skřivánková, Švácha (2016), přičemž vůdčí akcent je kladen na přírodně-krajinářské a kompoziční hledisko. Analýza těchto urbanistických celků vychází z provedeného podrobného terénního průzkumu, při kterém byly zjištěny hlavní sledované přírodně-krajinářské a kompoziční aspekty. Zároveň práce vychází z intenzivního studia rozsáhlého fondu odborné literatury. Výsledky a konečné výstupy jsou prezentovány ve formě mapových karet, posterů a textů, doplněných o velké množství fotografií, mapujících stav jednotlivých sídlišť. Na základě provedené analýzy pak lze říci, že krajinný rámec sehrál významnou roli při zakládání nových obytných souborů v kladenské aglomeraci s tím, že zásadní vliv zde mělo situování zástavby mimo území dotčená činností velkých průmyslových závodů. Zároveň z provedené analýzy vyplývá snaha o využití a podpoření jinak méně výrazné tektoniky celého území a zapojení sídlišť na okolní - příměstskou - krajinu, sestávající z prstence smíšených lesních celků a polí. Tato diplomová práce může být vhodným podkladem v rámci územního plánování ve fázi průzkumů a rozborů. Případně může sloužit pro příslušné samosprávné orgány města Kladna, jako zdroj informací o kvalitě prostředí na kladenských sídlištích. V neposlední řadě může být souhrnným podkladem při návrzích úprav či regenerací dílčích řešených celků.

Klíčová slova: Kladno, panelová sídliště, socialistický realismus, urbanistická kompozice, krajinný rámec města

KLADNO HOUSING ESTATES

LANDSCAPE ANALYSIS

Abstract

This diploma thesis deals with landscape analysis of twelve selected Kladno housing estates, from the six timeparts of construction - according to publication *The Paneláks - Skřivánkova, Švácha* (2016), with the main accent on the landscape and the compositional aspects. The analysis of these urban areas is based on a detailed field research. This research identified and analyzed landscape and copositional aspects. At the same time, the thesis is based on an extensive study of the literature. The main results and final outputs are presented by the map cards, posters and texts - supplemented by a lot of photographs of individual Kladno housing estates. On the basis of the analysis, we can say - the landscape framework played an important role in the creation of new residential complexes in the Kladno. Significant influence was activities of the large industrial plants. At the same time, the analysis shows the effort to use and support the otherwise less pronounced tectonics of the whole territory and the involvement of settlements to the surrounding - suburban - landscape consisting of a ring of mixed forests and fields. This diploma thesis can be used in the context of urban planning at the stage of research and analysis, or to the relevant administrative authorities of the city of Kladno, as a source of information about the quality of the environment on the Kladno housing estates. Last, but not least, it can be a general basis for proposals for modifications or regeneration of partial solved housing estates.

Keywords: Kladno, panel housing estates, socialist realism, urban composition, landscape of the city.

OBSAH

1	ÚVOD.....	10
2	CÍL PRÁCE.....	11
3	LITERÁRNÍ REŠERŠE	12
3.1	KRAJINNÝ RÁMEC MĚSTA.....	12
3.1.1	PŘÍRODNÍ ATRIBUTY MĚSTSKÉ KRAJINY	13
3.1.2	PŘÍMĚSTSKÁ KRAJINA	22
3.1.3	VAZBA PŘÍMĚSTSKÉ KRAJINY NA KRAJINU MĚSTA.....	23
3.2	PANELOVÁ SÍDLIŠTĚ – FENOMÉN DOBY	28
3.2.1	KONTEXT VZNIKU A HISTORIE VÝVOJE SÍDLIŠŤ	30
3.2.2	SÍDLIŠTĚ - PROLNUTÍ MĚSTA A KRAJINY	41
4	POPIS ZÁJMOVÉHO ÚZEMÍ	44
4.1	VYMEZENÍ ZÁJMOVÉHO ÚZEMÍ	44
4.2	URBANISTICKÝ VÝVOJ MĚSTA Kladna	44
4.3	POPIS ÚZEMÍ Z HLEDISKA PŘÍRODNÍCH PODMÍNEK	64
4.3.1	GEOMORFOLOGIE	64
4.3.2	GEOLOGIE	65
4.3.3	PEDOLOGIE	65
4.3.4	HYDROLOGIE	66
4.3.5	KLIMA	67
4.3.6	VEGETACE	67
5	METODIKA	69
5.1	SITUAČNÍ VÝKRES ŘEŠENÝCH SÍDLIŠTNÍCH CELKŮ.....	69
5.2	PŘÍRODNĚ-KRAJINÁŘSKÁ ANALÝZA	70
5.3	ZÁKLADNÍ ROZBOROVÁ KARTA CELKU	70

5.4	FOTOGRAFICKÁ DOKUMENTACE S POPISEM.....	71
5.5	SOUHRNNÉ ZHODNOCENÍ CELKU A DÍLČÍ DOPORUČENÍ.....	72
6	VÝSLEDKY	73
6.1	SITUAČNÍ VÝKRES ŘEŠENÝCH SÍDLIŠTNÍCH CELKŮ.....	73
6.2	PŘÍRODNĚ-KRAJINÁŘSKÁ ANALÝZA.....	74
6.3	ZÁKLADNÍ ROZBOROVÉ KARTY CELKŮ	76
6.4	FOTOGRAFICKÁ DOKUMENTACE S POPISEM.....	76
6.5	ZHODNOCENÍ CELKŮ A DÍLČÍ DOPORUČENÍ.....	76
7	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ A DISKUZE.....	89
8	ZÁVĚR	91
9	PŘEHLED LITERATURY A POUŽITÝCH ZDROJŮ	92
10	SEZNAMY	98
10.1	SEZNAM OBRÁZKŮ.....	98
10.2	SEZNAM TABULEK	98
10.3	SEZNAM MAP	98
11	PŘÍLOHY	99

1 ÚVOD

Sídliště, respektive panelová sídliště, jsou důležitým historickým fenoménem - přes čtyřicet let se jednalo o nejtypičtější a prakticky jedinou formu hromadné bytové výstavby. S ohledem na tento určující charakter lze tedy říci, že se tento typ zástavby zásadním způsobem propsal do sociálního, kulturního, ekonomického a konečně i architektonicko-urbanistického vývoje měst, městeček a vesnic v naší vlasti.

Dnes je evidováno přes 1,2 milionu bytových jednotek situovaných v rámci sídlištních celků, přičemž zde bydlí více než 2,7 milionu obyvatel České republiky (Sčítání lidu, domů a bytů 2011, ČSÚ). Tyto statistické hodnoty dokreslují celkový rozsah a potenciální dopad řešeného tématu s tím, že při komplexním vhledu je cílová skupina dotčených osob ještě širší.

Stále naléhavějším úkolem je najít způsob, jak zlepšit obytný potenciál těchto celků tak, aby byly schopny udržet si stávající obyvatele a zároveň lákat k bydlení nové. Je však paradoxní, jak „málo“ informací o (panelových) sídlištích je k dispozici a naproti tomu jaké zásahy je v nich dovoleno aplikovat, a to často bez předchozích, alespoň elementárních průzkumů existujících kvalit, či naopak palčivých problémů. Stanovení toho, co je vskutku třeba v dotčených celcích napravit, či zlepšit se dnes neobejde bez pečlivě zpracovaných podkladů, které v sobě implementují jak rekognoskaci terénu, tak i architektonicko-historický průzkum a v neposlední řadě participaci místních obyvatel.

Město Kladno lze z hlediska otázek hromadné bytové výstavby označit ze své historické podstaty za encyklopedii sídlišť zachycující všechny vývojové etapy obytné výstavby, přičemž kvalita celků (ať již v důsledku koncepce, tak i následného vývoje) je různá. Na základě dlouhodobých prostorově-plánovacích cílů bylo důležité provést příčinná šetření, která posléze umožní volit individuální přístup k jednotlivým sídlištím, tedy takový co reflektuje konkrétní situaci daného místa a jeho vztahy ke svému okolí.

Diplomová práce „Přírodně-krajinářská analýza kladenských sídlišť“, je pojata jako studie, která svým rozsahem mapuje a vyhodnocuje vybrané aspekty sídlištních celků v rámci Statutárního města Kladna. Vzhledem k aktuálnosti tohoto tématu je práce uvažována MMK jako jeden z hlavních podkladů pro zadávání dílčích, či komplexních úprav a regenerací řešených lokalit.

2 CÍL PRÁCE

Hlavním cílem této diplomové práce je analýza dvanácti vybraných kladenských sídlišť ze šesti dílčích fází výstavby dle etapizace Skřivánková, Švácha (2016), přičemž vůdčí akcent je kladen na přírodně-krajinářské a kompoziční hledisko. Práce si ve své rešeršní části klade za cíl na jedné straně podat základní informaci o tématu krajinného rámce měst, významu přírodních a krajinných atributů v prostředí města a v neposlední řadě povšechně shrnout obecný vývoj sídlištní architektury na našem území ve druhé polovině 20. století. Na straně druhé - v analytické části - si práce klade za cíl vytvořit přehledný souhrn se zhodnocením vybraných kladenských sídlišť, a to jak z hlediska vztahu ke krajinnému rámci - zejména k terénu a plochám zeleně - jeho zapojení a využití, či naopak nevyužití v životě sídliště, tak i z hlediska architektonicko-urbanistického vč. stručného historického vývoje výstavby popsaného v dílčí kapitole urbanistický vývoj města Kladna. Výsledky analytické části budou prezentovány formou mapových karet a posterů s četným fotografickým a textovým doprovodem, přičemž konečné ideové návrhy a doporučení neponesou charakter detailního projektu, což by již překračovalo rámec tohoto druhu práce, nýbrž jen poukážou na nejpálčivější problémy řešených území, což může být zohledněno například v případě vypsání architektonických soutěží. Zároveň práce může sloužit jako souhrnný podklad pro participativní schůzky a další rozbor, eventuálně při zpracování detailní studie.

3 LITERÁRNÍ REŠERŠE

Rešeršní část této práce na jedné straně přibližuje téma krajinného rámce města, v návaznosti na to i význam přírodních a krajinných složek v prostředí města. Na straně druhé podává základní vhled do problematiky historie vzniku sídlištní architektury s akcentem na fenomén prefabrikované panelové výstavby v druhé polovině 20. století. Témata zde popsaná dávají teoretický fundament k řešenému obsahu analytické části práce.

3.1 KRAJINNÝ RÁMEC MĚSTA

Pro samotný popis vztahu krajiny a města, eventuálně krajinného rámce města, je nutné definovat samotný pojem krajina, který u většiny lidí přímo implikuje přírodu, tedy kopce, údolí, lesy, skupiny stromů, aleje, meze, louky, pole, potoky, řeky, rybníky a jezera (Vorel, 2000, s. 126). Z hlediska krajinářského a pro potřeby této práce, lze krajinu definovat jako část zemského povrchu, který se vyznačuje svou unikátní zeměpisnou polohou, strukturou krajinných složek, vzájemnými procesy a vztahy a v neposlední řadě tvářností, tedy svým specifickým krajinným obrazem (Horký, Vorel, 1988, s. 8).

Od samotného počátku vzniku měst tvořila krajina, zejména pak její přírodní složky - terénový útvar, voda a vegetační kryt - základní rámeček, který velkou měrou předurčoval i následný rozvoj těchto nově vzniklých civilizačně ovlivněných zón (Hruška, 1945, s. 8).

V historickém kontextu charakter krajiny primárně stanovil samotná místa založení (lokaci) měst v rámci širší krajinné struktury. Zprvu šlo především o zajištění strategické obrany sídla, tedy o možnost rozvinutí obranného systému s využitím stávající přírodně-krajinné konfigurace a zároveň i o vhodné situování při důležitých obchodních stezkách. V neposlední řadě hrála důležitou úlohu přítomnost pitné vody, jakožto atributu k životu nepostradatelného a posléze i komplexní stavebně technické podmínky dané lokality (Kupka, 2010, s. 100).

Krajinný rámeček přímo vymezil směry následného růstu těchto sídel, popřípadě je limitoval a tím mnohdy kladně omezil celkovou míru expanze měst do volné krajiny. Tyto limity vznikaly předně v polohách svažitéch, záplavových, prostorově stísněných, eventuálně v místech s nevhodnými základovými poměry obecně (Vorel, 2006, s. 1).

Ve sféře plošného růstu zástavby ovlivnil krajinný rámec do jisté míry i funkční uspořádání ploch ve městech. Lze tedy říci, že rozložení ploch pro bydlení, pro výrobu a pro rekreaci je integrálně vázáno na krajinnou strukturu daného sídla. Ovlivnění prostorového členění celku, jeho kompozice, stejně jako skladba jednotlivých částí města v celkovém panoramatu je opět nedílně spojena s krajinným rámcem města (reliéfem terénu, vodními toky a plochami, systémem zeleně, klimatickou situací a také s okolní krajinou) (Kupka, 2010, s. 100).

S ohledem na nárůst urbanizovaných ploch a na rostoucí přítomnost urbánních prvků v krajině se začíná hovořit o tzv. urbanizované krajině, nebo také o městské krajině či doslova o krajině města, která je v přímém kontaktu s tzv. krajinou příměstskou (Horký, Vorel, 1988, s. 10). Tento „obraz městské krajiny“ jak jej lze označit v rámci krajinářské terminologie, vyjadřuje senzuální projev vnitřní struktury městské krajiny (tedy krajiny s převahou urbánní složky a s procesy ovlivňujícími dynamiku vývoje a její vnější tvářnost). Charakteristickým rysem je vlastní uplatnění hmotově-prostorové skladby sídla, jeho siluety, případně dominant etc. (Horký, Vorel, 1988, s. 10). Z krajinářského hlediska jsou však nejpodstatnější tzv. přírodní atributy městské krajiny, které jsou všeobecně vnímány jako hlavní symboly krajiny (Konvička, 2006, s. 155).

3.1.1 PŘÍRODNÍ ATRIBUTY MĚSTSKÉ KRAJINY

Hodnota přírodního prostředí města - důležitost městské krajiny - vychází především z místních podmínek a je závislá nejen na rozloze a alokaci tzv. přírodních atributů v obraze sídla, ale především na míře rozsahu, kompaktnosti a návaznosti na příměstskou krajinu. Nejvyšší hodnotu lze spatřit v okamžiku vzájemného funkčního propojení obou krajinných systémů a následně i při komplexní provázanosti s volnou krajinou venkovského osídlení (Konvička, 2006, s. 154).

Jak již bylo výše popsáno, pro charakter městské krajiny a pro rozvoj formy měst jako takových je stěžejní přítomnost tzv. přírodních atributů, mezi které se řadí:

RELIÉF TERÉNU – lze označit za hlavní určující faktor pro kompozici sídla (Kupka, 2010, s. 106). Obecně platí, že poloha v terénním útvaru vůbec nejpodstatněji ovlivňuje výsledný kompoziční obraz města, zároveň předurčuje soustředěnost půdorysu, případně celé hmoty, anebo naopak jeho rozvolněnost. Na tzv. energii terénu je přímo

závislá i komunikační síť a vedení technické infrastruktury. Reliéf tedy determinuje celkový charakter panoramatického obrazu města v krajině a zároveň jeho jedinečnost a neopakovatelnost (Fiala, 1959, s. 56-57). Tato panoramata však nelze vnímat jen jako dálkové pohledy na město, nýbrž je třeba s nimi uvažovat i jako se souborem jednotlivých obrazů, otevírajících se divákovi v městě samém. Jedná se o pohledy z různých výškových úrovní, zejména pak z věží, rozhleden, vyšších staveb, etc. Úplné panorama lze vnímat především u menších měst. Větší aglomerace se jeví mnohdy po dílčích panoramatických částech (Matoušek, 1953, s. 52). Členitý reliéf navíc umožňuje unikátní průhledy, jak ve směru do města, tak do okolní krajiny, čímž je zajištěno vizuální spojení s příměstskou krajinou, eventuálně se širším krajinným zázemím města, a to i přes to, že je v rámci města samotný reliéf kryt různě silnou vrstvou zástavby, kterou však stále více či méně prolíná (Kupka, 2010, s. 106). Profesor Fiala uvádí základní typologii měst dle polohy v krajinném prostředí. Je více než zřejmé, že v rámci krajinného působení lze odlišně vnímat sídla založená na izolované výšině, na terénním ostrohu, terénní výspě, či v kombinované terénní poloze, kdy hovoříme o uplatnění dvou hmotných těles, a to vlastního sídla a samotného terénního útvaru, oproti městům rozloženým v údolních polohách, v kotlinách, nebo v rovině, a to ať s přítomností velkých vodních toků a ploch nebo bez přítomnosti těchto liniově-plošných struktur. Odlišné je nejen naše vnímání, ale především komplexní situace přírodních atributů městské krajiny v těchto sídelních typech (Fiala, 1959, s. 57-63).

TYPY SÍDEL DLE POLOHY V KRAJINNÉM PROSTŘEDÍ – v rámci typologie členění sídelní struktury dle vazby na terénní situaci je možné rozlišit desítky variant, které jsou shrnuty dle Fialy (1959) do sedmi základních typů. K těmto typům existuje celá řada kombinací s tím, že velké aglomerace mohou být tvořeny i několika typy zároveň. Typologii prof. Fialy (1959) přebírají i další autoři např. Hexner-Novák (1996), Kupka (2010), či Vorel (2016). Mezi základních sedm typů patří:

Města na izolované výšině – nejčastěji starobylá města, vzniklá v místech staršího hradištního osídlení. Vůdčí hledisko při volbě umístění sídla v této poloze bylo nejčastěji strategicko-obranné. Jsou známé případy, kdy svoji roli v rámci situování sídla na výšině mělo hledisko kultické (hora, ač je pevně spojená se zemí, přibližuje se svojí výškou k nebi). Města, situovaná na izolované výšině (kopulovitým či hřebenovitým útvaru), mají přes značnou působivost krajinné scény řadu nevýhod, a to především z hlediska

urbanizačně-kompozičního (náročnost zastavění, složité vedení komunikací, problematické zásobení vodou, často znemožněný plošný růst etc.). Kvůli těmto projekčně-ekonomickým nesnázím, se u nás tento typ ve své ryzí podobě nevyskytuje. Jistou parafrází k tomuto modelu jsou města Mikulov, Locket, či Starý Hradec Králové. V těchto městech bylo již do jisté míry dbáno na dostupnost základních atributů pro fungování celku - založeno v přístupnějších a pro rozvoj v příznivějších polohách (Kupka, 2010, s. 107).

Města na terénním ostrohu – jsou situovaná na tzv. ostrožní pozici, která je typická výspou, nejčastěji klínovitého tvaru. Tato v krajině velice výrazná a působivá struktura je obvykle spojena s vodní linií soutoku dvou vodotečí, nad kterými velkoryse ční. Svažitéjší úbočí pak často vlivem nezastavitelnosti vytváří příjemné barevné kontrasty ozeleněných ploch, což přirozeně celkový obraz města ještě více obohacuje a přidává mu na svébytnosti. I tento typ sídla vykazuje zhoršené možnosti dopravního obslužení, či možnost prostorového růstu v jednom směru. To však plně nahrazuje přítomnost působivé siluety celku, neopakovatelnost a přítomnost panoramatického výhledu z terénních hran do okolní krajiny. Jako typický příklad měst, situovaných na terénním ostrohu, lze uvést Žatec, Mladou Boleslav, Český Krumlov, Bechyni, Nové Město nad Metují, nebo Chrudim. Zajímavostí je, že historické jádro města Kladna je také situované na „ostrožní pozici“ vymezené průhonským a sítenským údolím (dnes je tato poloha méně čitelná, či téměř setřená, vlivem silné antropogenní činnosti na konci 19. a ve 20. století) (Fiala, 1959, s. 58).

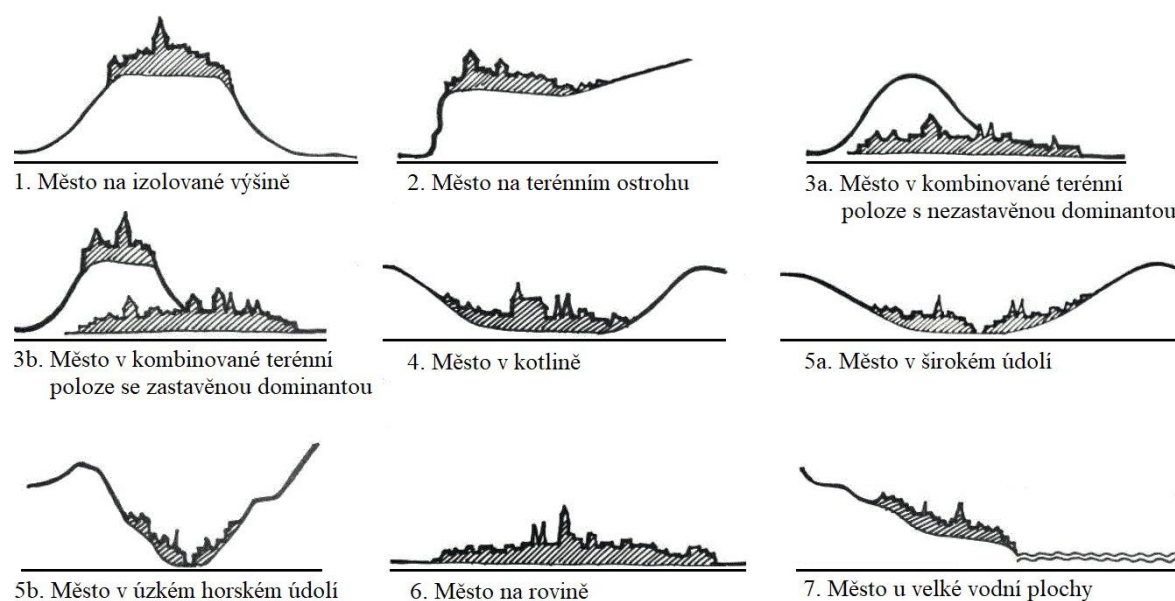
Města v kombinované terénní poloze – charakteristická svou snadno zapamatovatelnou siluetou, zejména pro typickou přítomnost dvou hmotných těles (samotného sídla a přírodního útvaru výšiny). Přírodní útvar pak někdy bývá doplněn stavební dominantou (hrad, kostel, akropole, etc.). Výšina může být zcela izolovaná, či přímo navazovat na zástavbu města. Nejčastěji se s tímto situováním lze setkat v rámci měst adaptovaných ze starých podhradních osad. Z hlediska zastoupení na našem území se jedná především o města Slaný, Beroun, Vimperk, Náchod, či Příbram. Terénní útvar může vytvářet kontrastní protipól zastavěnému území – ozeleněné, suťové či skalnaté svahy v průhledech z intravilánu města bývají vizuálně působivé. Atraktivní pohled utváří i možnost panoramatického rozhledu z vyvýšené polohy na město, kde vyniknou především stavební dominanty a komplexní panorama celku (Vorel, 2014, s. 62).

Města v kotlině – jednoznačně vymezená sídla specifickým terénním horizontem, eventuálně více horizonty či hranicemi porostů. Města v kotlinné poloze mohou mít tak díky výrazným zalesněným horizontům ještě o něco zřetelnější přírodní rámeček. To lze hodnotit spolu s charakteristickými průhledy a přítomností panoramatického výhledu okolní krajiny, jako esteticky cenný atribut - jedinečný a neopakovatelný. Historická zástavba města je většinou umístěna do těžiště kotliny. Růst sídla je tedy omezený, o to více silnější vizuální propojení s krajinným rámcem lze v případě těchto lokalit očekávat. Doprovodným jevem bývají vodní toky a jejich soutoky. Typickým příkladem pak mohou být města Prachatice, Nejedek, Pelhřimov. Plzeň a České Budějovice jsou situovány v mělké kotlině, což celkový výraz omezujících horizontů poněkud stírá (Fiala, 1959, s. 59 - 60).

Města v údolí – co se týče situování, jsou velice podobná městům v kotlině, a tak je mezi těmito typy nejednoznačně stanovitelná hranice. Údolní polohy v horských masivech bývají stísněné a semknuté, jsou tedy úplně odlišným subtypem oproti polohám širokých údolí, která utváří naprosto odlišný krajinný rámeček. Těsná údolí jsou pro sídelní zástavbu velice nepříznivá. Sídla v těchto polohách byla zakládána výjimečně, a to v případech, kdy se jednalo o mimořádné lokality, zejména pak o naleziště přírodního bohatství (cenných rud, minerálních zdrojů, etc.). Příkladem může být město Krupka či Jáchymov. Specifický reliéf inicioval rozvoj těchto měst podél osy údolí. Vznikla protáhlá struktura s méně přehlednou uliční sítí. Urbanistický půdorys měst v této terénní poloze se snad nejvíce odlišuje od tradičního kompaktního městského uspořádání zástavby. Typickým znakem je rozptýlená zástavba, šplhající se do okolních svahů. Přes poměrně značné provozní nevýhody jsou tato města jedny z nejatraktivnějších, co se týče výrazného uplatnění přírodního rámečku. Ojedinelé průhledy a pohledy až již směrem ven ze sídla, tak i na samotnou scénu zástavby z okolních terénních hran, působí na pozorovatele neopakovatelným účinkem. Široká údolí vytváří naopak velice vhodné prostředí pro zástavbu, a jsou tak nejčastěji urbanizovanými polohami v rámci českých zemí. Celkový reliéf se vyznačuje převážně rovinným uspořádáním, a tak města v těchto polohách nejsou natolik formována, jako v případě těsných údolí. Celková situace měst v údolích je však vždy vymezena, a i přes to, že u širších údolí není vazba zástavby na morfologii terénu natolik silná, má údolní poloha příznivý účinek ve formě krajinného doprovodu (Kupka, 2010, s. 111 - 112).

Města v rovině – se vyznačují svou chudou tektonikou území. Nejčastěji jsou situována ve velmi plochých říčních údolích, či na plochých deskových útvarech. Obvykle v rámci této polohy chybí přirozený podklad, a na to je vázána absence výrazného třetího (výškového) rozměru. Zástavba v těchto sídlech díky tomu působí velice plošným dojmem (převládá šířkový a délkový rozměr). Problém prostorového chápání tohoto typu sídel roste s jejich velikostí. Proto je vhodné podpořit i sebemenší uplatnění reliéfu v jinak rovinatém interiéru města, nebo uplatnit umělé doplnění třetího rozměru pomocí skupin výškových domů, umělých masivů zeleně či sníženin, se zrcadlíci se vodní hladinou. Sídla v rovině zpravidla nemají natolik kvalitní přírodní a krajinný rámec jako předchozí popsané typy měst. Velkým pozitivem oproti tomu jsou obecně příznivé podmínky pro další plošný růst městské zástavby a její kompaktnost. Výhodné je vedení dopravní i technické infrastruktury, a s tím spojené umísťování výrobních a skladovacích areálů či jiných plošných objektů například letišť. Z typických zástupců lze uvést například Čáslav, Kladno, Litovel, Pardubice či Unhošť (Fiala, 1959, s. 62 - 63).

Města u velkých vodních toků a vodních ploch – jsou specifickým typem sídel, ve kterých je z hlediska kompozičního a provozního zásadně uplatněn atribut vody. O vodotečích a vodních plochách, jakožto o samostatném přírodním atributu v krajinném rámci sídla, pojednává další kapitola.

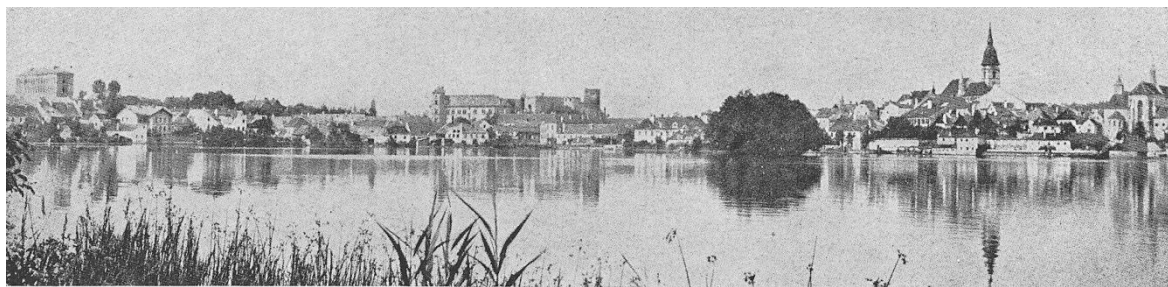

Obr. 1 - Typy sídel v krajinném rámci dle prof. Fialy (1959), Zdroj: (Kupka, 2010, s. 114).

SÍŤ VODOTEČÍ A VODNÍCH PLOCH – představuje základní spojitý element, který výrazně utváří a zároveň i mění celkový vizuální charakter dané lokality (Culek, 2006, s. 53). Kupka (2010) hovoří o vodě v kompozici sídla a v krajině, jakožto o provázané „cévní soustavě“, vytvářející komplexní osnovu sídel. Řeky či obdobné liniové krajinné prvky tedy přímo formují prostor regionu a stávají se základním motivem jeho celé prostorové skladby. Voda, ať již v podobě rychlé říčky, nebo zrcadlí se hladiny jezer a rybníků, dává sídlům neopakovatelný ráz. Zrcadlí se hladina vodní plochy zároveň velice pozitivně působí z hlediska odhmotnění jinak stabilní topografické struktury. Břehy a nábřežní hrany pak přímo vymezují tento přírodní atribut a utváří zvláštní druhy prostorových konfigurací (ostrov, poloostrov, mys, zátoka či fjord) (Kupka, 2010, s. 102).

Z hlediska vlivu na celkové uplatnění v obraze sídla se nejvíce projevují velké řeky, rybníky, jezera či moře. Významným přírodním prvkem jsou i malé říčky, potoky, strouhy, nebo malé vodní nádrže, omezující se svým vlivem na prostorově menší území (v rámci urbanistických celků, urbanistických obvodů, základních sídelních jednotek apod.). Hlavní význam uplatnění vodních prvků v území měst spočívá především v jejich městotvorné funkci, v přirozeném utváření rekreačního zázemí a v celkovém mikroklimatickém, hygienickém a estetickém obohacení dané lokality (Horký, Vorel, 1988, s. 111). Neopomenutelný význam zejména v dobách zakládání a lokace sídel nesla přítomnost vodní plochy především z důvodu zásobení pitnou vodou, možností rybolovu, zavlažování v rámci zemědělské činnosti, zlepšení obranných podmínek či dopravního obslužení. Dnes lze vodní prvky ve městech označit nejen za nositele technické funkce, ale i funkce estetické (voda jako výtvarný prvek, součást kompozice a obrazu sídla) (Hexner, Novák, 1996, s. 104).

Z krajinářského hlediska je velice atraktivní možnost pozorovat sídlo přímo z vodní hladiny. Vizuální účinek, často obohacený o již zmiňované zrcadlení na vodní hladině, dává možnost vyniknout úplné siluety gradující hmoty zástavby, s případnými vertikálními dominantami. Tímto se násobí celková kompoziční bohatost celku a vzniklé obrazy jsou působivější i přes to, že morfologie území nevytváří sama o sobě natolik zajímavý fundament. Tento dramatický pobřežní horizont s komponovanou břehovou linií lze dokumentovat například v Telči, Jindřichově Hradci, Benátkách, či v Petrohradu (Kupka, 2010, s. 103).

Obr. 2 - Panoramatický pohled na Jindřichův Hradec přes rybník Vajgar, Zdroj: (Havlíček, 1950, s. 1).

VEGETAČNÍ KRYT – je vizuálně nejčitelnější složkou městské krajiny. Souhrnně je možné označit za vegetační kryt zeleň, která je pro mnohé zároveň i nejuchopitelnějším symbolem přírody, živým protipólem uměle vytvořeného urbánního prostředí (Horký, Vorel, 1988, s. 150).

ZELEŇ – je jedním z vůbec nejdůležitějších přírodních prostorových prvků měst (Bajerska, 1986, s. 81). Termín „zeleň“ však doposud není jednoznačně definován, a to ani ve stavebním zákoně č. 183/2006 Sb., či v jeho prováděcí vyhlášce. Dle Balabánové (2013) lze plochy zeleně definovat jako ohraničený segment intravilánu, se souborem prvků přirozeně vzniklých, či záměrně vytvořených a uspořádaných, podle architektonicko-krajinářských zásad. Šimek (2001) termín chápe obdobně, když říká, že zeleň je soubor živých a neživých prvků, zorganizovaný dle estetických principů do více funkčních - komponovaných celků, utvářejících či doplňujících dané území. Šimek (2001) dále člení zeleň na dva hlavní subtypy, tedy na zeleň krajinnou a zeleň městskou.

MĚSTSKÁ ZELEŇ – její skladba a způsob utváření rozhodují o budoucí tváři dané lokality. Koncepce uspořádání zeleně, integrálně spojená s urbanistickou koncepcí celku, přirozeně počítá s vytvořením kvalitativně se lišících zelených ploch, dle jejich funkcí a vlivů (Bajerska, 1986, s. 82). Plochy zeleně jsou tvořeny jednotlivými prvky, které se dají zařadit buď do skupiny přírodní živé a neživé, nebo umělé. Hlavní zástupci prvků přírodních živých jsou především stromy, keře, travníky a květiny. Prvky přírodní neživé jsou zastoupeny zejména terénem, kameny a vodou. Umělými prvky jsou například opěrné nebo květinové zdi a zídky, pergoly, altány, lavičky, odpočívadla, schodiště, umělecká díla, osvětlovací kandelábry, nebo dětská hřiště (Balabánová, 2013, s. 2).

KRAJINNÁ ZELENĚ – je často přirozeně vzniklá, reliktní, zejména s krajinoformující a půdoochrannou funkcí. Při vzniku obvykle nebyl přítomný výtvarný záměr lidí, ale přírodní zákony. Nejčastěji se tedy jedná o zbytky dochované původní krajinné struktury, během let pohlcené městy, či přímo obklopující sídelní strukturu (Balabánová, 2013, s. 3). Z hlediska ploch se jedná především o pozemky, které z různých důvodů nebylo možné zastavět (strmé - skalnaté svahy, silně podmáčené polohy etc.). Obecně lze uvažovat plochy krajinné zeleně za přímo nezávislé na péči člověka - jejich existence je tedy minimálně zajištěna v rámci fungování přirozených regulačních mechanismů (Šimek, 2001, s. 183).

FUNKČNÍ PŮSOBENÍ ZELENĚ V MĚSTSKÉ A PŘÍMĚSTSKÉ KRAJINĚ – se dělí do několika dílčích kategorií dle druhů působení na své okolí a dle vlivů jednotlivých funkcí na člověka.

Psychologická funkce – je vyjadřována jako „vztah zeleně k duševní hygieně člověka“. V tomto kontextu lze hovořit především o psychologickém dopadu komplexního působení zeleně a specifčnosti jejího vnímání. Účinek přírodních prvků zprostředkovaný nervovou soustavou je ve výsledku hodnocen jako duševní odpočinek. Neméně důležité je vizuální působení barev a přírodních scénérií, které vyvolává pocit harmonie a duševní pohody. V neposlední řadě spolupůsobí i ostatní efekty, jako je šumění listů, specifická vůně či doprovodné zvuky padající vody či zpěv ptáků (Balabánová, 2013, s. 8).

Rekreační funkce – plyne z pozitivních psychologických, hygienických a estetických aspektů zeleně. Jedná se o čím dál tím více doceňovanou a vyhledávanou funkci, což je spojeno především se vzrůstajícími společenskými nároky na každodenní rekreaci v rámci sídel a jejich blízkého okolí. Do zelených ploch jsou mnohdy implementovány rekreační zařízení sloužící nejenom k odpočinku a pohybové rekreaci, ale také ke sportovní či osvětové činnosti (Horký, Vorel, 1988, s. 108). Mejsnarová (2011) uvádí nejčastější činnosti každodenní rekreace vázané na příměstskou krajinu, eventuálně na zelené klíny vstupující do městského organismu, či na masy městské zeleně. Mezi vůdčími lze jmenovat: relaxační a pohybovou činnost ve sportovních „celoročních“ zařízeních a v příměstských lesích (procházky, cyklistika, in-line bruslení, koupání, slunění); sportovní činnost (individuální sport, párový sport, kolektivní sport); manuální záliby společně s chovatelskou a pěstební činností (komunitní zahrady, zájmové činnosti

a akce konané v rámci příměstské krajiny); pasivní odpočinek v rámci neformálního společenského styku (posezení situované při procházkových cestách, piknikování, etc.) (Mejsnarová, 2011, s. 5). Pro zajištění správného fungování a možnosti plného využití rekreačního potenciálu, který vytváří příměstská krajina, je třeba dbát zvýšenou péčí při propojování jak ploch přírodního charakteru ve městech, tak i hlavních obytných center s rekreačně dotčenými prostory. Největší důraz je pak kladen na existenci a trasování tzv. pěších procházkových cest, které je vhodné řešit odděleně od frekventovaných a prašných komunikací. Tyto cesty by měly ideálně vytvářet propojené procházkové okruhy různých délek a namáhavostí (Horký, Vorel, 1988, s. 109).

Hygienická funkce – je reprezentována především pozitivními účinky zeleně na životní prostředí obecně, přičemž hlavní pozitivní vlivy se projevují na změně mikroklimatu dané lokality. Na kvalitu vzduchu zeleň působí předně svou schopností mechanického lapání prachových částic, dále pak fotosyntetickou činností, kdy dochází k pohlcování CO₂ a produkci O₂. Tyto skutečnosti se nejvíce projevují v podobě snižování následků smogových situací, tlumením hluku, zvyšováním vlhkosti ovzduší, snižováním teplotních a světelných extrémů, tlumením nebo naopak podporou proudění vzduchu při bezvětrí - při zajišťování žádoucí výměny vzduchu v urbanizovaných oblastech apod. (Balabánová, 2013, s. 9).

Prostorotvorná funkce – vychází ze schopnosti zeleně vytvářet, nebo dotvářet architektonizovaný či volný prostor. Plošné zelené prvky, stejně tak jako solitéry a zelené řady, dovedou uzavřít městské prostranství, odstínit rušivý prvek, nebo naopak podpořit dominantu jejím rámováním. Zeleň je navíc možno variabilně výškově členit, ať již za užití nízkého, či středně vysokého, případně vysokého uspořádání, vždy výsledná hmota do jisté míry pomáhá dotvářet konkrétní urbanistickou kompozici. Vůči stavbám pak zeleň nepůsobí jako naddimenzovaná bloková strukturu a jen zřídka se dostává mimo měřítko. V tomto kontextu lze snad jen ve výjimečných případech dosáhnout negativního působení (Balabánová, 2013 s. 10 - 11).

Funkce ochrany zdrojů – reprezentuje zejména pozitivní vliv zeleně z hlediska protierozního působení, a to jak proti vodní, tak i větrné erozi. Zeleň se v tomto momentě stává určujícím prvkem, který je schopný zpomalit odtok srážkové vody, a přímo se tak podílet na zvýšení retenční schopnosti půdy. V rámci příměstské krajiny je to dále ochrana

podpovrchových a povrchových vodních zdrojů před znečišťováním - zejména erozním smyvem (zpevňující účinek břehových hran potoků, řek, nádrží a rybníků) a obecně stabilizace vodního režimu v krajině (Balabánová, 2013 s. 11 - 12).

Ekonomická funkce – je z podstaty věci uvažována spíše v rámci zeleně hospodářské (ploch vinic, ovocných sadů, chmelnic, prutníků a produkčních lesů). Tyto plochy jsou často delimitovány do ploch příměstské krajiny. V tomto smyslu nelze opomenout ani plochy luk a polí, které také spoluvytváří přírodní prostředí příměstské krajiny a přitom tyto plochy mohou generovat zisk (Balabánová, 2013 s. 12). Kupka (2006) dále hovoří o ekonomické funkci městské zeleně, jakožto o prvku určujícím kvalitu bydlení a tedy i činiteli ovlivňujícím cenu pozemků a nemovitostí dané lokality.

Ekologická funkce – plyne ze základních vlastností zeleně (respektive vegetace), která se přímo podílí na spoluvytváření základních složek ekosystému (společně s vodou, půdou a podnebím). Ekologickou hodnotu lze spatřit tím vyšší, čím více se blíží trvalým ekologickým podmínkám dotčeného území. V tomto okamžiku totiž utváří vhodné biotopy pro existenci dalších rostlinných, nebo živočišných druhů. Tento fenomén pro udržení základních podmínek k uchování a reprodukci přírodního bohatství podporuje budování a podpora sítě územního systému ekologické stability (ÚSES). Právě dílčí prvky této sítě (biokoridory, biocentra a interakční prvky) na všech úrovních (zejména však na lokální) zajišťují potřebnou provázanost přírodě blízkých ploch (Balabánová, 2013 s. 12).

Výše popsané přírodní atributy (reliéf terénu; síť vodotečí a vodních ploch; vegetační kryt) se obvykle neprojevují izolovaně. Zpravidla se jedná o jejich vzájemné kombinace při komplexním působení - například zelené masivy kryjí svahové polohy či návrší, nebo vodoteče na území města bývají často lemovány doprovodnými pásy zeleně. Voda a zeleň jsou navíc v rámci sídelního útvaru a jeho krajinného zázemí prvořadým nositelem rekreační funkce, což je vázáno především na jejich funkční působení, které naplňuje požadavky na regeneraci duševních a fyzických sil člověka (Horký, Vorel, 1988, s. 75).

3.1.2 PŘÍMĚSTSKÁ KRAJINA

Dle Mužika (2010) se jedná o krajinné plochy bezprostředně navazující na zastavěné území sídla. Důležitost těchto ploch tkví především v optimálním řešení

přechodu urbanizovaných ploch do volné hospodářské krajiny, čehož následně využívají obyvatelé sídel zejména pro krátkodobou rekreaci. Vzhledem k tomu, že tento „přechodový článek krajiny“ patří jak městu, tak i volné krajině, je třeba vhodně pracovat s celkovým uspořádáním těchto ploch a s volbou nejvhodnějšího managementu (Mužik, 2010, s. 44). Lipský (1999) uvažuje o příměstské krajině jako o čtvrtém základním typu antropogenní přeměny. V jejím popisu akcentuje velkou míru antropogenního ovlivnění, hustou sítí koridorů vymezující relikty dochovaných přírodních prvků a stálý tlak v podobě plošného růstu měst. Forman a Godron (1986) také poukazuje na úskalí spojené s polohou ploch příměstské krajiny, když říká, že je vystavována silnému tlaku člověka ve všech formách. Jako protipól, který do jisté míry vyplývá ze stálých disturbancí a zásahů lidí, zmiňuje přítomnost širokého heterogenního spektra druhů s vysokou mírou mozaikovitosti vegetace, která je vesměs srostlicí ploch původní zeleně spolu s introdukovanými, nově dosazovanými druhy. Často se tedy jedná o plochy nahodile založené či obnovené s nepůvodními druhy, včetně parazitů, škůdců a plevelů (Forman, Godron, 1986, s. 299).

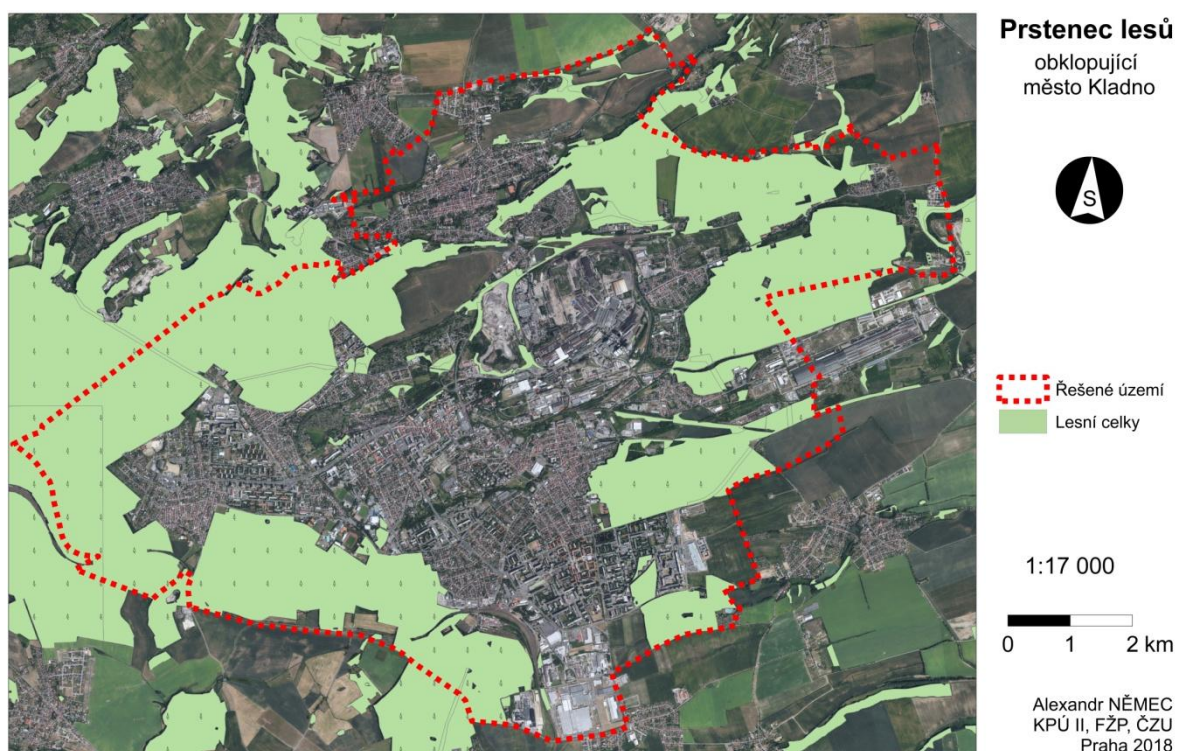
3.1.3 VAZBA PŘÍMĚSTSKÉ KRAJINY NA KRAJINU MĚSTA

Funkční spojitost městské krajiny se svým okolím, tedy integrální provázanost přírodních prvků, zejména zelených systémů intravilánu měst s extravilánem a s tím zároveň spojené vhodné řešení tohoto přechodového rozhraní, je považováno za jednu z předních krajinářsko-urbanistických hodnot celku (Konvička, 2006, s. 154). Forma nástupu měst do krajiny je zcela zásadní nejen pro zajištění celkové prostupnosti krajiny, či rekreačního potenciálu dané lokality - souvisí však i s další problematikou, a to například s řešením dílčích možností hospodaření s dešťovými vodami, či se zajištěním dostatečné hygieny prostředí, tedy cirkulace a regenerace vzduchu v rámci městské zástavby, etc. (Kohout, 2016, s. 163). Vztah města ke krajině popisuje Voženílek (1957), když hovoří o tzv. jednotě lidského díla s přírodou. Toto začlenění města do krajiny nesmí být bráno jen jako pasivní přizpůsobení, nýbrž jako aktivní souznění a ucelení zástavby s přírodními útvary (Voženílek, 1957, s. 405 - 406).

V rámci základního členění zelených hmot spoluutvářející požadovanou provázanost urbánního celku s volnou krajinou lze rozlišit trojici hlavních forem zelených mas, mezi které patří příměstské lesy - přímo rámuující sídlo a intenzivně vstupující do jeho obrazu. Dále jsou to zelené klíny, které prostupují do nitra sídla obvykle prostřednictvím

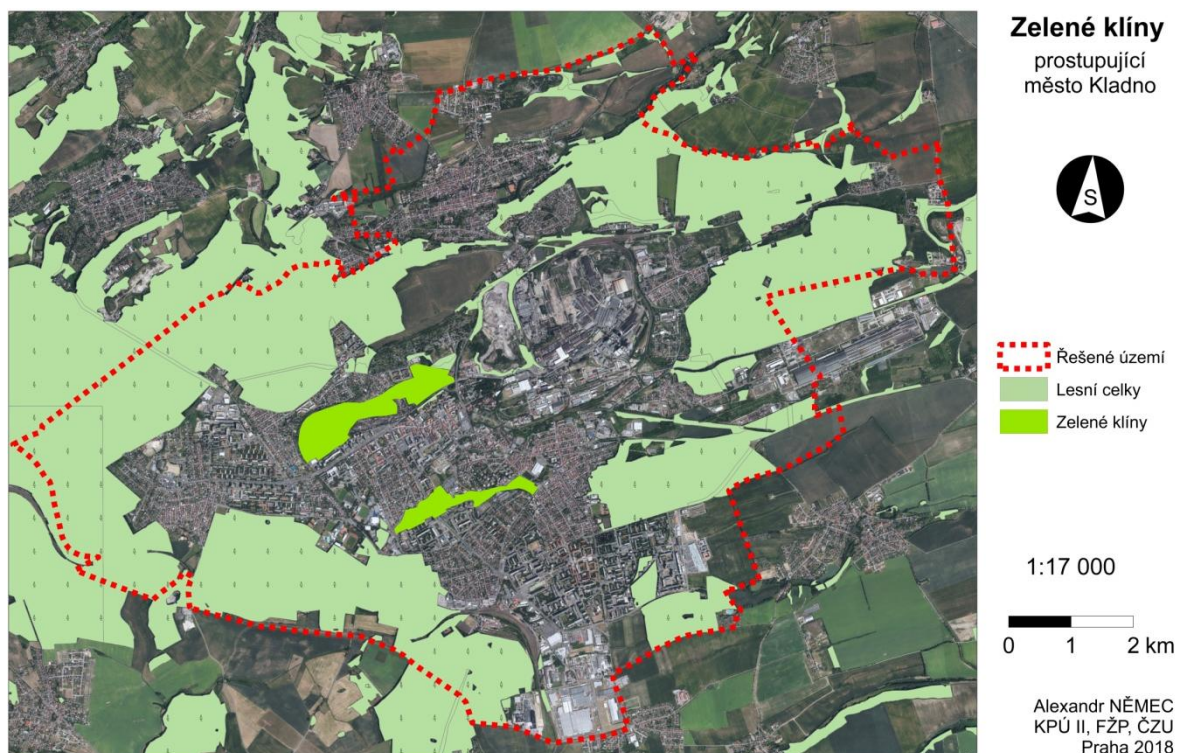
extenzivně rostoucí zeleně v jinak nevyužitelných terénních polohách. Neopomenutelnou součástí interagující zeleně pak utváří vůdčí masy městské zeleně - mezi které spadá široké spektrum ploch - od zeleně hřbitovů až po zelení sídlišť (Šimek, 2001, s. 187 - 188).

PŘÍMĚSTSKÉ LESY – jsou jedním z hlavních, jasně čitelných přírodních prvků, definujících a vymezujících hranici zástavby měst. Zpravidla se jedná o různorodé formy prostorového uspořádání, kdy mohou být zastoupeny dílčí omezené segmenty, či přerušované bloky lesních kultur. Vzácněji hovoříme o téměř uzavřeném prstenci ploch rámuujících urbanistickou strukturu sídla. Plochy lesů v příměstské zóně mají prvořadý význam zejména pro životní prostředí měst samotných a zároveň i pro duševní a tělesnou pohodu jejich obyvatel. Je obecná snaha zařadit tyto hospodářské lesní plochy do kategorie lesů zvláštního určení - čímž se zdůrazňuje nutnost odlišného managementu oproti lesům hospodářským (Poleno, 1985, s. 30). Poleno (1985) dále shrnuje účinky příměstských lesů na životní prostředí měst a lidí do tří funkčních oblastí, avšak zároveň dodává, že toto působení je komplexní a nedělitelné, jelikož ve skutečnosti dílčí složky nikdy nepůsobí izolovaně. Jako hlavní funkce zmiňuje hygienickou, psychologickou a rekreační.

Mapa 1 - Prstenec lesů vytvářející hlavní charakter příměstské krajiny města Kladna, upraveno pro potřeby práce (červená přerušovaná linie - vymezení města Kladna, zelené polygony - příměstské lesní celky), mapa převzata z: <http://geoportal.cuzk.cz/>, upravil Alexandr Němec.

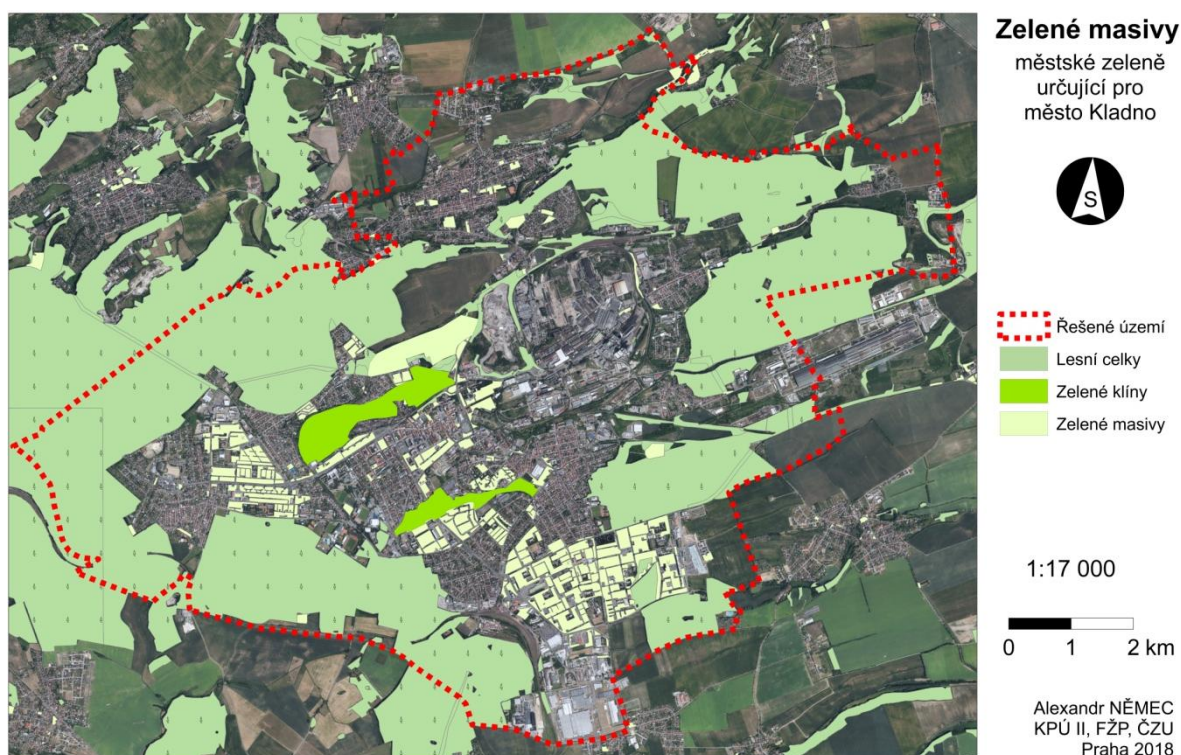
ZELENE KLÍNY – jsou vizuálně a funkčně nejčitelnější prostorovou plochou, která přímo provazuje příměstskou krajinu s krajinou města. Přítomnost tohoto „průniku“ enklávy biologicky aktivních prvků (trvalých travních porostů, lesních porostů, dřevin rostoucích mimo les, solitérů, orné půdy) do intenzivně urbanizovaného území, lze obvykle označit za pozitivní prostorový impakt v celkovém obraze města a zároveň se téměř vždy jedná o vůdčí motiv urbanistické kompozice daného sídla. V rámci této mozaiky funkčních ploch je zpravidla volen extenzivní stupeň péče o zeleň, a tak přírodní prvky v těchto plochách doslova „přežívají“ při každodenním ataku urbánního prostředí ze všech stran. Tyto přírodní klínovité enklávy se nejčastěji dochovaly ve svahových a úzkých údolních polohách, které nebyly v historickém kontextu vhodné pro městskou zástavbu, která je během dlouhého stavebního vývoje mnohdy zcela obklopila (Šimek, 2001, s. 188).

Mapa 2 - Schematicky znázorněné plochy zelených klínů pronikajících z příměstské krajiny do urbanizovaného jádra města Kladna v prostorách terénní sníženiny "Průhon" a relativně těsného údolí "Sítňá" - sytě zelené polygony, (pro lepší orientaci jsou v mapě zakresleny zelenými polygony - příměstské lesní celky a červenou přerušovanou linií - vymezení města Kladna), mapa převzata z: <http://geoportal.cuzk.cz/>, upravil Alexandr Němec.

MASIVY MĚSTSKÉ ZELENĚ – jsou významné plošné celky, u kterých vlastní rozvoj vegetačních prvků nejsou schopny zajistit přirozené regulační mechanismy, a to

zejména v důsledku trvalé změny ekologických podmínek na daném stanovišti, a tak je jejich existence podmíněna soustavnou péčí člověka - zahradníka. Obvykle tyto plochy náleží do kompetence nižších správních jednotek - obcí a všeobecně se označují jako komunální zeleň (Šimek, 2001, s. 183). Z hlediska prostorové situace mezi tyto významné přírodní plošné celky v obraze měst lze zařadit velké městské parky, historické zahrady, hřbitovy, botanické zahrady, arboreta, parková náměstí, menší parkově upravené plochy, a zejména pak zeleň nových obytných souborů, tedy zeleň sídlištní (Vorel, 2006, s. 3-4).

Mapa 3 - Schematicky znázorněné vůdčí masivy městské zeleně (olivová barva) dotvářející funkční a prostorové vztahy přírodních prvků k širšímu krajinnému prostředí města Kladna. Určujícími plochami jsou zde městské parky, parková náměstí, centrální hřbitov a sídlištní rozvolněná zástavba (pro lepší orientaci jsou v mapě ponechány polygony vyznačující příměstské lesní celky, zelené klíny a červená přerušovaná linka vymežující hranice města Kladna), mapa převzata z: <http://geoportal.cuzk.cz/>, upravil Alexandr Němec.

Za povšimnutí stojí vůdčí úloha ploch sídlištní zeleně. Tyto plochy mnohdy (nejen v rámci města Kladna) tvoří hlavní masy městské zeleně. Z hlediska kvality těchto zelených ploch, a to jak v souvislosti se správným plněním svých funkcí, tak i dokonce rekreačního zázemí, které má tato zeleň také splňovat, lze však stále nalézt řadu nedostatků. Kupka (2006) datuje hlavní vznik problémů se zelení v plochách sídlišť již do

dob, kdy byla tato zeleň zakládána. Často se totiž zakládalo bez jasného konceptu na volných plochách, které „zůstaly ležet ladem“ po uspokojení veškerých ostatních funkcí a nebylo pro ně nalezeno již jiné využití. Tato nesprávně a nedostatečně připravená stanoviště, s mnohdy narušeným podložím, které v sobě téměř vždy neslo zbylou neodklizenou stavební suť, se tak stala „podkladním substrátem“, který bylo však možné osadit jen omezenou druhovou skladbou dřevin - nejodolnějšími pionýry. Tyto faktory navíc přispívaly k častým úhynům nově vysazeného sadebního materiálu. Mezi dalšími problémy následně vévodilo dodatečné zahušťování sídlištní zástavby, kterému zeleň jen stěží odolávala, což přineslo další roztroušenost a nekonceptnost v rámci zelených ploch (Kupka, 2006, s. 138).

Přestože sídlištní zeleň mnohdy nedostačuje nárokům obyvatel a její hlavní účel je díky tomu často nejasný, odehrává v našich poměrech, jak již bylo výše naznačeno významnou roli. Jde předně o zeleň typickou pro volná prostranství v sídlištích, sestávající z rozvolněných výsadeb dřevin na plochách kulturních trávníků, či na plochách bez osevu (Suchý, 1962, s. 9). Tato zeleň by však měla tvořit primární rekreační zázemí obyvatelům sídlišť, což se ale v těchto lokalitách s vysokou koncentrací obyvatel obvykle neděje, a to zejména v důsledku zanedbaného stavu. Sídlištní zeleň se svým charakterem omezuje na „doplněk architektury“ a na „zeleň ochrannou a izolační“. Funkce relaxační a odpočivná se omezila na minimum a zpravidla se limituje výhradně jen na prostory dětských hřišť - ostatní plochy zůstávají mnohdy zabuřené či pusté, a to včetně betonových květinových truhlíků, které patří mezi hlavní zástupce sídlištního mobiliáře (Gollwitzer, 1957, s. 64).

Kupka (2006) rozděluje dílčí plochy sídlištní zeleně na méně anonymní - přímo navazující na dům, jednotně nazvané „předzahrádkami“. Tyto prostory si nejčastěji obyvatelé udržují sami, bývají jasně vyčleněné a přímo dokumentují péči a vztah obyvatel o své nejbližší okolí. Dalšími plochami sídlištní zeleně jsou „problematické prostory, chaoticky rozseté mezi jednotlivými domy, které nepatří nikomu a zároveň všem“. Tyto plochy bývají dílem pokryty trávníky, dílem zde roste mlat, případně strom. Celou skladbu pak doplňují solitérní prvky dětských hřišť či klepadel a sušáků na prádlo (Kupka, 2006, s. 138).

Dle Pira (1984) mezi vůdčími problémy vévodí špatné rozvržení volných ploch a jejich roztržitost do malých plošek a na úzké pruhy (pod 100 m²). Toto uspořádání má

za následek velmi omezenou možnost mechanizované údržby a s tím je přímo spjatá postupná degradace. Piro (1984) dále zmiňuje problémy svázané se šablonovitou výsadbou a s volbou nevhodné druhové skladby sadebního materiálu. Limity při výsadbě vysoké zeleně jsou vymezeny inženýrskými sítěmi a dopravní infrastrukturou, nicméně právě vysoké dominantní stromy - přestože bývají nejhůře umístitelné - jsou schopny tlumit účinné mohutných betonových bloků, vnést do celého prostoru řád a přiblížit ho tak lidskému měřítku.

Další z důvodů neutěšeného stavu sídlištní zeleně je nedostačující, někdy až diletantská „péče“. V důsledku této „péče“ se stalo skutečností, že dřeviny, které byly dle původního záměru uvažovány pouze jako překlenovací (rody *Betula* a *Populus*), nebyly včas nahrazeny dřevinami kosterními. Jako jeden z dalších problémů se jeví přehoustlé porosty, případně značný podíl jehličnatých dřevin s introdukovaným druhem *Picea pungens*. Z dalších vegetačních struktur rostoucích na sídlištních literaturu uvádí keře, které tvoří kvetoucí solitéry a živé ploty. Problémem se však stávají velké, jednolitě keřové skupiny, které jsou častým útočištěm nežádoucích žvlů. Problém je také s evidencí sídlištní zeleně, která mnohdy není evidována jako zeleň v katastru nemovitostí (Kupka, 2006, s. 139).

Jakost bydlení na sídlištních neurčuje jen stav zelených ploch ale i vybavení parteru a funkčního zázemí. Dnes je stále vůdčím vybavením sídlišť původně instalované zařízení. Tento mobiliář často neodpovídá požadavkům obyvatel. Stále se v sídlištních celcích setkáváme s neúměrnými počty již nevyužívaných sušáků a klepadel, s absencí parkovacích míst, s neutěšeným stavem dětských hřišť a odpočívadel, hygienicky a provozně nedořešenými stanovišti kontejnerových stání a se zdevastovanou drobnou architekturou (Kupka, 2006, s. 139).

3.2 PANELOVÁ SÍDLIŠTĚ – FENOMÉN DOBY

Sídliště, tak jak jsou dnes vnímána valnou částí obyvatel, definoval již Hrůza (1977) ve Slovníku soudobého urbanismu, kde s přesností vystihl, že „v běžném použití a v obecném povědomí je pojem sídliště spojován s novými obytnými celky na okrajích měst a obcí, stavěnými obvykle z vícepodlažních domů při použití zprůmyslněných technologií“ (Hrůza, 1977, s. 243). Musil (1985) chápe tento pojem obdobně, uvádí-li, že „sídliště je laické i odborné pojmenování nových obytných souborů seskupujících budovy

převážně obytného charakteru“ (Musil, 1985, s. 13). Panelová sídliště definuje například i nařízení vlády č.494/2000 Sb., kde jsou tyto plochy specifikovány jakožto „ucelená část území obce zastavěná bytovými domy postavenými panelovou technologií o celkovém počtu nejméně 150 bytů“.

Dnes je sídlištní výstavba tématem hojně řešeným a publikovaným, což bezpochyby plyne z faktu, že se jedná o významný společenský fenomén s multioborovým přesahem. Vlastní význam tématu sídlišť vyrůstá ze samé podstaty věci, jelikož v rámci České republiky obývá tyto celky asi jedna třetina obyvatel, přičemž ve velkých aglomeracích toto číslo ještě více narůstá (Hubatová, Říha, 2007, s. 18 - 19). Názor na téma sídlištní výstavby, ať již z hlediska kvalitativního, tak i kvantitativního však není jednoznačný a prudce se rozchází jak v kruzích odborných, tak i mezi laickou veřejností. Někteří lidé prvoplánově odsuzují veškeré stavební počiny sídlištní architektury vzniklé v dobách reálného socialismu a normalizace. Jiní naopak téma sídlišť adorují do neuvážených výšin. Je však třeba poznamenat - do značné míry překvapivý fakt - že téma sídlišť se jen zřídka kdy stává předmětem širší společenské diskuse, a to často proto, že pro tuto debatu dosud chybějí dostupná - srovnatelná - data a kvalitně zpracované podklady (Švácha, 2000, s. 36 - 41). Bylo by tedy pochopitelně žádoucí, nejprve všechna tato data získat, zpracovat a po následných diskuzích a debatách uvažovat o elementárních úpravách v tom nejširším slova smyslu. Tento přístup je však na území naší republiky uplatňován zatím jen ve výjimečných případech.

Česká sídliště a jejich panelové domy po desetiletích provozu procházejí výraznou sociální a technologickou obměnou. Jsou do nich z veřejných financí investovány ročně miliardy korun. Úskalí však spočívá v nedostatečné datové přípravě, stále opomíjené participaci a častému omezování snah na zlepšení jen technického stavu samotných obytných objektů, či dílčích ploch veřejných prostranství - nikoli celku. V těchto řešeních schází konceptuálnost a na rozdíl od zahraničí je jen v minimu případů přestaveb uvažováno s plány celkové prostorové regenerace sídlišť, což je zpravidla ta nejpozitivnější varianta řešení (Berghauser Pont, Haupt, 2010, s. 216). Ostatní přístupy mnohdy vedou k dalšímu prohlubování roztržičnosti a nepromyšlenosti, což může vést až ke vzniku nesourodé směsi nevkusu, koncentrované v rámci jednoho sídlištního celku (Kohout, 2016, s. 15).

Stupňující se proměna českých sídlišť, která se děje zejména v řádu posledních dvou dekad, nemá svou bázi jen ve vylepšování technického stavu domů a zlepšování lokálních standardů veřejných ploch, ale především zde dochází ke změně vlastnických poměrů, demografické skladby a sociální struktury obyvatel, což lze shrnout jakožto fenomén stárnutí populace a pozvolný odchod elit „za lepšími životními podmínkami“ do rodinných domů. Tato sílcí polarizace s převahou nižších sociálních vrstev s sebou v mnohých sídlišťích přináší zvýšenou koncentraci sociálních problémů, či dokonce vede ke vzniku vyloučených lokalit. Tento jev, kdy „bohatší a úspěšnější část populace sídliště dlouhodobě opouští“ je hojně popisován v rámci řady sociologických průzkumů mezi kterými lze zmínit například díla *Industriální město v postindustriální společnosti* (Hruška-Tvrđý, 2011), *Sociální proměny pražských čtvrtí* (Ouředníček, Temelová, 2012), nebo *Analýza vývoje sociální struktury velkých pražských sídlišť mezi léty 2001 a 2011* (Němec, Brabec, 2015).

Pro pochopení a vytvoření vhodných způsobů a pravidel, jak nejlépe se sídliště v budoucnu nakládat a optimalizovat život v nich i pro další generace, je třeba znovu připomenout historická specifika ve vývoji tohoto druhu zástavby. Věcně a pečlivě analyzovat současnou situaci přímo v terénu a zároveň aplikovat variabilní modely vstupů a úprav se značným přispěním a zapojením místních obyvatel. Jedině tak je možné bez zaujetí zaujmout jasná stanoviska v tomto obširném množství technických, architektonicko-urbanistických, krajinářských, legislativních, kulturních a sociologických otázek, jež v současnosti téma sídlišť přináší (Kohout, 2016, s. 15).

3.2.1 KONTEXT VZNIKU A HISTORIE VÝVOJE SÍDLIŠŤ

Ideový koncept, stejně jako architektonická forma sídlišť pramení z myšlenek sociálně zaměřených architektů - funkcionalistů. Hlavním záměrem bylo opuštění veškerých individualistických uměleckých vkladů, jelikož architekturu považovali za vědu a tudíž její výstupy měly být racionální, funkční a opakovatelné (Skřivánková, Švácha, 2017, s. 14).

Původ panelových sídlišť, jakožto zástupce utilitárního typu hromadného bydlení, by bylo možné začít hledat již v polovině 19. století, tedy v době průmyslové revoluce, která vyvolala přesun obyvatel za práci do velkých měst. V této době se začali vůbec poprvé zabývat tzv. utopičtí socialisté neutěšeným stavem bytového fondu dělníků

v průmyslových městech. Vůdčí osobností této éry byl Charles Fourier, který propagoval svou ideu „sociálního paláce“ - známou pod označením falansféra - která se posléze dílem zhmotnila prostřednictvím prvních „sídlíšť“ ve Francii - tzv. familistères (Syrový, 1977, s. 355). Tyto „dělnické kolonie s vyšším bytovým standardem“, vystavěné průmyslníky pro své zaměstnance v přímém sousedství továren a průmyslových závodů, svou architektonickou formou připomínají šlechtická sídla, výbavou a službami se blíží již klasickému schématu sídlíšť - tak jak je známe dnes. Dostupnost tohoto druhu bydlení spolu s plnou občanskou vybaveností - prádelnami, jeslemi, kulturními sály, lázněmi, obchody apod. však vyžadovalo od obyvatel dodržování přísných pravidel „kolektivního života“ (Skřivánková, Švácha, 2017, s. 15). Častější alternativou k výše popsaným průkopnickým počínům v bytové kultuře byla stále běžná výstavba rodinných domků (obvykle dřevěných) na perifériích měst, což v mnoha případech vedlo ke vzniku tzv. nouzových kolonií. Tento druh dělnického bydlení byl spojen s přelidněností, špatným ovzduším, nulovou hygienou a nedostatkem zeleně (Sedlák, 2015, s. 42).

Reakcí na rostoucí počet nezdravých kolonií, kde nebyly vytvořeny ani parciální prvky zajišťující minimálně zdravotně-rationální životní podmínky pro obyvatele, byl přístup britského teoretika Ebenezera Howarda, který cizeloval ideu zahradních měst, která se začala budovat na počátku dvacátého století. I přes to, že většina z těchto realizovaných urbanistických obvodů nebyla nikdy vybudována dle původních zásad a tím pádem nemohla fungovat jako ekonomicky soběstačná jednotka, vytvořila další díl podhoubí, potřebný ke zrodu urbanistického plánování - tedy posléze vzniku sídlíštních celků. Zajímavostí je fakt, že výstavba zahradních měst většinou probíhala pomocí různorodých forem družstevnictví s podporou státu, což se ukázalo jako osvědčený přístup, který se v pozdější době často uplatňoval i při výstavbě sídlíštních celků na našem území (Bevers, 1988, s. 15 - 18).

V průběhu třicátých let dvacátého století bylo již víceméně jasné, a to i vlivem postupně vrcholící hospodářské krize, že typická solitérní výstavba rodinných domů (uplatněná i v rámci zahradních měst) je příliš finančně nákladná. Do té doby určující kobercová zástavba nízkými domy je postupně nahrazována vícepodlažními bytovými domy. Tuto proměnu architektonické formy podmínila řada dalších faktorů a vlivů, mezi které patří například i americké mrakodrapy, které inspirovaly architektonickou modernu k přehodnocení měřítkového chápání nejprve administrativních a posléze i obytných

objektů, což značilo zvýšení podlažnosti domů - čímž se uvolnil prostor pro plochy zeleně. Dalším přispěvatelem, kterého nelze v tomto výčtu opomenout, byl ryzí funkcionalista Le Corbusier, který udal požadavek na „striktní funkční řád při plánování modernistické zástavby měst“, přičemž proklamoval Athénskou chartu, jakožto teoretický základ „funkcionalistického - moderního urbanismu“ (Hrůza, 2014, s. 557 - 560). I přesto však před druhou světovou válkou neměla žádná z evropských zemí zásadní zkušenost s masovou prefabrikovanou výstavbou. Ze stručného historického vývoje lze snadno usoudit, že sídliště představují přímou návaznost na předešlé snahy, které měly jediný společný jmenovatel, a to zajistit dostupné, zdravé a levné bydlení pro „lidové“ vrstvy obyvatel, což byly zejména rodiny dělníků v těžké průmyslové výrobě (Skřivánková, Švácha, 2017, s. 15 - 16).

Konec druhé světové války přinesl nové příležitosti – když po architektech vyžadoval rychlé řešení jejích důsledků. Většina evropských zemí se potýkala s bytovou krizí, kterou provázela potřeba obnovy válkou zničených měst. V Československu tento problém ještě umocňoval rychlý poválečný vzestup průmyslové výroby a nedostatek ubytovacích kapacit v centrech těžkého průmyslu. Urbanistická otázka rozšiřování a přestavby městských sídel tak na sebe nenechala dlouho čekat a nevyhnutelnou odpovědí na problém nedostatku bytů bylo budování prvních velkých sídlišť (Fiala, 1959, s. 15). Od tohoto okamžiku se také objevují první pokusy o hierarchizaci a periodizaci nově vznikajících obytných souborů, s čímž se lze setkat zpravidla v rámci veškerých publikací, zhodnocujících úspěchy dosavadní „socialistické“ výstavby. Vzhledem k tomu, že autory těchto periodizujících prací byli většinou architekti a urbanisté, vycházejí tyto první etapizace ryze z formálních proměn architektonického, či urbanistického řešení celků. Oproti tomu téma sociální, hospodářské a politické situace je zde plně opomíjeno. Z hlediska faktografického členění je pak nejaktuálnější a nejdůležitější popisující tento vývoj periodizace autorů Skřivánková, Švácha (2016) v publikaci *The Paneláks*. Tato etapizace, která v sobě implementuje nejen architektonicko-urbanistické změny v projekci sídlišť, ale i historicko-sociologicko-ekonomický aspekt, dělí éru od 40. do 90. let minulého století na šest fází, přičemž u řady celků dochází přirozeně k překryvu - v rámci tohoto systému. Pro každou vývojovou periodu autoři užíli termín, který dané údobí co nejsrozumitelněji charakterizuje (Skřivánková, Švácha, 2016, s. 21).

První etapa v sobě implementuje nejstarší, již po válce vzniklé celky, které se začaly budovat v rámci dvouletého hospodářského plánu (1947 – 1948), nicméně především kvůli nedostatku financí, materiálu a pracovní síly se mnohdy dokončovaly až do druhé poloviny 50. let (Sedlák, 2015, s. 44). Právě proto tato etapa, o které publikace *The Paneláks* hovoří, jako o „**Dřevní fázi**“, zahrnuje široké období 40. a 50. let 20. století. Celky zde zařazené vycházejí ve svém architektonickém návrhu značným dílem z tradic zejména meziválečného funkcionalismu či tradicionalismu, přičemž je zde již patrný postupný soudobý příklon k robustnosti a rehabilitaci ornamentálních tvarů - tedy například zviditelnění tektonických prvků domů (Skřivánková, Švácha, 2016, s. 23). Urbanistickou situaci celků v této fázi lze vystihnout svým plošným rozsahem jako soubory nevelké, s pravidelnou řádkovou zástavbou, která byla situována ve volných lokalitách v rámci širších center měst. Bytové objekty jsou charakterizovány jednotnou výškou s několika málo patry - maximálně čtyřmi. Velikost bytových jednotek byla determinována tzv. funkčními a směrnými plány bytů, které ještě bytový standard na rozdíl od budoucího vývoje zvyšovaly - největší byty z této fáze dosahují až 100 m² (Zarecor, 2011, s. 84–85). Z hlediska technologického jde o tradičně zděné domy s postupným využitím částečné typizace, zejména co se týče výplní stavebních otvorů (okna, dveře apod.). V některých případech bylo přistoupeno k prvním pokusům o prefabrikaci přímo na stavbě (např. odlévání železobetonových stropů). I přes to však tyto urbanistické celky vznikají na základě individuálního přístupu architektů, tvořících v poválečných, ještě demokratických poměrech. Častým nedostatkem celků vystavěných v „Dřevní fázi“ je velice omezená občanská vybavenost, či centralizace a nedostatečné dimenzování některých provozních doplňků (společná prádelna, ústřední výtopna apod.) V celorepublikovém kontextu lze do tohoto údobí zařadit obytný celek „Obeciny“ ve Zlíně od architektů Vladimíra Karfíka a Vladimíra Kubečky (1946 - 1949), sídliště „Labská Kotlina I.“ v Hradci Králové od architektů Josefa Havlíčka a Františka Bartoše (1947 - 1950), sídliště „Solidarita“ v Praze od architektů Františka Jecha, Karla Storcha a Hanuše Majera (1947 -1949), obytný celek „Norská“ v Olomouci od architekta Václava Capouška (1947 - 1954), či „Sídliště v Otíně“ na východním okraji Jindřichova Hradce od architektů Josefa Havlíčka a Karla Filsaka (1949 - 1950) ad. (Skřivánková, Švácha, 2017, s. 36 -59).

Druhá stavebně-historická etapa je reprezentována zejména politicko-ideologickým tlakem, který sílil od Vítězného února 1948 s adorací po roce 1950, kdy do té doby ještě

racionální architektura vzešlá z industrializace byla nejprve konfrontována a později plně potlačena sovětskými vzory a metodami. Architekti, centralizováni ve velkých projekčních ústavech, byli nuceni přihlásit se k nové „radostné“ a monumentální architektuře socialistického realismu, tedy „sorele“ (Sedláková, 1994, s. 11). S urbanistickými celky vzniklými ve „**Fázi socialistického realismu**“, se lze nejčastěji setkat ve městech, která byla díky orientaci na těžký průmysl minulým režimem stavebně protěžována. Označení této fáze v sobě nese přímý odkaz na jedinou ideologicky korektní umělecko-architektonickou formu v 50. letech 20. století (Skřivánková, Švácha, 2016, s. 25).

Mezi stěžejní zástupce sídlištních celků vzniklých v duchu historizující sorely patří zejména „nová města“ - Ostrava-Poruba a Šumbark-Havířov, kde je v rámci urbanistického řešení propována pro tuto éru typická uliční síť s uzavřenými a polouzavřenými domovními bloky. Ty jsou pak formovány do skupin, okrsků a obvodů, které poskytují různé úrovně občanské vybavenosti. Domy jsou tradičně zděné, realizované již dle typových podkladů Studijního a typizačního ústavu v Praze. Řada vytvořených a hojně užívaných typových domů nese označení T (nejčastěji se jednalo o typy T12, T13, T15 a T20). Technologicky jde především o posun v užití typových projektů výše uvedeného STÚ v Praze (oproti dvouletkovým domům je individualita plně potlačena) a o větší snahu v prefabrikaci dílčích stavebních prvků (překlady, stropy, schodiště) (Zarecor, 2011, s. 91). Fasády domů jsou zdobné, s historizujícími prvky, sgrafitovou výzdobou, či s budovatelskými, nebo lidovými reliéfy (vždy však musela být splněna ideologická vhodnost motivu, což bylo předmětem hodnocení ideových referátů daných měst) (Němec, 2017, s. 4). I přes jistý progres, který byl podnícen stupňujícím se tlakem na architekty a projektanty, neměl tento směr dlouhého trvání. Již roku 1954 byl kult „ozdobnictví“ v architektuře odmítnut prvním sekretářem komunistické strany SSSR - Nikitou Chruščovem - na konferenci pracovníků ve stavebnictví. Na našem území však byly proklamovány svobodnější tvůrčí možnosti v projekční činnosti až na ustavující schůzi Svazu českých architektů v roce 1956 (Åman, 1992, 253 - 255).

Z dalších čelných realizací „Fáze socialistického realismu“v celorepublikovém kontextu lze zmínit sídliště „Nový Ostrov“ v Ostrově u Karlových Varů od architektů Karla Přesličky, Jaroslava Krauze a Ladislava Kozáka (1947 - 1959), „I. obvod Poruby“ v Ostravě od architektů Evžena Friedla, Vladimíra Meduny a Miloslava Čtvrtníčka (1952 - 1961), sídliště „Dukla“ v Pardubicích od architekta Karla Kalvody (1947 - 1957), sídliště

„Stalingrad“ ve Žďáru nad Sázavou od architektů Jana Frendlovského, Oldřicha Plhoně, Jiřího Herzána a Rudolfa Vichra (1949 - 1965), sídliště „Slovany“ v Plzni od architekta Františka Sammera (1953 - 1957), či urbanistický celek „Rozdělov“ v Kladně od architektů Josefa Havlíčka, Karla Filsaka a Karla Bubeníčka (1946 - 1959) (Skřivánková, Švácha, 2017, s. 62 - 89).

Třetí etapa - popisující období 60. let 20. století - je označena jako „**Pionýrská fáze**“ (Skřivánková, Švácha, 2016, s. 27), což přímo odráží novátorství spojené se zaváděním panelové technologie a s hledáním nových cest ve stavebnictví. Vzhledem ke konstrukční a technické zaostalosti došlo k opuštění vývojové řady „T“ vytvořené Studijním a typizačním ústavem v Praze. Jako náhrada byl zvolen systém celomontovaných panelových domů, přičemž obvodové i vnitřní celostěnné panely tvoří hlavní nosné prvky. Vůbec prvním vystavěným celopanelovým domem byl typový objekt G40 z roku 1954 ve Zlíně (dříve Gottwaldově), přičemž označení tohoto domu bylo převzato z prvního písmene města vzniku a počtu bytů v něm (Janečková, 2008, s. 20 - 22). Tento dům, u kterého jsou ještě z estetických důvodů spoje mezi jednotlivými panely překryty pilastry, je dílem architektů Hynka Adamce a Bohumíra Kuly. Typ G40 byl posléze podroben intenzivnímu testování a následně došlo k vývoji optimalizované varianty G57 (Gottwaldov; rok vzniku). Vývojový typ G57 se stal prvním standardizovaným celostátně rozšířeným bytovým domem. Nejstarší panelová sídliště se tak vyznačují užitím právě této varianty domu, přičemž zástavba bývá ortogonální, rozvolněná, s výškou domů zpočátku obvykle do pěti podlaží (kvůli nákladnému pořízení a instalaci výtahů). V rámci vývoje také mizí historizující ozdobné prvky (římasy, lizény, pilastry, portály), které zprvu měly bilancovat strohost těchto domů (Storch, 1973, s. 44). Zajímavé jsou snahy o barevné komponování a probarvování panelů, nicméně i přes to většina sídlišť založených v „Pionýrské fázi“ působí velice uniformně, s malou měrou architektonické ambice. Pozitivním aspektem bylo celkové vedení výstavby, jakožto komplexu - tedy každý okrsek měl být již vybaven nákupním střediskem, školkou, školou a uměleckou výzdobou (Skřivánková, Švácha, 2016, s. 27).

Přes aktivní stavební produkci se během padesátých let bytová nouze stále prohlubovala. V roce 1959, v reakci na tuto skutečnost, ÚV KSČ vytyčil cíl na řešení bytového problému v Československu, který počítal s výstavbou 1200000 nových bytových jednotek do roku 1970. Tento akt v sobě nesl možnost více experimentovat

a diskutovat, což se promítlo jak při vzniku nových experimentálních celků, tak i v řadě tzv. „celostátních diskuzí o bydlení“. Dalším důležitým krokem státu byla podpora družstevní, podnikové, či soukromé výstavby, čímž se dařilo s úspěchem pokrývat značnou část neustálé poptávky po bytech (Klíma, 1989, s. 214 - 216).

Mezi celorepublikově určující celky „Pionýrské fáze“ lze zařadit sídliště „Březové Hory“ v Příbrami od architektů Václava Hlinského, Luboše Korečka, Josefa Spěváka a Karla Jecelína (1955 - 1960), sídliště „Ráj“ v Karviné od architektů Rudolfa Spáčila, Jiřího Klena a Miroslava Goly (1957 - 1967), sídliště „Královův Háj“ v Liberci od architektů Eduarda Adamíry a Svatopluka Technika (1959 - 1967), urbanistický celek „Juliánov“ v Brně od architektů Františka Kočího a Pavla Krchňáka (1960 - 1963) a experimentální sídliště „Invalidovna“ v Praze od architektů Josefa Poláka a Vojtěcha Šaldy (1960 - 1967) (Skřivánková, Švácha, 2017, s. 92 - 141).

Čtvrté údobí, zachycující dění a realizace v 60. a 70. letech 20. století, autoři publikace *The Paneláks* označili jako „**Krásnou fázi**“. Tento příměr pramení z politických rozhodnutí konce padesátých let a pozdějšího postupného uvolňování s přímým vlivem na svobodnější architektonickou tvorbu - často označovanou jako „Zlatá šedesátá“. V této optimismem naplněné době se také po delším čase pootevřely dveře k inspiraci západní architekturou (Ševčík, Beneš, 2009, s. 25 - 29). „Krásná sídliště“ lze definovat uměřenou velikostí, velkoryse řešenou urbanistickou situací a nespornou architektonicko-uměleckou kvalitou. Šedesátá léta nahradila puristicky strohé objekty předchozí etapy osobitým, individuálním architektonicky pojednaným detailem, což bylo umožněno zejména schválením a implementací nových panelových soustav T06B, T07B a T08B (Storch, 1973, s. 46 - 62). Tyto konstrukční systémy již umožňovaly díky své prvkové typizaci realizaci výstavby ve větším měřítku s do značné míry variabilním urbanistickým i architektonickým řešením, avšak stále existovalo jisté omezení z hlediska možností tvarování prefabrikátových stavebnic. Autoři celků tudíž nejvíce uplatňovali práci s rastrovými fasádami, které předsazovali formou „balkonových rizalitů“, či naopak prolamovali zapuštěnými lodžii. Dalším oblíbeným motivem byly různé pergoly, kryté nákupní pasáže, až skulpturálně pojednaná schodiště, a nebo lecorbusierovské úběžné „*pilotis*“ (Storch, 1961, s. 13 - 14).

Kvalitní architektura začleněná do této fáze také vhodně pracuje s kompozicí odkazující na morfologii krajiny. Vůdčí akcent byl kladen na uvolnění co největších prostor k parkovým úpravám a s tím často také velice důkladná péče při řešení vazeb na příměstskou krajinu, včetně tzv. „okružních cest“ kolem sídliště s vybočujícími paprsky, které dotvářely cenné vazby na nejbližší okolí (Skřivánková, Švácha, 2016, s. 243).

Důvod, který předznamenal úspěch a dosažení kvalit v urbanistických celcích vystavěných v rámci „Krásné fáze“ spočíval především v řadě soutěží pořádaných na celostátní, meziústavní i vnitroústavní úrovni. Ze zástupců republikového významu lze uvést sídliště „Sítňá“ v Kladně od architektů Václava Hilského, Otakara Jurenky a Jiřího Náhlíka (1961 - 1987), sídliště „Polabiny“ v Pardubicích od architektů Jana Krásného a Miloše Návesníka (1960 - 1965), urbanistický celek „Labská Kotlina II.“ v Hradci Králové od architektů Břetislava Petránka a Václava Rohlíčka (1964 - 1979), sídliště „Bory“ v Plzni od architektů Vladimíra Belšana a Miroslava Hrubce (1963 - 1972), či unikátní soubor „Lesná“ v Brně od architektů Františka Zounka, Viktora Rudiše, Ladislava Voláka, Miroslava Dufka a Ivana Veselého (1960 - 1970) (Skřivánková, Švácha, 2017, s. 145 - 199).

V pořadí pátá etapa, zachycující architektonicko-historické dění v rámci bytové výstavby 70. a 80. let minulého století, je autory publikace *The Paneláks* označena za „**Technokratickou fázi**“. Tato etapa v sobě nese dobu silící represe vůči intelektuálním elitám, zesílený dohled nad architektonicko-uměleckou tvorbou, což obecně reflektuje dobu normalizační. Počátek tohoto dění lze spojit s násilným ukončením Pražského jara. Za největší chybu dané éry lze pak označit zapovězení přístupu k atraktivním zakázkám velké řadě kvalitních - již zkušených - architektů, což se podepsalo nejen na výtvarné stránce sídlišť, ale i na jejich celkové kompozici. Navíc sílil tlak na extenzivní růst měst, což přimělo architekty projektovat urbanistické celky pro desetitisíce obyvatel „na zelené louce“, bez přímých urbanistických, kompozičních, provozních, či vizuálních vazeb na již existující zástavbu. Tento překotný vývoj značil, že v jádru již nemělo jít ani o sídliště, ale o nová - soběstačná - „města“ (Skřivánková, Švácha, 2016, s. 31).

Výstavbě „Technokratických sídlišť“ často ještě předcházela architektonicko-urbanistická soutěž pořádaná na konci šedesátých let. Již během projektování (či ve fázi realizace) se však autor celku setkal se silícím tlakem investora, či dodavatele, kteří

si postupně vynucovali kvalitativní ústupky, ať již urbanistického, tak i architektonického charakteru, a to ve prospěch kvantity a úspornosti. Díky tomuto průběhu lze většinu celků založených v této éře označit za monotónní panelové skupiny, vytvářející vysoké a robustní vizuální bariéry, s nedostatečnou - nedokončenou - občanskou vybaveností, chybějícími finálními úpravami parteru domů a veřejných prostranství (Nový, 1978, s. 14).

Jako nejzdrárnější příklad tohoto druhu výstavby lze uvést urbanistický celek „Jižní Město“ v Praze vystavěný během let 1971 - 1988. Tento projekt byli architekti Jan Krásný a Jiří Lasovský nuceni z politických důvodů opustit, což se pochopitelně podepsalo na původním - do detailu promyšleném - návrhu, který se rozplynul do monotónní šedi. Architektonický výraz panelové hmoty nezachránilo ani uplatnění nové konstrukční soustavy VVÚ-ETA, ani zakoupení a aplikování dánského patentu - konstrukční soustavy Larsen-Nielsen. Realizace byla navíc ochuzena o architektonicky kvalitně navržené společenské centrum, které v sobě implementovalo velký díl občanské vybavenosti. Realizace se „obešla“ i bez navazujícího centrálního parku, který byl původně navržen jako „land art“. Hospodářská stránka věci tedy v plném rozsahu zvítězila nad estetikou a kvalitou. Proto také autoři publikace *The Paneláks* do názvu etapy promítli neustálý „technokratický“ tlak vyvíjený na architektky kontinuálně během celého popisovaného údobí (Skřivánková, Švácha, 2016, s. 31).

Specifikem této fáze bylo kromě realizace výše popsaných „rozsáhlých obytných celků“ i „zaplavení“ celého Československa řadou středních a malých sídlišť, nebo také solitérními panelovými domy. Tento „panelový impakt“ - mnohdy nekompromisní až vulgární - vtísnil nepružnou panelovou technologii i do historických jader měst, městeček a vesnic, a to často bez většího ohledu na okolní zástavbu. Tato éra se také vlivem již nedostatečných volných ploch v příměstské části začala protlačovat formou asanací do historických předměstí sídel - která byla komunistickým režimem odsuzována jakožto „stavební balast“ dob minulých (Nový, 1983, s. 6 - 12).

Celorepublikově významné realizace „Technokratické fáze“ jsou reprezentovány kromě již zmiňovaného Jižního Města v Praze, například sídliště „Bohunice a Starý Lískovec“ v Brně od architektů Jaroslava Ryšky, Pavla Krchňáka a Vítězslava Vaňka (1972 - 1983), urbanistickým celkem „Lochotín“ v Plzni od architektů Zbyňka Tichého, Miloslava Sýkory a Jaromíra Barborky (1974 - 1980), sídlištěm „Lazce“ v Olomouci od

architekta Víta Adamce (1978 - 1985), urbanistickým celkem „Mšeno“ v Jablonci nad Nisou od architektů Adolfa Pospíšila a Josefa Lhotáka (1975 - 1990), či obytným celkem „U Smutného mostu“ v Litomyšli od architekta Ferdinanda Trkala (1975 - 1978) (Skřivánková, Švácha, 2017, s. 203 - 249).

Celou periodizaci, stejně tak jako závěrečnou etapu socialistické bytové výstavby uzavírá „**Fáze pozdních krásných a postmodernistických sídlišť**“ (Skřivánková, Švácha, 2016, s. 33). V letech 1981 - 1982 došlo vlivem ekonomické stagnace a dlouhodobě neudržitelného růstu měst do volné krajiny k útlumu megalomanské výstavby popsané v rámci „Technokratické fáze“ - zejména v období sedmdesátých let. Investiční náklady na výstavbu sídlišť se skokově ponížily a od poloviny 80. let 20. století nadále plynule klesaly. Z hlediska urbanismu se na našem území začala se zpožděním objevovat kritika funkcionalistického uspořádání, které se odchýlilo od klasického blokového řešení ansámblu a stalo se katalyzátorem „nepřehlednosti“ (Sedlák, 2015, s. 47 - 48). „*Za příklad poslouží leckteré moderní sídliště. Dokud jsme hleděli na jeho projekt, případně z nadhledu - jakoby z ptačí perspektivy, posuzovali zmenšený model, působilo zajímavě: bloky domů vytvářely komponované obrazce mezi zelení a široké komunikace kroužily elegantní křivky. Když potom totéž sídliště vidíme postavené, v takto komponovaných souborech domů se jen stěží orientujeme, a jak potvrzují průzkumy, navozují naopak pocit neuspořádanosti, zmatku.*“ (Fragner, 1984, s. 83). Sídliště, vzniklá v 80. letech 20. století a zařazená do této fáze, jsou povětšinou individuálně navržená a navzdory technokratickému tlaku je v jejich návrhu a realizaci patrný návrat k architektonickým a urbanistickým kvalitám, které v sobě nesly obytné celky realizované v „Krásné fázi“, přičemž jsou zde navíc často uplatněny postmodernistické prvky (Skřivánková, Švácha, 2016, s. 33).

Pod rouškou soudobé postmoderní kritiky sídlišť vytvořili architekti Zdeněk Hölzel a Jan Kerel návrh obytného souboru s tradiční blokovou zástavbou, hlavním bulvárem a jasně definovanými a hierarchizovanými veřejnými prostory - „Nový Barrandov“. Výstavba probíhala v letech 1981 - 1992. Autoři celku po předchozích peripetiích raději rezignovali na změnu rigidní panelové technologie, kterou uplatnili ve své ryzosti. O to více však pracovali s uměleckou výzdobou, která odkazovala na nedaleké filmové ateliéry, čímž vtiskli sídlišti neopakovatelnou paměť místa (Kohout, 2016, s. 26).

V kontextu bytové výstavby 80. let minulého století patří kromě „Nového Barrandova“ mezi další určující obytné celky sídliště „Jižní Svahy“ ve Zlíně od architektů Jiřího Gřegorčíka a Šebestiána Zeliny (1970 - 2000), sídliště „Moravské Předměstí“ v Hradci Králové od architektů Karla Marholda, Jiřího Němce a Františka Křeliny (1972 - 1993), sídliště „Dašická“ v Pardubicích od architekta Pavla Maleře (1987 - 1990), či urbanistický celek „Vinohrady“ v Brně od architektů Jana Doležala, Aleše Jenčeka a Rudolfa Nenutila (1978 - 1980) (Skřivánková, Švácha, 2017, s. 253 - 301).

V prvních letech po listopadovém dění roku 1989 byly socialistické obytné celky vnímány jakožto jeden z excesů komunistického režimu - s čímž bylo spojeno téměř paušální vyloučení panelových sídlišť z dějin urbanismu a architektury. Tento ideový rozpor vedl dokonce u značné části laické i odborné veřejnosti ke „snovým vizím“ o bourání panelových sídlišť ve velkém (Kohout, 2016, s. 28).

Zanedlouho se tento do značné míry zjednodušený postoj stal předmětem polemiky, kterou nejprve iniciovali architekti, zejména Ladislav Lábus a Josef Pleskot (Lábus, 1997, s. 50 - 53), později i historik architektury Rostislav Švácha, který se snažil o vytvoření diferencovaného vhledu do celé problematiky, prostřednictvím populárně naučných i ryze odborných článků. Z tohoto hledání pravdy - bez předsudků, osobních averzí či sympatií - nýbrž na základě faktů - vzešlo, že existuje řada urbanisticky i architektonicky kvalitních obytných souborů - sídlišť - a že ne vždy se jedná o „nahodile seskupené útvary obřích krabic“. Švácha (2000) zároveň tímto upozornil na skutečnost, že je třeba mezi sídlišti rozlišovat a „neházet je do jednoho pytle“ (Švácha, 2000, s. 36 - 41).

Bázi akademickou paralelně doplňovalo dění přímo v terénu, kdy pod nálepkou humanizace začalo docházet k prvním pokusům o smytí nánosů monotónnosti a obecně odsouzené minulosti - což se pochopitelně dělo cestou nejlevnějších prostředků „polidštění“ - prostřednictvím pestrobarevných nátěrů fasádních prvků a ploch. V postupném vývoji docházelo k oživení panelových domů nejen z důvodů bohubých, ale i za účelem dosažení zisku. S těmito snahami o „rozšíření bytového fondu“ se začaly hojně objevovat přístavby či nástavby, které však téměř vždy absolutně nerespektovaly ani architektonické řešení, natož původní stavební technologii. Zároveň docházelo k uplatnění postmodernistických prvků adaptovaných do údobí „podnikatelského baroka“ v podobě

mansardových střech z pálených tašek, či balustrádových balkonů apod. aplikovaných v rámci panelové výstavby (Kravčenková, 2003, s. 65 - 70).

Začátkem nového milénia se sídliště pod vlnou ekologické uvědomělosti začala ztrácet pod postupnými nánosy zateplovacích materiálů, což bylo umocněno vstupem České republiky do Evropské unie - čerpáním četných dotačních programů, které akcentovaly jak požadavky na snížení tepelné náročnosti budov (zateplovací boom a výměny výplní stavebních otvorů), tak i snahy o uchopení problematiky veřejných prostranství v rámci dotčených obytných celků (Kántorová, 2006, s. 72 - 75). Vzhled panelových domů se radikálně změnil - avšak bez důrazu na detail a bez respektu k čistotě utilitární formy. Oproti tomu veřejná prostranství ve většině případů i nadále zůstávala zbytkovým prostorem, který „patří nikomu a přitom všem“, a to především kvůli své ekonomické nerentabilnosti. Tento trend je aktuální dodnes (Kupka, 2006, s. 138).

Po více než dvou dekadách od konce hromadné socialistické bytové výstavby mají panelová sídliště stále své zapřisáhlé odpůrce, nicméně jejich hlas již není tím jediným, který je slyšet. Zejména i vlivem časového odstupu od konce éry výstavby panelových celků a ze zkušenosti s typem zástavby budované poté - především tedy hromadných katalogových rodinných domků na polích kolem měst a vesnic, případně developerských bytových domů, které celý svůj program podřizují maximálnímu zisku - vedou do značné míry k přehodnocení pohledu na panelová sídliště jako taková (Skřivánková, Švácha, 2016, s. 9).

3.2.2 SÍDLIŠTĚ - PROLNUTÍ MĚSTA A KRAJINY

Značná část sídlištních celků byla z historické podstaty vystavěna v okrajových partiích měst, a tak se přirozeně stala konečnou urbanizovanou zónou měst a zároveň finální „rozhradou“ mezi městem a krajinou (Nový, 1978, s. 14 - 15).

Vzhledem k výše popsané situaci - výjimečně již během plánování některých sídlišť - vykrystalizovalo jedno z klíčových témat - které je třeba akcentovat i při návrzích na zlepšení stávajícího stavu, nebo při regeneracích sídlišť - a to vztah ke krajině a využití většinou spíše problematických rozhraní těchto obytných souborů s extravilánem (Kohout, 2016, s. 163).

V historickém kontextu lze přehlédnout, že celky navržené a vystavené v „Krásné fázi“ v jisté míře pracují s těmito „vazbami“ prostřednictvím tzv. „okružních cest“ kolem sídlišť z nichž vybočují paprsky, které vytváří jak provozní, tak i kompoziční a vizuální provázanost s nejbližším okolím (Skřivánková, Švácha, 2016, s. 243). U většiny celků však toto řešení návaznosti uplatněno nebylo a mnohdy schází dodnes.

Na příměstskou krajinu lze v kontextu k sídlištím nahlížet jako na bohatství a zároveň jako na důstojný protipól monumentality bytových bloků a solitérů. Jedná se o organickou hmotu, která vyvažuje sídlištní schematičnost, pravidelný rastr, utilitaritu, a racionalitu (Blažková, Červinková, 2015 s. 54).

Kohout (2016) klade důraz na řešení zejména provozních, ale i kompozičních a vizuálních vazeb, přičemž zmiňuje potřebu - ve vhodně vytipovaných lokalitách a v co největší míře - podpořit přirozený nástup ze sídlišť do krajiny a zároveň napojení sídlišť na systém rekreačních cest. Další adorovaný požadavek v rámci tématu prolnutí sídlišť a krajiny vychází z potřeby řešení hospodaření s dešťovou vodou, která se v rámci urbanizovaného území vsakuje jen minimálně, avšak pro přírodní atributy městské a příměstské krajiny je vysoce ceněnou komoditou (Kohout, 2016, s. 163).

Kancelář veřejného prostoru při IPR Praha v rámci formulace základního přístupu k rozvoji veřejných prostranství na sídlištích (2015), uvádí mezi hlavními řešenými aspekty veřejného prostoru sídlišť, i vztah sídliště a krajiny. Autoři koncepce obdobně jako Nový (1978) uvádí, že „*sídliště je typem zástavby, i charakterem prostředí, někde mezi městem a krajinou*“. I přes diferenciaci sídlišť vycházející, ať již z vývojové podstaty, tak předně z alokace konkrétního celku, lze říci, že dotčená zástavba má mnohdy charakter obytné čtvrti v krajinném prostředí. Skutečností je, že většina sídlišť byla umístěna poblíž významných krajinných území, přičemž již při zakládání se mnohdy počítalo s tímto rekreačním potenciálem a tím pádem i s následným využitím krajinného zázemí pro účely každodenní rekreace. Problémem je však realita, kdy prostupnost rozhraní sídlišť je zpravidla minimální, což je spojeno s chybějícími - kultivovanými - nástupy do krajiny a nakonec i s nedostatečným zázemím v navazující krajině. Apel je tedy kladen - jsou-li k tomu vhodné podmínky - na vnímání příměstské krajiny jako součásti obytného prostředí sídliště, které je třeba rozvíjet, a to včetně vztahu a provázanosti sídliště a krajiny. Zároveň je třeba vytvářet smysluplná rozhraní při těchto koridorech. Obdobná situace a zajímavý

fenomén, který dovede efektně provázat sídliště s okolní krajinou, jsou i tzv. „přírodní“ zelené klíny a koridory - vzniklé na půdorysu ochranných pásem nadřazených energetických vedení, či v podmínkách svažitéch, případně z jiného důvodu nezastavitelných - procházejících při hranicích, či přímo zasahujících do plochy sídlišť. Autoři dále upozorňují, že okolní krajina nemusí být pouze rekreačním zázemím obyvatel urbanistického celku, nýbrž může být i dobrým startérem pro lokální - drobné - zemědělství (IPR Praha, 2015).

Jako vůdčí doporučení dává IPR Praha (2015) tezi, kde uvádí: „*Je třeba individuálně posoudit, v čem tkví potenciály a příležitosti rozvoje konkrétního sídliště a podle toho volit nástroje buď urbanistické (tradiční), nebo krajinářské, přičemž zpravidla se bude jednat o určitou míru kombinace obou přístupů.*“, přičemž akcentuje konkrétní témata k diskusi, a to již popsané posílení vztahu příměstské krajiny a sídliště, potenciálu rozvoje fenoménu rozhraní sídlišť a krajiny, možnosti aktivace okolní krajiny, zapojení sídlišť do systému zelené infrastruktury, možnosti využití ploch na sídlišti a v jeho okolí pro drobné lokální zemědělství apod. (IPR Praha, 2015).

Obr. 3 - Hodnotně pojedené nábřeží řeky Loučné, jakožto doklad svého druhu vysoce ceněného krajinného zázemí sídliště Komenského náměstí v Litomyšli. Provedená revitalizace vč. regenerace přilehlého panelového sídliště je dílem Ing. arch. Josefa Pleskota. Zdroj: (Autor, 2017).

4 POPIS ZÁJMOVÉHO ÚZEMÍ

Tato kapitola popisuje řešené území, tedy kladenskou aglomeraci, a to jak z hlediska přírodních podmínek (geomorfologie, geologie, pedologie, hydrologie, klima a fytoocenózy území), tak i ve smyslu povšechného urbanistického vývoje v kontextu k bytové a sídlištní výstavbě a krajinnému zázemí.

4.1 VYMEZENÍ ZÁJMOVÉHO ÚZEMÍ

Řešené území, stanovené pro tuto práci, reflektuje plošný rozsah statutárního města Kladna, jehož rozsáhlá část vznikla sloučením obcí Kladno, Kročehlavy, Dubí a Rozdělov dne 11. května 1946 výnosem ministra vnitra. Formálně byl tento akt legalizován usnesením rady Zemského národního výboru dne 6. května 1947. Výše popsanému území tzv. Velkého Kladna bylo následně dne 25. dubna 1952 rozšířeno o osadu Vrapice a konečně celkový rozsah kladenské aglomerace završilo dne 1. ledna 1980 připojení obce Švermov (k.ú. Hnidousy a Motyčín) (Šimůnek, 2007, s. 19 - 21). Díky tomuto postupnému růstu se tak Kladno - s přibližně 69 tisíci obyvateli - stalo největším městem Středočeského kraje a třináctým největším městem České republiky. Od 12. listopadu 2000 je město Kladno statutárním městem a od 1. ledna 2003 pak bylo ustaveno obcí s pověřeným obecním úřadem (pro 40 obcí) a obcí s rozšířenou působností (pro 48 obcí) (Oliverius, 2007, s. 47 - 52).

4.2 URBANISTICKÝ VÝVOJ MĚSTA Kladna

Statutární město Kladno prošlo za posledních 150 let bouřlivým vývojem. Z malého městečka v kraji Pražském se během krátké doby stala největší metropole Středočeského kraje čítající přes 70 tisíc obyvatel. Tento rychlý rozvoj lze připisovat především horlivému růstu těžkého průmyslu v době průmyslové revoluce a s tím spojeným přílivem nových obyvatel za prací. Kapitola si klade za cíl alespoň povšechně shrnout tento dynamický vývoj, který se zároveň logicky snaží rozdělit na dílčí časová údobí a v rámci toho postihnout i krajinné východisko při expanzi města do volné krajiny.

POČÁTKY BYTOVÉHO PROBLÉMU V Kladně A HLEDÁNÍ JEHO ŘEŠENÍ

„S průmyslem přišla do Kladna práce. Za prací přicházeli lidé, a to v takovém počtu, jaký Kladno dosud nepoznalo...“ (Řach, 1967, s. 37).

Počátek urbanistického rozvoje kladenské oblasti lze přisuzovat dvojici nejdůležitějších impulsů, které přispěly k živelnému růstu Kladna ve velice krátkém čase. Prvním z nich byl nález velkých, technicky využitelných ložisek uhlí - Janem Váňou - dne 1. listopadu 1846. V návaznosti na to došlo v Kladně a v jeho blízkosti k založení několika dolů, ke kterým se začalo za prací sestěhovávat původně zemědělské obyvatelstvo z okolních vesnic. V roce 1854 byl v souvislosti s těžbou uhlí založen i hutnický průmysl, tedy Vojtěšská huť. V roce 1889 pak došlo k založení celosvětově proslulé Poldiny hutě (Frynta, Procházka, 1974, s. 146).

V dobách před povýšením městečka Kladna na město roku 1870, bylo vůdčí osídlení situováno do těžiště dnešního historického jádra, dále pak do oblasti Bukovky, kde se výstavba omezovala na několik rodinných domků a v neposlední řadě nelze opominout významný obytný celek tohoto období - Podprůhon (dříve též Podskalí), který dodnes tvoří malebný kout města často označovaný jako „Kladenský betlém“. V naznačeném dobovém kontextu ještě neexistoval žádný územní plán - koncepce jak se má město rozvíjet, a tak i dnes lze v nejstarších osídlených částech města Kladna obdivovat síť nepravidelných ulic a uliček, kterým dává řád jen terénní konfigurace dané oblasti (Koller, 1968, s. 89 - 90). V těchto lokalitách je uplatněna tzv. uvolněná urbanistická kompozice, která sleduje vrstevnice (Frynta, Procházka, 1974, s. 147).

Výše popsany prostor starého zastavění s prudkým rozvojem těžby uhlí a hutnictví již nestačil pojmout nově příchozí obyvatele. Požadavek na rychlé ubytování horníků a hutníků byl sice nejprve řešen zahušťováním drobné zástavby v rámci historického jádra a severního svahu Podprůhonu, kde vyrostl již zmiňovaný unikátní „Kladenský betlém“. Tyto zásahy však brzy přehustily staré osídlení a již v 80. letech 19. století se výstavba horlivě přelila přes severní terénní hranu podprůhonského údolí (Kuča, 1997, s. 868). Zde došlo k založení největší dělnické čtvrti v Čechách, tzv. „Nového Kladna“, které z protilehlé strany vymezovala hlavní komunikační osa, vedoucí západním směrem k Rozdělovu. Jednalo se o poměrně zajímavý urbanistický celek, a to zejména kvůli uplatnění pravidelné urbanistické osnovy, s řádkovým zastavěním. Tato forma zástavby do jisté míry předznamenala moderní urbanistické principy počátku 20. století (Frynta, Procházka, 1974, s. 148). Území ve tvaru protáhlého písmene „D“ se paralelně rozparcelovalo sítí 16 ulic, které byly po americkém způsobu číslovány římskými číslicemi ve směru výstavby, tedy od historického jádra k Rozdělovu. Pítoreskní dělnické domky,

zde vystavěné, byly skromné, většinou jedno či dvoupodlažní, jen s malým provozním dvorkem (Lipus, Vávra, 2003, s. 435).

Přelom 19. a 20. století přinesl první větší snahu v plánování budoucího územního rozvoje města. Kladenský projektant a stavitel Václav Krotký v Kladně vytvořil nejen řadu kvalitních architektonických děl (Sokolovna, vila Libochvíle, přestavba lékárny U České koruny), svou pozornost zároveň věnoval i urbanismu a obecně stavebním podmínkám ve městě. Jeho zásluhou byly vytyčeny směry dalšího rozvoje na poli obytné výstavby. Dále z oblastí růstu vymezil pozemky vhodné pro rozšiřování průmyslových závodů, zvolil komunikace, které lze v budoucnu uvažovat za páteřní tepny města, podal návrh na zajištění dostatku pitné vody z Vltavy a v neposlední řadě za vůbec nejdůležitější považoval sloučení okolních osad s Kladnem. Většina z těchto vizionářských predikcí a plánů budoucího směřování města se později i naplnila (Šimůnek, 2007, s. 14 - 15). Město však i navzdory těmto prvotním urbanistickým pokusům o usměrnění dále živelně rostlo do volné krajiny. Z počátku nového století tomu bylo ještě neplánovitě, avšak již během druhé poloviny první dekády došlo k jasnému vymezení směrů a hranic rozvoje.

Živelným růstem byla ještě poznamenána výstavba rodinných domků - s již vyšším obytným standardem a s uplatněním v té době módních prvků secese, která postupovala směrem ke Kročehlavům, kde probíhala stavební činnost zejména na konci 19. století a počátkem 20. století. Zástavba byla situována mezi obloukem dnes neexistující nučické dráhy a bývalým dolem Herget (dnes ulice Josefa Hory, Čechova, Máchova, Hálkova). Nučická dráha se uplatňovala z hlediska rozšiřování zástavby a tvorby nového intravilánu města velice negativně. Lze říci, že doslova znemožnila svými klikaticími se oblouky, mezi kladenským nádražím a Vojtěšskou hutí, vytvoření koncepčních urbanistických vazeb mezi Kladnem a Kročehlavy (Kuča, 1997, s. 868). V této oblasti nelze opominout ani vliv poměrně bohaté modelace terénu, který přímo udával meze dalšímu rozvoji a tedy i urbanistickým vazbám mezi jednotlivými územními celky.

Nejreprezentativnější obytná čtvrť - vznikající od počátku dvacátého století - byla situována mezi dokeskou a rozdělovskou cestou, tedy mezi historickým jádrem města, někdy označovaným jako „Staré Kladno“, již zmíněnou dělnickou kolonií „Nové Kladno“ a nově vybudovaným areálem Okresní všeobecné veřejné nemocnice od architektů Alfréda Ludwiga a Aloise Zázvorky z let 1901-1903, tehdy ještě situované ve volné krajině

(Kohout, Švácha, 2014, s. 36). Výstavba prvních čtyř bloků z této čtvrti je zanesena již v plánu města z roku 1906. Došlo zde k vymezení šachovnicové uliční sítě, jejíž osu vytvořila dvojice ulic Vašatova a K Nemocnici. Těžištěm této zástavby se stalo parkově upravené náměstí Svobody. Z hlediska hmotového se jednalo o budovy dvou až třípodlažní, dílem s funkcí obytnou a dílem se zastoupením dalších provozů základní občanské vybavenosti (Kuča, 1997, s. 868). Tato lokalita se později stala i těžištěm výstavby reprezentativních budov a prvních městských bytových domů, které postupně začaly měnit do konce 19. století téměř neměnnou siluetu města, tak jak ji na svých vedutách zachytil Karel Liebscher (Vlk, 1988, s. 7).

Ve 20. letech 20. století, tedy v době po vzniku samostatného státu, zmítala Kladnem další velká stavební vlna, která přímo navazovala na výstavbu z přelomu století, a ve které již vznikaly rezidenční čtvrtě v duchu anglických zahradních měst, s rodinnými domy, které dokládají znatelný pokrok v úrovni bydlení rodin s dělnickou profesí (Lipus, Vávra, 2003, s. 440). Nejvýznamnější čtvrtí z tohoto období je bezesporu Habešovna - čtvrť vystavěná mezi dolem Amálie, prodlouženou ulicí Petra Bezruče a ulicí Ke Stadionu. Tato čtvrť v sobě vůbec prvně ve větší míře implementovala základní občanskou vybavenost. Vznikla zde dodnes moderní budova první mateřské školy v Kladně, postavená dle návrhu Jaroslava Rösslera a slavnostně otevřená 10. září 1932. Z další vybavenosti lze zmínit dvojici škol navržených arch. dr. Rudolfem Černým - bývalou Masarykovu školu práce, dnes Střední odbornou školu a Střední odborné učiliště Kladno (1923 - 1930) a tzv. „Novou Amálku“, původně II. měšťanskou školu chlapeckou (1929). Tato dvojice ústavů doplnila již stávající tzv. „Starou Amálku“, která byla vystavěna v rámci reprezentativního bloku již v roce 1912 (Vlk, 1988, s. 9 - 10). V okrajových partiích města vznikaly souběžně další obytné čtvrti - Bresson - kde vzniklo za velice krátkou dobu kolem 150 nových rodinných domů - Ostrovec - s asi 80 novými rodinnými domy a „U kasáren“ - 110 novými rodinnými domy (Řach, 1967, s. 37).

Zástavba rodinných domů ve 20. letech 20. století znatelně rostla i v okolních katastrálních územích, zejména pak v Rozdělově a v Kročehlavech. Tento razantní nárůst výstavby rodinných domů byl z velké části výsledkem vydaného zákona pro podporu stavebního ruchu č. 281/1919 Sb. a jeho pozdějších úprav a dodatků z let 1920 (č. 92), 1921 (č. 100) a 1927 (č. 44) (Šimůnek, 2007, s. 16). Dle tohoto zákona měli možnost získat kvalitní bydlení i lidé s nižšími příjmy. Vznikala stavební družstva, financovaná

městskými spořitelny. Družstvům, ale i jednotlivcům byly poskytovány úvěry na výstavbu nových rodinných domů. V tomto kontextu nelze opominout výstavbu vedenou na Výhybce, kde vzniklo vůbec největší předválečné stavební družstvo působící v Kladně, s příznačným názvem „Svépomoc“. Družstevníci dostali úvěr od unhošťské městské spořitelny a v krátkém časovém úseku (1919 - 1920) vystavěli celkem 66 moderních rodinných domků a dvojdomků, dle projektu Karla Novotného (Lipus, Vávra, 2003, s. 440). Jinou formu pomoci zvolila kladenská městská spořitelna, když její ředitel požádal roku 1924 místního stavitele a projektanta Viléma Procházku o vytvoření projektu typizovaného moderního rodinného domu, na který by spořitelna poskytovala hypoteční půjčku. Touto formou byla vystavěna například čtvrť Štěpánka (Veverková, 2008, s. 31).

PRVNÍ BYTOVÉ DOMY V KLADNĚ – CESTA K ŘEŠENÍ BYTOVÉ KRIZE

Stavební program královského horního města Kladna zařadil výstavbu prvních moderních městských bytových domů v rámci povzbuzeného stavebního ruchu 20. let 20. století. Do té doby byl vůdčím stavebním typem dům rodinný. Zejména pak v blízkosti velkých dolů vznikaly vedle kolonií hornických rodinných domků i kolonie nouzové, které postrádaly jakoukoliv obytnou úroveň. Domy v těchto lokalitách byly často adaptovány z reliktvů již vyřazených šachetních budov, nebo ztlučeny z prken a trámů, což připomínalo spíše kolny na zahradní náčiní, než místa k bydlení. Příkladem toho, jak kontrastně oproti již zmíněnému postupnému „dobovému standardu“ se dalo žít, ukazovala nouzová kolonie „Lesík“, kde v neutěšených podmínkách žili lidé až do konce druhé světové války (Černý, 1949, s. 4 - 5).

První moderní městský činžovní dům byl vystavěn v letech 1922 - 1923, v dnešní Maroldově ulici (č.p. 1967 - 1969). Jedná se o dílo architektů Václava Kosaře a Jana Pilaře. Z hlediska architektonického stavba dotváří blokovou strukturu s Lidovým domem a s Okresní nemocenskou pokladnou od architekta dr. Rudolfa Černého (Kohout, Švácha, 2014, s. 185). Ve stejné době byl vystavěn i obecní bytový dům (č.p. 1964, 1805) v nejzápadnějším cípu podprůhonského údolí, tzv. Muňák. Toto označení si vysloužil podle investora a stavebníka v jedné osobě, poslance Aloise Muny, kterému nebyla lhostejná bytová tíseň a podmínky obytnosti v této lokalitě (Šimůnek, 2007, s. 17). V letech 1926 - 1931 doplnil blok domů architektů Václava Kosaře a Jana Pilaře stylově pokročilý puristický dům pro státní zaměstnance od architekta Oldřicha Starého. Dům

půdorysně odpovídá písmenu L a je situován při nároží ulic K Nemocnici a Maroldova (č.p. 2304 - 2306) (Starý, 1926, s. 188 - 189).

Před velkou hospodářskou krizí 30. let 20. století se v Kladně podařilo vystavět ještě dva rozsáhlejší bytové domy. Prvním z nich nese příznačné označení „Náš domov“. Stavebníkem bylo stejnojmenné stavební družstvo a stavba probíhala v letech 1930 - 1931, dle návrhu projektanta Václava Stádníka. Čtyřpodlažní bytový soubor je situován na nároží ulice Petra Bezruče a Cyrila Boudy (č.p. 2451 - 2454) (Kohout, Švácha, 2014, s. 186). Druhý obytný komplex vytvořil uzavřený blok spolu s budovou poštovního úřadu arch. Bohumila Slámy (1927 - 1930). Kopíruje ulice Hrnčířská, Mlýnská a Dr. Vrbenského. Tyto původně městské činžovní domy (č.p. 1812 - 1814, 2048, 2056) byly vystavěny v letech 1931 - 1932, podle projektu architekta Jaroslava Rösslera (Kohout, Švácha, 2014, s. 186).

S oživením výroby v roce 1937, ale zejména pak s konjunkturou v roce 1938, vzrostl opět příliv obyvatel z venkova do Kladna. Nedostatek obytné kapacity se město snažilo narychlo vyřešit výstavbou obecního domu na rohu Unhošťské a Šulcovy ulice (č.p. 1552). Pozdně funkcionalistický dům z roku 1938 je třípodlažní s plochou střechou, která byla využita jako obytná sluneční terasa (Šimůnek, 2007, s. 17).

Stavba moderních bytových domů v meziválečné době byla v rámci Kladna omezena výhradně na vznik soliterních staveb, či staveb dotvářející blokovou strukturu v další jinak funkčně pestré zástavbě. Obecně lze říci, že se jednalo spíše o výjimečné realizace, kdy se vůbec poprvé začala řešit otázka zajištění bydlení formou výstavby bytových domů, v kontrastu se stále probíhající kobercovou zástavbou domů rodinných. Rychlý úbytek ploch pro výstavbu v rámci Kladna však předurčil bytový dům jako vůdčí typ pro budoucí městskou formu zástavby. Výšková hladina se stále držela relativně nízko, a to zejména kvůli finančně náročnému zajištění obsluhy vyšších podlaží výtahem, který byl v době před druhou světovou válkou výsadou té nejbohatší vrstvy. Výtahy se uplatňovaly především v rámci velkých administrativních budov a paláců.

Bouřlivý stavební vývoj města Kladna od poloviny 19. století do začátku druhé světové války, lze snad nejlépe demonstrovat na změně počtu domů a obyvatel v čase. Kolem roku 1850 bylo v Kladně 265 domů, ve kterých žilo 1542 obyvatel. V roce 1900 žilo v 1499 domech přes 18573 obyvatel. Již zmíněná 20. a 30. léta přinesla další skokovou

změnu v počtu domů a obyvatel. V roce 1930 mělo Kladno ve svém katastru téměř 2400 domů a žilo zde 20751 obyvatel (Šimůnek, 2007, s. 24).

DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA - PROLOG K DŘEVNÍ FÁZI

Kladenská aglomerace byla postihnutá stále více se stupňující bytovou krizí, která odstartovala již v předválečném období spolu s bouřlivým rozvojem těžkého průmyslu a s přílivem nových pracovních sil do dané oblasti. Ve válečné době bylo těžiště řešení problému s ubytovacími kapacitami zaměřeno na snahu zajistit kvalitní ubytování zejména pro politicky spolehlivé německé odborníky z říše, kteří se do Kladna přistěhovali spolu s rodinami. Většinou se jednalo o pracovníky ve vedoucích funkcích velkých průmyslových závodů (Veverková, 2008, s. 31).

Dlouho trvající nedostatek kvalitního bydlení, často označovaný jako relikv předválečného kapitalistického zřízení našeho státu, se ve větší míře pokusilo řešit vedení Poldiny hutě, Pražské železářské společnosti, Kabla a Anglicko-českého kamenouhelného těžářstva, a to již 23. března 1939, kdy rozhodlo o vybudování vzorového sídliště většího rozsahu, které mělo následně ukázat směr bytové výstavby v celém Protektorátu (Kovařík, 2003, s. 109 - 110).

Pro vůbec první kladenské sídliště byly vybrány pozemky ležící v jižní části tehdejšího Velkého Kladna (dnes ZSJ Výhybka). Zvolená lokalita skýtala možnost navrhnout kobercovou zástavbu, vytvářející přirozenou protiváhu historickému jádru města. Tyto dva dobově nesourodé celky měly od počátku plánování zůstat odděleny terénními svahy a dnem sídenského údolí. Zelená zóna byla určena jako přirozený dělicí pás s využitím k rekreaci a odpočinku místních obyvatel, eventuálně ke zřízení lázní, či malých sportovních zařízení a hřišť (Hořejš, 2007, s. 68 - 69).

Po sérii prvotních návrhů a studií, a zejména pak po řadě politických, ideologických a finančních zásahů garnitury, zůstala v celém projektu zainteresována jen Poldina huť, která přistoupila na konečný návrh říšského architekta doc. Wernera Knappa. Zvolené stavební pozemky ctily původní uspořádání, kdy hlavní osa tzv. „**Poldisiedlungu**“ měla být kolmá na pomyslně prodlouženou ulici Josefa Hory a přímo kopírovat dnešní ulici Milady Horákové. Od těchto hlavních os byl dále stanoven pravidelný rastr dalších kolmic, který vytvořil stavební parcely. Ty byly od severu omezeny terénní hranou sídenského údolí (Kovařík, 2002, s. 112).

Výstavba byla na této lokalitě zahájena v roce 1940. Z architektonického hlediska lze hovořit o vzhledově jednotných venkovských domech saského typu s velice kvalitním zpracováním detailů. Stavby jsou obecně vyvedeny v tzv. rustikálně-archaickém stylu, jsou podsklepené, jedno až dvoupatrové, s obytným podkrovím a typickými sedlovými střechami o sklonu až 65°. V sídlišti se střídá skladba tří stavebních typů, z nichž nejhojněji jsou zastoupeny tzv. Doppelhausy se dvěma vchody a tzv. Reihenhäuser se třemi vchody do objektu (počet vchodů odpovídal počtu rodin v domě bydlících). Svou celkovou koncepcí připomíná kladenský „Siedlung“ zahradní města architektů Paula Schmitthennera a Heinricha Tessenowa ze Stuttgartské školy (Hořejš, 2007, s. 70).

Přidělování nových bytových jednotek bylo přirozeně ovlivněno zejména národnostní příslušností, kdy padesát dva rodin německých zaměstnanců Poldiny hutě dostalo svůj byt během předávací slavnosti dne 12. října 1942. Dalších 25 bytů bylo předáno symbolicky posléze vybraným zaměstnancům, kteří se zapsali do pořádku a zároveň byli příslušníky branné moci (Veverková, 2008, s. 33).

Součástí obytné zástavby byl i projekt na výstavbu reprezentativního centra Poldisiedlungu, které mělo být situováno do prostoru dnešního Domova mládeže Sítná (bývalý GDM) s velice rozmanitou skladbou objektů, z nichž lze zmínit především stranický dům NSDAP, závodní hotel, dům Hitlerjugend, hostinec, jesle, německou mateřskou školu, základní školu, měšťanskou škola, závodní učňovskou školu Poldiny hutě, dětský útulek a další. Z tohoto velikašského záměru se však již nic nezrealizovalo. Poldisiedlung tedy zůstal z urbanistického hlediska nedokončeným torzem v tehdy okrajové partii města (Hořejš, 2007, s. 71).

Výše popsaný pokus o nalezení řešení na výstavbu většího počtu bytů v oblasti kladenské aglomerace z válečné doby nevyřešil kvantitativní díl tohoto čím dál tím víc palčivého problému a zároveň ani neukázal cestu, jakou by se mělo stavebnictví ubírat z hlediska ekonomiky ve výstavbě.

Zajímavostí je, že již za války vznikl první plán na celkovou asanaci historického jádra Kladna, kde již zmiňovaný doc. architekt Werner Knapp spolu s architektem Gustavem Feldmannem vytvořili návrh na přestavbu centra s názvem Stadtplanung Gross-Kladno. Autoři chtěli dát Kladnu „odpovídající tvář“, jak poznamenali v důvodové zprávě k projektu. Jejich hlavním požadavkem bylo odstranění „nešťastných přídavek“ nové

doby“, čímž byl myšlen zejména prstenec chudé zástavby kolem historického jádra a vtroušené neplánovité zahuštění v samotném historickém jádru. Od očištění celého obrysu města si architekti slibovali především vznik vhodné siluety pro nové dominanty a vytvoření lepšího obytného a reprezentativního prostředí „ve středobodu celého kraje - v sídle důležitého těžkého průmyslu“. Návrh počítal s úplným přeložením stávajícího centrálního náměstí do prostoru kolem kaple sv. Floriána. Nově navržené náměstí, na půdorysu písmene L již nemělo připomínat genezi původního náměstí z venkovské návsi. Nedílnou součástí návrhu bylo i propojení dvou nových celků tedy Poldisiedlungu a přestavěného historického jádra přímým, takřka dálničním viaduktem. V návrzích je zakreslen i silniční obchvat města a průmyslové zóny. Z krajinářského hlediska je zajímavý požadavek architektů na demolici pekáren a kročehlavského pivovaru v sídenském údolí. Zde měly vzniknout sportovní a odpočinkové prostory v krajinářsky pojednané zeleni. Dalším zajímavě navrženým prvkem bylo zakomponování zeleného pásu kolem hutí, což lze s odstupem času hodnotit jako velmi nadčasové pojetí. Tyto plány však prozatím zůstaly jen na papíře (Kovařík, 2002, s. 120).

Válečná léta zároveň vůbec poprvé přinesla změnu, navrženou již na přelomu 19. a 20. století projektantem a stavitelem Václavem Krotkým. K 4. prosinci 1940 vzniká tzv. „Velké Kladno“, sloučením Kladna, Kročehlav, Rozdělova a Dubí, s ambicí stát se průmyslovým, správním a kulturním centrem regionu. Tato nově vzniklá místní obec měla rázem téměř padesát tisíc obyvatel a přes 6300 domů. Ministerstvo vnitra stanovilo 11. března 1942 oficiální úřední název tohoto sídelního celku - Kladno, s městskými čtvrtěmi: Kladno I, Kladno II - Masshaupt (Kročehlav), Kladno III - Eichen (Dubí) a Kladno IV - Markscheid (Rozdělov) (Šimůnek, 2007, s. 19).

PROJEKČNĚ - STAVEBNÍ VZESTUP Kladna PO II. SVĚTOVÉ VÁLCE

Vůdčí myšlenkou, rezonující ihned po skončení druhé světové války, bylo zahlazení ztrát a škod vzniklých během tohoto šest let trvajícího konfliktu. Kladno stanovilo jako stěžejní body k okamžitému řešení modernizaci a rozšiřování výroby v těžkém průmyslu a vybudování nových ubytovacích kapacit, které vyřeší téměř sto let trvající a stále se stupňující nedostatek na poli bydlení ve městě. S tím bylo spojeno i vytvoření chybějící občanské vybavenosti a potřebné dopravní či technické infrastruktury (Veverková, 2008, s. 34). Dne 11. května 1946 bylo navíc výnosem ministra vnitra

rozhodnuto o trvalém sloučení obcí Kladno, Kročehlavy, Dubí a Rozdělov v jeden celek, s jednotnou správou. Formálně byl tento akt legalizován usnesením rady Zemského národního výboru dne 6. května 1947 (Šimůnek, 2007, s. 19).

Nástup projekční a stavební činnosti byl v rámci Kladna téměř okamžitý. Do realizace se dostaly projekty vzniklé ještě před okupací (areál nové nemocnice od architekta Bedřicha Adámka, nebo areál zimního stadionu od architekta Václava Krásného). Zároveň vznikly projekty nové, z nichž stojí za zmínku návrh areálu škol od akad. arch. Ing. Jaroslava Kabeše, budova učňovského domova (GDM) od architekta Bohumila Kotase, či návrh na přestavbu kladenských jatek od dr. Ing. arch. Františka Kerharta. Mnoho nových projektů však zůstalo jen v plánu, jelikož otázka bydlení se stala natolik ožehavou, že jí byl záhy přisouzen statut primárního úkolu (Kos, 1948, s. 59).

DŘEVNÍ FÁZE - DVOULETÝ HOSPODÁŘSKÝ PLÁN

První větší poválečný experiment, který měl pomoci s řešením nedostatku bytových kapacit, učinilo ředitelství středočeských uhelných a železorných dolů v Kladně, kdy rozhodlo zakoupit z prostředků hospodářské pomoci UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation and Administration / Správa Spojených národů pro hospodářskou obnovu a pomoc - organizace, která poskytovala zemím postiženým válkou potraviny, léky, ošacení a vedle toho se také snažila finančně pomoci s výstavbou nových bytů) jedenáct dřevěných stavebnicových domů finského typu. Z těchto jedenácti montovaných typových dvojdomů jich bylo devět vystavěno v proluce (v ZSJ Výhybka) na parcele nacházející se nedaleko oblasti zasažené bombardováním spojeneckými vojsky na konci druhé světové války. Zbylé dva byly postaveny v lokalitě Libušín Důl. Z hlediska architektonického se jedná o vzhledově jednotné, podsklepené dvoupodlažní dvojdomy, s valbovou střechou. Z urbanistického hlediska je komplex na Výhybce hmotově velice přívětivě začleněn do jinak nízké prvorepublikové zástavby rodinných cihlových domů (Černý, 1949, s. 7).

V rámci výstavby již zmiňovaného učňovského domova (1947 - 1951) architekta Bohumila Kotase, vznikl v této lokalitě i obytný celek „U Křížku“ (1947 - 1957), pro zaměstnance Spojených oceláren. V tomto souboru lze nalézt i trojici unikátních typových domů s označením T4 z první série typizačního a normalizačního ústavu pro bydlení, který fungoval pod pražským Stavoprojektem. Byty umístěné v bytových domech typu T4 mají podlahou plochu téměř 100 m² a byly uvažovány až pro jedenáctičlenné rodiny (Storch,

1949, s. 43). Soubor dále doplňuje pět domů typu T12 a šest domů s typovým označením T02B (oblastní varianta). Ze základní občanské vybavenosti lze zmínit stavbu bývalých městských jeslí Marie Zápotocké. Obytný soubor ctí svou přiměřenou výškovou hladinou (do čtyř nadzemních podlaží) okolní zástavbu a úspěšně navazuje i na zelený klín síťenského údolí (Černý, 1949, s. 5-6).

Při této realizaci „nejnutnějších potřeb“ se zároveň kladl velký důraz na prostorově plánovací činnost, která byla v tomto okamžiku neméně důležitá, zejména pro budoucí rozvoj města. Poválečný směrný plán Kladna od architektů Viléma Lorence a Jiřího Suchomela sledoval soudobé urbanistické zásady a nastínil jak oblasti možného rozvoje (oddělené plochy pro expanzi průmyslové výroby a plochy pro bydlení s ostatními složkami města), tak například i usměrnění železnice, která do té doby protkala křížem krázem celé Kladno. V mnohém architekti navázali na již popsané plány doc. Wenera Knappa a architekta Gustava Feldmanna z válečného období. Ve zpracované dokumentaci bylo mimo jiné uvažováno o postupném zalesňování opuštěných průmyslových ploch a o vytvoření ochranného pásu zeleně kolem velkých podniků. Plánovači si vytyčili za hlavní cíl, uzavřít prstenec lesů kolem celého Kladna. Velký důraz byl v tomto plánu kladen na decentralizaci sportovišť a hřišť. Autoři akcentovali myšlenku vybudování velkého rekreačního střediska jihozápadně od města kolem sokolského sletišť. V textovém doprovodu pak uvedli: *„Umístění je velmi vhodné díky přímému sousedství s lesy a přítomností cest do volné krajiny s nástupem do blízké rekreační oblasti Kačáku“* (Kos, 1948, s. 59).

Méně známým projektem z této doby je návrh přestavby centrální části Kladna, vzniklý v rámci příprav poválečného směrného územního plánu. Jednalo se již o druhou variantu asanace historického jádra Kladna během pouhých pěti let. Územní plán tehdy počítal s pěti centrálními sídlišti, která byla doplněna nižší zástavbou - čtvrtí rodinných domů. Jeden z těchto pěti vícepodlažních obytných celků měl nahradit nejstarší osídlení kolem centrálního náměstí. Ze zachovaných historických staveb byla zakreslena budova radnice, kostel na Nanebevzetí Panny Marie, barokní zámeček, bývalá budova městské spořitelny, kaple sv. Floriána a bývalý klášter chudých sester školských de Notre Dame. Ostatní nízká zástavba měla být nahrazena moderní pětipodlažní blokovou strukturou. K razantní přestavbě, která by si vyžádala na tuto dobu neúměrně velký finanční náklad,

nakonec prozatím nedošlo a začalo se s budováním ostatních velkých sídlišť „na zelené louce“ (Kos, 1948, s. 57).

FÁZE SOCIALISTICKÉHO REALISMU - VÝSTAVBA PO ROCE 1950

„Jako magnet přitahuje železné piliny, tak průmyslové podnikání, doly a hutě přivábily další masy lidí na Kladno“ (Koller, 1968, s. 39).

V reakci na sílící průmyslovou výrobu a další vlny přistěhovalých pracovníků, jsou v Kladně vedeny shodně na dvou z hlediska reliéfu a situování velice výhodných lokalitách, rozsáhlé stavební akce. První z nich je realizována na návrší v k.ú. Kročehlavy, kde vzniká „sídliště 9. května“. Druhá na dřívě zemědělské, rovinaté náhorní planině mezi „Novým Kladnem“ a Rozdělovem, kde vyrůstá sídliště „Kladno - Rozdělov“, jehož výstavba byla zahájena již v první dvouletce, avšak oživení výstavby nastalo až po roce 1950.

Zařizování staveniště a samotné stavební práce „na zelené louce“ v prostoru budoucího kročehlavského sídliště, jehož první dvě etapy byly pojmenovány sídliště „9. května“, začaly v roce 1951. Prvotní výstavba bytových domů typu T20 (malometrážních svobodáren – U Výtopny, č.p. 1965 a 1912) probíhala ještě bez koncepční představy o celkové podobě sídliště. Úvodní projekt na první etapu, do které byly začleněny i stavby vystavěné během roku 1951, zpracoval až v roce 1952 arch. Leslav Vlček. Tento úvodní projekt plně ctil generální plán města Kladna vypracovaný ve stejném roce prof. arch. Františkem Fialou (Dvořák, Mašek, 1961, s. 15 - 16).

Během první etapy bylo vystavěno 1096 nových bytů, ve zděných, typových domech (T12, T13, T20) zdobených v duchu vrcholícího socialistického realismu sgrafitovými výjevy, jejichž autorem byl akad. malíř Karel Souček. K rozlišení jinak uniformní výstavby mělo pomoci i umístění plastické výzdoby, jakožto parafráze k historickým domovním znamením, jejichž autoři byli Jan Kutálek, Jan Jiříkovský, Miloslav Chlupáč, Ladislav Novák, Jitka Válová, Květa Válová ad. Z hlediska urbanismu se jednalo o blokově sevřenou strukturu (Vlk, 1988, s. 13).

Roku 1954 vypracoval prof. arch. František Fiala spolu s arch. Václavem Krásným celkovou urbanistickou koncepci této dnes prostorově nejrozsáhlejší sídlištní skladbě v Kladně. Z této studie již byla patrná etapizace a okrskové uspořádání, které ctilo postupný časový harmonogram plánované výstavby. V roce 1955 byla arch. Leslavem

Vlčkem vypracována již na podkladě výše zmíněné urbanistické studie druhá etapa sídliště 9. května, do které se v její konečné fázi ještě vedle zděných typů a objektů T03B (z cihelných blokopanelů) propsal i nový fenomén – celomontovaný panelový dům G57 – ze zpěněné strusky. Požadavek rychlosti a ekonomičnosti ve výstavbě tak přirozeně zapříčinil vystřídání tradiční zděné technologie, která byla nahrazena technologií montovanou. V rámci sídliště 9. května lze tento výrazný technologický skok s poměrně dobrým úspěchem sledovat (Dvořák, Mašek, 1961, s. 17 - 20).

Z nejstarší občanské vybavenosti, vystavěné v rámci první a druhé etapy sídliště 9. května, lze uvést budovu mateřské školy (Vrchlického, 2337), objekt městské knihovny (Vrchlického, 2338), areál základní školy (Vodárenská, 2115 – 2116, dokončený v roce 1961) a objekt bývalé taneční programové kavárny „Flora“, známý spíše pomístním označením „U Vraha“ (podle proslulého vraha Václava Mrázka, který v této lokalitě žil).

Diametrálně odlišný je příběh sídliště vzniklého na polích mezi Kladnem a Rozdělovem, do kterého se propsal věčný boj a rezistence autorů vůči proklamované sorele formou příklonu k architektuře francouzského novoklasicisty Augusta Perreta. Počátky plánování sídliště „**Kladno - Rozdělov**“ byly již v rámci prvního dvouletého plánu, kdy byl založen tzv. Spolek pro výstavbu vzorného sídliště v Kladně, který měl zajistit výstavbu tohoto celku a po skončení stavebních prací a po předání bytových jednotek nájemníkům je měl převést do vlastnictví města Kladna. Zakládajícími členy spolku bylo ministerstvo sociální péče, ministerstvo financí, ministerstvo techniky. Dále pak Okresní národní výbor v Kladně, Místní národní výbor v Kladně, Středočeské uhelné a železorné doly a Spojené ocelárny, národní podnik (Šimůnek, 2007, s. 20).

Celý proces příprav, výstavby a dokončování sídliště probíhal v politicky, společensky i ekonomicky turbulentní době, přičemž hlavní stavební část spadá mezi roky 1951–1958. To bylo také důvodem častých změn v celkové koncepci celku a konec konců i neustále upravovaného názvu sídliště (od Hornického a hutnického sídliště přes sídliště Vítězného února až po sídliště Kladno - Rozdělov).

Vypracováním prvního, tzv. směrného plánu zástavby sídliště byli roku 1946 pověřeni pražští architekti Josef Havlíček, Václav Hilský, Miroslav Koněrza a Emil Kovařík. Z nich byl dominantní osobností Josef Havlíček, který v té době patřil k nejzkušenějším architektům výškových staveb u nás (zejména díky zkušenostem

ze stavby Všeobecného penzijního ústavu v Praze na Žižkově). Původní plány musely vzhledem k místním podmínkám i ideologickým požadavkům projít řadou úprav – nicméně i tak se tvůrcům celkem dařilo prosadit jejich architektonický zájem. Slohově výsledný celek odkazuje k prvkům předválečné funkcionalistické architektury, do nichž se mísí – na dobu vzniku překvapivě málo přítomné – prvky socialistického realismu. V závěrečné fázi v projektu tzv. experimentálního domu jsou patrné prvky nastupujícího bruselského stylu, jehož principy Havlíček ve svých projektech o několik let předznamenal (Havlíček, 1964, s. 76 - 77).

Vlastní výstavba sídliště Kladno - Rozdělov započala během dvouletky na sever od dnešní ulice Vítězná. Základní kámen byl položen 2. července 1947, kolaudace prvního dokončeného domu proběhla 7. dubna 1949. Od tohoto dne se sídliště začalo postupně zabydlovat. Na počátku 50. let proběhla zásadní revize zastavovacího plánu sídliště, vycházející vstříc požadavku na větší zahuštění zástavby. Ve stejné době začíná Josef Havlíček společně s Karlem Filsakem a Karlem Bubeníčkem projektovat šestici třináctipatrových věžových domů, které ve své době představovaly konstrukčně, technologicky a i z hlediska občanské vybavenosti naprostý unikát; dodnes podobná série bytových staveb jen těžko hledá v kontextu evropské architektury obdoby. Výstavba věžových domů je proto často z těchto důvodů vnímána, jako samostatná kapitola budování sídliště Kladno - Rozdělov (Vorlík, 2015, s. 87 - 88).

Při tvorbě sídliště se zároveň počítalo s plnou občanskou vybaveností počínaje jeslemi, mateřskými a základními školami přes obchodní domy až po kulturní a správní centra. Z velkolepého plánu byla nakonec realizována jen část – komplexita uvažování tvůrců o životě v sídlišti byla ovšem na svou dobu pozoruhodná. I proto je díl tohoto celku - v podobě pásu s obytnými věžemi - veden na seznamu nemovitých kulturních památek ČR (Hájek, Němec, 2017, s. 9 - 11).

PIONÝRSKÁ FÁZE - PRVNÍ PANELOVÉ DOMY V Kladně

V roce 1956 vznikl podrobný projekt na výstavbu a připojení nových **okrsků „0“ a „1“**, k již z větší části dokončenému sídlišti 9. května. Do okrskové výstavby byla plně implementována montovaná technologie s plošným užitím zlínského typu panelového domu G57, stejně tak jako vysokých panelových domů dle speciálního projektu arch. Leslava Vlčka (bodové – desetipodlažní – poměrně subtilní domy, s opakujícím

se motivem lodží na předsazených fasádách a s latexovými – čtyřbarevnými – nástěnnými kompozicemi v parteru od akad. malíře Libora Fáry). Později byl projekt upraven a v roce 1964 tuto typovou skladbu obohatily nové konstrukční varianty panelových domů T06B a T08B (Nový, 1968, s. 48).

Proudová výstavba „okrsků“ byla zahájena v roce 1961, kdy došlo k zařizování staveniště okrsku „0“, severovýchodně od sídliště 9. května. Zanedlouho se započalo i s výstavbou okrsku „1“, který byl volně navázán na severozápadní hranici sídliště 9. května. Hlavní stavební práce na této dvojici urbanistických celků probíhaly kontinuálně do roku 1968 (Šimůnek, 2007, s. 21).

Z hlediska občanské vybavenosti stojí za zmínku návrh „centra“ okrsku „0“. Realizace základní občanské vybavenosti zpravidla vždy v jistém smyslu „zaostávala“ za výstavbou bytů a tak např. obchodní dům „Květen“ situovaný při tomto „okrskovém centru“ byl slavnostně otevřen až 17. dubna 1973 (dnes supermarket Albert). Sídliště do té doby zásobilo zejména centrum služeb a distribuce (vystavěné dle projektu arch. Milana Brzáka v roce 1966) s provozovny „Pramen“, „Styl“ a dodnes legendární restaurací „Pražanka“. Zajímavá je i realizace budovy samoobslužné prádelny, z téhož roku (dnes pobočka České spořitelny). V kontextu základní občanské vybavenosti okrsku „0“ nelze opomenout budovy základních škol – první tzv. „třináctka“ v Pařížské ulici je dílem arch. Jiřího Albrechta z roku 1962. Ve své době se jednalo o nejmodernější školu v Československu a díky tomu si zahrála i v několika filmech (Pan Tau; Lucie, postrach ulice; Let, ptáku, let; ad.). V parteru školy dodnes nalezneme fontánu s ptáky od akad. sochařky Heleny Zenklové – Trubáčkové. Druhá základní škola v tomto urbanistickém obvodu byla vystavěna až v roce 1973 (dle projektu arch. Aleny Bubílkové a arch. Dalibora Peška z uvolněných let 1965 – 1968). Budova školy v Ukrajinské ulici překračuje dobovou uniformitu a zároveň přináší odkaz na dílo Corbusierovo či Niemayerovo. Centrální dvorana s plasticky prořezanou schodišťovou stěnou je kryta trubkovou ocelovou konstrukcí, která nese plochou střechu. Zajímavá je i keramická, modrobílá fasáda – ve stylu abstraktního konstruktivismu – která působí dodnes velice svěže. V parteru školy byla do nedávné doby instalována socha „Krytal vzduchu“ od akad. sochaře Vladimíra Janouška (Nový, 1973, s. 78 - 79).

Občanská vybavenost okrsku „1“ je prezentována zejména nákupní ulicí se samoobslužnou distribucí – tzv. „Václavák“ realizovaný dle projektu arch. Leslava Vlčka a arch. Milana Brzáka v letech 1965 – 1967. Na začátek této obchodní linie přibyla 1. května 1984 nově otevřená „kročehlavská tržnice“. Snad za nejzajímavější stavbu občanské vybavenosti v tomto urbanistickém obvodu lze považovat budovu bývalého internátu a učiliště Průmstav (dnes Střední odborné školy a Středního odborného učiliště Kladno, U Hvězdy, č. p. 2279) Jedná se o projekt arch. Vladimíra a Věry Machoninových z roku 1964. Realizace probíhala v letech 1967 – 1968. Před školou nalezneme sochu „Vichřice“ od akad. sochaře Čestmíra Mudruňky (Šimůnek, 2007, s. 21).

KRÁSNA FÁZE - SNAHA O TVORBU NOVÉHO STŘEDU MĚSTA

Stále více stupňujícím tématem, které bylo kontinuálně připomínáno již od dob druhé světové války, je fyzicky a morálně zastarávající výstavba v rámci historického jádra města vč. přilehlého prstence dělnických kolonií. Tento relikv je z počátku 60. let 20. století nejprve konfrontován s myšlenkou, vytvořit v Kladně nový střed města, který by doplnil, či v budoucnu plně nahradil asanované historické jádro. Předpoklad výstavby „nového centra“ však byl funkčně vázán na vytvoření dlouho očekávaného přemostění sítnského údolí - umožňující a urychlující spojení s historickým zastavěním Kladna. S touto myšlenkou probíhaly i projekční práce na ojedinělém urbanistickém celku - situovaném při markantním reliéfu sítnského údolí. Sídliště „**Sítná**“ - tedy skladba panelových šesti až osmipodlažních domů, s velkoryse pojednaným náměstím, ke kterému přiléhaly důležité veřejné budovy - dům kultury SONP, hotel Kladno, síť obchodů, dům služeb a reprezentativní sídlo Okresního výboru Komunistické strany Československa, dokončené až v roce 1987. Sídliště se začalo budovat v roce 1965. Most přes údolí potoka Sítná byl dokončen v roce 1966 (Vlk, 1988, s. 15 - 16).

Projekční tým sdružený kolem arch. Václava Hilského vytvořil v případě Sítné urbanistický plán, který kromě kvalitního ztvárnění jednotlivých objektů pracoval a ponechával „*monumentální výhled na kladenské hutě a železářny*“ (Novotný, 1963, s. 21). Této práci s body panoramatického výhledu si hojně všimala i dobová kritika, která se značnou měrou uvolnění - tak jak to bylo pro dané období příznačné - glosovala tento koncept, když uváděla: „*Ohňostroj světél z oceláren a staré panorama s kostelní věží*“

na obzoru - takovou krásu neposkytne oku ani neonový zázrak pražských reklam...“
(Křečová, 1964, s. 3).

Stálá potřeba nových stabilizačních bytů pro zaměstnance v těžkém průmyslu a již výše popsané stále rostoucí problémy s udržováním morálně a fyzicky zastaralých domů, které potřebovaly nevyhnutelně revitalizovat, si vyžádalo radikální - nejméně finančně nákladné - řešení. Konečné stanovisko vydané v roce 1966 s okamžitou platností ustavilo z důvodu zastaralého a zdravotně závadného bytovému fondu asanační pásmo v lokalitě „Nového Kladna“, které se dotklo celých 16 uličních bloků podél třídy ČSA směrem k železniční stanici Kladno město. Před nástupem dozérů došlo k vykoupení 320 dotčených rodinných domů státem. Místní obyvatelé byli přestěhováni do nových sídlišť v Kročehlavech. Asanace čtvrti začala v roce 1967, přičemž stavební materiál z demolice město prodávalo zájemcům, kteří si v jiných částech města stavěli svépomocí, či družstevně rodinné domy (Šimůnek, 2007, s. 21).

V roce 1967 začala skupina architektů - Zdeněk Veselý, Vladimír Libický a Vincenc Kramář - s projekčními pracemi na urbanistickém celku „**Asanace A**“ s tím, že se tato skupina musela kromě samotného architektonicko-urbanistického ztvárnění vypořádat i s velmi silným tlakem veřejnosti, která se jen těžko srovnávala s takto rozsáhlým zásahem do historické zástavby, která přímo přiléhala k centrální části města Kladna. Architekti konečnou kompozici uchopili velice racionálně, když při markantním reliéfu průhonského údolí a zhodnocení možností pásové parcely, užíli parafrázi věžového zastavění architekta Josefa Havlíčka v sídlišti Kladno - Rozdělov. Výsledný účín následně konfrontovali velkou řadou krajinných panoramatických zákresů, přičemž během realizace, která probíhala od roku 1967 až do roku 1976 ve dvou fázích, ještě konečné řešení cizelovali. Autoři zde zopakovali i umístění objektů distribuce do proluk mezi obytnými věžemi, což přispělo k celkovému zvýšení obytnosti a promenádního charakteru nového bulváru. V severní partii sídliště pak bylo počítáno s vybudováním rozsáhlé parkově upravené plochy. Tato vize však zůstala jen v plánech (Nový, 1983, s. 58).

TECHNOKRATICKÁ FÁZE - VYSOKOPODLAŽNÍ OBYTNÉ DESKY

V roce 1965 vyprojektoval arch. Leslav Vlček spolu s arch. Zdeňkem Veselým kompozici vysokopodlažních obytných desek – tedy **okrsky „2“ a „3“**. Výstavba dle upraveného projektu z roku 1966, který zpracoval arch. Milan Brzák spolu

s arch. Vincencem Kramářem, měla být zahájena v roce 1971. Stavební práce se však pozdily, a to zejména kvůli řešení přeložky Kladensko – nučické dráhy a kvůli odstranění rozsáhlého šrotiště SONP, které zabíralo velký díl budoucího staveniště (Šimůnek, 2007, s. 21).

Okrsek „2“ se poměrně jasně vymezil dvojicí terasovitě ustupujících domů tzv. „kaskád'áků“, které jsou bezesporu nejzajímavějším architektonickým prvkem z hlediska obytné výstavby v celých Kročehlavech. Kaskádové domy byly vystavěny dle projektu arch. Milana Brzáka a arch. Jana Netschera. Studie prostoru centra okrsku „2“ (dříve náměstí Lidových milicí) nejprve počítala s výstavbou polikliniky. Ta se však nikdy nezrealizovala. Namísto toho došlo až v roce 1995 k výstavbě velkometrážního supermarketu Famila (dnes Kaufland). Z další občanské vybavenosti lze zmínit jen ve zkratce kontroverzní skeletovou stavbu „Bajkal“ a největší ubytovnu hotelového typu v Kladně, tzv. „Dům hutníků“. V rámci okrsku „2“ nelze opominout ani budovu zdravotního střediska – „Čtyřobvod“ a velkorysou „čtvrtou“ základní školu s krytým bazénem a sportovním areálem od arch. Zdeňka Rajniše a arch. Jiřího Šlosara. Zajímavého řešení se dočkal i veřejný prostor sevřený jednotlivými domovními bloky – kromě výstavby několika mateřských škol a dětských hřišť, došlo k okrášení těchto prostor instalací „slunečních hodin“, veřejného bazénu - tzv. „plivátka“ a fontány se „sochou koupajících se kluků“ od akad. sochaře Čestmíra Mudruňky (Nový, 1983, s. 46 - 47).

Souběžně s okrskem „2“, kde nalezneme poměrně hojně zastoupení základní občanské vybavenosti, vznikala i okrsek „3“. Studie počítala v tomto obvodu především s výstavbou obytných – deskových a vysokopodlažních panelových domů – soustavy T08B a VVÚ ETA. Výstavba probíhala dle dílčích adaptovaných projektů arch. Milana Brzáka, které zohlednily oproti původní variantě - kdy zde bylo plánováno vytvořit velkokapacitní sportoviště s běžeckým oválem včetně zázemí pro sportovce a příslušenství - ubývající prostor vhodný k zastavění bytovými domy. Bylo zde tedy rozhodnuto o užití co nejefektivnějšího zastavění - což zajistily věžovitě mnohopodlažní domy, které autoři kromě jiného zakomponovali i do lesního celku „V zabitym“, čímž vzniklo jedinečné prolnutí architektonické hmoty s přírodou. Ze základní občanské vybavenosti okrsku „3“ lze zmínit objekt distribuce „Horník“ a do centrální části celku situovaný objekt mateřské školy. Vedle tohoto objektu se pak nachází velkokapacitní parkoviště, které spolu

s garážemi řeší otázku problematiky dopravy v klidu. Hlavní část výstavby okrsků „2“ a „3“ probíhala průběžně až do roku 1979 (Nový, 1988, s. 24).

FÁZE POZDNÍCH KRÁSNÝCH A POSTMODERNISTICKÝCH SÍDLIŠŤ

Výstavba v novém duchu - tedy návrat zpět k blokovému uspořádání - jakožto reakce na kritiku řádkového funkcionalistického zastavení, v sobě zohledňuje dvojice význačných urbanistických celků - poslední panelová sídliště vzniklá v rámci kladenské aglomerace - tedy Okrsek „4“ v k.ú. Kročehlavy a sídliště „Centrum“ v k.ú. Kladno.

Okrsek „4“, dle projektu arch. Milana Brzáka z roku 1977, se stal posledním urbanistickým celkem, vystavěným panelovou technologií v rámci k.ú. Kročehlavy. Výstavba začala v roce 1978 a postupně trvala až do roku 1989. Zvláštností tohoto celku je jeho vymezení zelenou masou na západní straně – tedy lesem „V zabitym“ – a na jižní straně lesním celkem – „Bažantnice“ – se stejnojmenným lesním koupalištěm. V rámci obytné výstavby byla již plně užitá panelová konstrukční soustava VVÚ ETA v různých obměnách s tím, že uspořádání ctílo dva velké bloky. Poslední stavební akcí, probíhající v rámci okrsku „4“, byla výstavba obytného souboru pro tělesně postižené s výrobním závodem META (dle speciálního projektu z roku 1983). Komplex navrhli arch. Milan Brzák, arch. Jan Netscher a arch. Věra Ottová. K bytovému domu o čtyřech sekcích byla přidružena i tělocvična a prostor pro rehabilitaci. Z další občanské vybavenosti to byl objekt distribuce (dnes Norma) a budova okresního ústavu národního zdraví (OÚNZ) (Nový, 1983, s. 42).

V rámci okrskové výstavby se pochopitelně do celkové struktury výrazně promítla postupná projekce a výstavba dílčích sídlišť v časovém horizontu čtyř desítek let. To si přirozeně vyžádalo daň v podobě mnohdy nedostatečných, či chybějících provozních, urbanistických a kompozičních vazeb mezi jednotlivými urbanistickými obvody. Architektonická nesourodost byla nejvíce patrná na přechodu mezi cihlovou a panelovou zástavbou. Tento efekt však postupem doby stírá fenomén „zateplování“, a tak se tato nesourodost projevuje už jen díky rozdílným konstrukcím střech a místy rozdílné výškové hladině zástavby. I přes to, že převážnou část projekčních prací na „Nových Kročehlavech“ provedla dvojice arch. Leslav Vlček a Milan Brzák, nedošlo k vytvoření jasné hierarchie veřejných prostorů a vzniku hlavního centra tohoto rozsáhlého osídlení.

Snad nejvýraznější zásah, který byl propsán do obrazu města Kladna, vlivem užití panelové technologie, se odehrál v rámci historického jádra kladenské aglomerace, a to až na sklonku 80. let minulého století. Hlavním cílem dlouho proklamované přestavby „**Centra**“ města Kladna, bylo obnovit nevyhovující bytový fond a stanovit základ pro reprezentativní centrum města, které mělo během třiceti let dosáhnout 95 tisíc obyvatel (Kačer, 1987, s. 10).

Pro centrální část města vytvořila skupina architektů Tomáš Smrž, Milan Brzák, Michal Sborwitz, Jan Hančl a Věra Ottová projekt přestavby, který celé území o rozloze 50,7 ha dělil v rámci postupné asanace do 11 etap s tím, že etapa 0 - výstavba autobusového terminálu byla zahájena v roce 1986. V roce 1987 pak došlo k zahájení první etapy, situované při výrazném reliéfu ulice Petra Bezruče (Smrž, 1987, s. 37 - 39).

Návrh v sobě implementoval vytvoření adekvátní obchodní třídy a systému ulic vytvořených uzavřenými bloky obytných domů v přízemí s občanskou vybaveností - což v dobovém kontextu značilo zformování moderního městského interiéru centra odpovídajícího požadavkům soudobého města a jeho obyvatel. Autoři dokonce argumentovali, že jimi navržený koncept uchovává individuální charakteristiku rysů v celkovém obrazu Kladna - což znamenalo zachování dolní části ulice T. G. Masaryka s přirozeným nástupem na náměstí Starosty Pavla (Nový, 1988, s. 30 - 32).

Vlivem zásadní změny geopolitické situace v Evropě a ve světě po roce 1989, byla již zahájená přestavba - probíhající ve druhé fázi - přerušena s tím, že došlo k dokončení rozestavěných objektů a následnému opuštění staveniště, které se tak stalo torzem - neutěšeným reliktem této politické změny - na další dekádu. Stav veřejného prostoru a snahy (mnohdy dodnes neúspěšné) o navázání celku sídliště „Centrum“ na dochovanou historickou zástavbu, se začaly realizovat až na přelomu nového milénia. V současné době, i vlivem situování rozsáhlých parkových ploch do přímé návaznosti na tento celek a zejména díky již vzrostlým dřevinám, lze hovořit o jakémsi srovnání tohoto jinak velice radikálního stavebního zásahu.

4.3 POPIS ÚZEMÍ Z HLEDISKA PŘÍRODNÍCH PODMÍNEK

Přírodní podmínky utváří jednu ze základních složek charakteru kladenské aglomerace a zároveň suterén pro výše popsané zastavění území. Práce, věnující se přírodně-krajinářské analýze kladenských sídlišť, je přímo spjata s mírou pochopení těchto podmínek. V rámci této kapitoly jsou tedy povšechně popsány především podmínky geomorfologické, geologické, pedologické, hydrologické, klimatické a fytoocenózní.

4.3.1 GEOMORFOLOGIE

Kladenská aglomerace se nachází z hlediska geomorfologického členění v systému Hercynském, v provincii Česká vysočina. Oblast města Kladna tvoří severní cíp soustavy Poberounské a oblasti Brdské. Z hlediska podrobnějšího členění se lokalita řadí do severozápadního výběžku celku Pražská plošina a podcelku Kladenská tabule. Katastrální území Rozdělov, Kladno, Hnidousy a Motyčín pak náleží do okrsku Slánská tabule. Katastrální území Dubí, Vrapice a Kročehlavy větším dílem spadají do okrsku Hostivická tabule. Nejvyšším bodem Kladenské tabule je „Na rovinách“ (435 m n.m.). Dalšími výraznými výškovými body jsou: „Slánská hora“ (330 m n.m.) a „Vinařická hora“ (413 m n.m.). Demek (1987) dělí kladenskou aglomeraci z hlediska geomorfologie na tři základní oblastní typy. Oblast Rozdělova, včetně sídliště Kladno - Rozdělov, je situovaná na náhorní planině, plně obklopené enklávou smíšených lesů. Oblast Kročehlav - tedy především sídliště Poldisiedlung, U Křížku, 9. května, a jednotlivé okrsky - jsou situovány na plošině nakloněné k severovýchodu s ukončením při markantním reliéfu Sítné. Oblast vlastního Kladna - včetně sídliště Asanace „A“ a Centrum, je posazena na nejbohatším terénním uspořádání - dojkanném hřebenu s prudkým a vysokým srázem k severu a jihu.

JEDNOTKA	NÁZEV JEDNOTKY
SYSTÉM	HERCYNSKÝ SYSTÉM
SUBSYSTÉM	HERCYNSKÉ POHOŘÍ
PROVINCIE	ČESKÁ VYSOČINA
SUBPROVINCIE	POBEROUNSKÁ SOUSTAVA
OBLAST	BRDSKÁ OBLAST
CELEK	PRAŽSKÁ PLOŠINA
PODCELEK	KLADENSKÁ TABULE
OKRSEK	SLÁNSKÁ TABULE, HOSTIVICKÁ TABULE

Tab. 1 - Geomorfologické členění kladenské aglomerace, AOPK ČR, Zdroj: <http://mapy.nature.cz/>

4.3.2 GEOLOGIE

Geologický vývoj oblasti kladenské aglomerace začal v období mezi prahorami a prvohorami - v éře starohor. V tomto období bylo dotčené území zatopeno rozlehlým mořem, jehož pozůstatkem jsou vrstvy jílovitých břidlic a tzv. suky tvrdých bulžníků, které vystupují na povrch např. na Kožové hoře, či u Velké Dobré, nebo u sv. Jana u Vrapic.

Nejvýznamnější geologickou érou se pro území stala doba prvohor, kdy na konci kamenouhelného útvaru, bylo území ponořeno ve vodách sladkovodního jezera. V rámci této sladkovodní záplavy, zde byla hojně zastoupena flóra - pravěké kapradiny, plavuně a přesličky stromovitého vzrůstu. Těla těchto rostlin, zapadlá do hlubin močálů, vytvořila během miliónů let mohutné vrstvy kamenného uhlí. Břehy této rozsáhlé jezerní pánve jsou pak dodnes patrné v blízkosti Vrapic a Dubí. Zde ostatně bylo vůbec poprvé na Kladensku nalezeno černé uhlí, jelikož právě v těchto místech vystupovalo na povrch, zatímco na dně pánve se uhelná sloj nacházela v hloubce až 1300 metrů.

V pořadí třetí záplava - tentokrát mělkým mořem - území postihla v době druhohor, konkrétně v křídovém útvaru. Po této záplavě v oblasti zůstaly vrstvy peruckých jíílů, korycanských slepenců a pískovců, semických jíílů a bělohorských opuk. V době třetihor - po ustoupení křídového moře - byla oblast kladenské aglomerace zaplavena počtvrté. Vzniklo zde rozsáhlé jezero, jehož nánosy však erozivní činnost čtvrtohor téměř úplně setřela.

Nejmladší - čtvrtohorní doba - znamenala pro dotčený prostor prudké ochlazení. Průběžně se zde vystřídalo několik dob ledových a meziledových. Při tomto střídání nízkých teplot a dočasného oteplení, docházelo k rozsáhlé erozní činnosti hornin a k jejich následnému odnosu větrem a vodou. Tento trend pokračuje nepřetržitě doposud (Krajník, 1985, s. 21 - 22).

4.3.3 PEDOLOGIE

Vliv na vývoj půdních druhů zastoupených v rámci kladenské aglomerace, měly faktory geologické, hydrologické i atmosférické. Zároveň bylo dotčené území od pradávna ovlivňováno činností člověka. V počátcích zemědělské kultivace byla zabírána nejprve exponovaná, teplá a suchá místa - vrchoviny s blízkým zdrojem pitné vody. Tyto lokality

nejčastěji pokrývaly stepní porosty teplomilných trav, promísenými v lesostepních partiích s teplomilnými doubravami. Pod touto vegetační skladbou - na sprašovém podkladu - postupně docházelo k produkci organických látek. Tato kombinace posléze vedla ke vzniku černozemních půd. Konkrétně zde přítomné černozemě se vyznačují výbornými fyzikálními a chemickými vlastnostmi a umožňují pěstování i náročnějších plodin. Dalším případem byla přítomnost dubohabrových lesů, které z části pokrývaly dotčenou lokalitu a zároveň se nacházely na opukovém podkladě - což vedlo ke vzniku hnědozemí a ochuzených kambizemí (Krajník, 1985, s. 23).

Před zakládáním každého - v práci popsaného - urbanistického celku byl navíc proveden podrobný pedologický průzkum, který specifikoval půdní situaci v lokalitě dotčené výstavbou - zejména pak při výstavbě vysokých objektů bylo provedení detailních rozborů půd podmínkou k udělení stavebního povolení.

4.3.4 HYDROLOGIE

Vodopisné poměry kladenské aglomerace nejsou nikterak bohaté. Oblast Rozdělova vč. sídliště Kladno - Rozdělov odvodňuje Rozdělovský potok, ten se vlévá do hlavního toku povodí Berounky - do Loděnického potoka - který vytváří jižním směrem od města Kladna půvabné údolí, s dlouhotrvající tradicí víkendové rekreace v rámci husté chatové zástavby. Oblast Kladna je odvodňována Dřetovickým potokem, který se vlévá do Zákolanského potoka, který ústí do řeky Vltavy a konečně oblast Kročehlav je odvodňována prostřednictvím Lidického potoka, který se obdobně vlévá do Zákolanského potoka a dále do řeky Vltavy.

Z výše popsaného uspořádání je tedy patrné, že jihozápadní díl zájmového území spadá do povodí Berounky a zbytek kladenské aglomerace do povodí Vltavy.

Na vodní plochy je oblast Kladna velmi chudá. Největší vodní plocha v blízkém okolí je tzv. Turyňský rybník. Tato vodní plocha - v blízkosti bývalého dolu Vaněk u Srb - vznikla v období po druhé světové válce vlivem poklesu půd v důsledku poddolování. Dříve přítomný Turyňský rybník se díky tomu proměnil v rozsáhlou plochu tzv. „Záplav“, které jsou díky své plošné ojedinelosti vyhledávanou oblastí rekreace a vodních sportů. (Krajník, 1985, s. 24).

4.3.5 KLIMA

Dle Quitta (1971) se území kladenské aglomerace řadí do dvou klimatických oblastí. Větší díl území spadá do klimatické oblasti T2 - teplá, která se vyznačuje dlouhotrvajícím suchým a teplým létem, přechodná období jsou relativně krátká - s teplým až mírně teplým jarem a podzimem. Zima je typická velmi krátkým časovým úsekem se sněhovou pokrývkou - bývá tedy suchá až velmi suchá. Menší díl k.ú. Rozdělov je situován v klimatické oblasti MT11 - mírně teplá, která je charakteristická dlouhotrvajícím suchým a teplým létem, přechodná období jsou krátká, s mírně teplým jarem a podzimem. Zima je krátká - mírně teplá a velmi suchá vlivem krátké doby se sněhovým krytem (Quitt, 1971, s. 46).

KLIMATICKÉ CHARAKTERISTIKY	T2	MT11
POČET LETNÍCH DNŮ	50 - 60	40 - 50
POČET DNŮ S PRŮMĚRNOU TEPLOTOU 10°C A VÍCE	160 - 170	140 - 160
POČET MRAZIVÝCH DNŮ	100 - 110	110 - 130
POČET LEDOVÝCH DNŮ	30 - 40	30 - 40
PRŮMĚRNÁ LEDNOVÁ TEPLOTA	-2 °C - -3 °C	-2 °C - -3 °C
PRŮMĚRNÁ ČERVENCOVÁ TEPLOTA	18 °C - 19 °C	17 °C - 18 °C
PRŮMĚRNÁ DUBNOVÁ TEPLOTA	8 °C - 9 °C	7 °C - 8 °C
PRŮMĚRNÁ ŘÍJNOVÁ TEPLOTA	7 °C - 9 °C	7 °C - 8 °C
SRÁŽKOVÝ ÚHRN VE VEGETAČNÍM OBDOBÍ	350 mm - 400 mm	350 mm - 400 mm
SRÁŽKOVÝ ÚHRN V ZIMNÍM OBDOBÍ (v mm)	200 mm - 300 mm	200 mm - 250 mm
POČET DNŮ SE SNĚHOVOU POKRÝVKOU	40 - 50	50 - 60

Tab. 2 - Klimatické charakteristiky kladenské aglomerace, Zdroj: (Quitt, 1971, s. 46)

4.3.6 VEGETACE

Dle členění Botanického ústavu ČSAV (1987) celé území spadá pod fytogeografickou oblast Thermophyticum, obvod Thermobohemicum a do fytogeografického okresu 6 - Džbán a 7d - Bělohorská tabule. Pro tato území je typická potenciální vegetace černýšové dubohabřiny.

Dle Culka (2005) se oblast kladenské aglomerace řadí do provincie středoevropských listnatých lesů, podprovincie hercynské, bioregionu Džbánského. V těsném sousedství je bioregion Křivoklátský a Slapský. Dle nejpodrobnějšího členění na dílčí biochory je kladenská aglomerace největším dílem zahrnuta v biochoře -3RE

(srážková oblast relativně chudá - plošiny a roviny na spraších), dále pak v biochoře -3RD (srážková oblast relativně chudá - plošiny a roviny na opukách), biochoře -3BL (srážková oblast relativně chudá - rozřezané plošiny s mělkými údolími na neutrálních permských sedimentech) a biochoře 3UD (výrazná údolí v opukách). Vůdčí typy vegetace jsou společenstva vyrostlá na slínech, spraších a opukách. Značný díl stanovišť má reliktní ráz. Oblast „Džbánu“ je navíc typická rozsáhlými lesními enklávami, které obklopují město Kladno ze severozápadu. Z jihu se k dotčenému území přibližuje komplex křivoklátských lesů - s tím, že dřívější druhovou rozmanitost těchto smíšených porostů vystřídaly od poloviny 19. století smrkové (*Picea*) a borové (*Pinus*) monokultury. Až v nedávné době začala alespoň částečná obnova původní přirozené skladby zdejších smíšených lesů (Culek, 2005, s. 314).

Aktuální vegetační skladba je tvořena zejména ochuzenými doubravami s četným zastoupením dubu letního (*Quercus robur*) a dubu zimního (*Quercus patraea*), habru obecného (*Carpinus betulus*). V příměsi se pak nachází lípa srdčitá (*Tilia cordata*), javor babyka (*Acer campestre*), javor mléč (*Acer platanoides*), bříza bělokorá (*Betula pendula*), borovice lesní (*Pinus sylvestris*) a smrk ztepilý (*Picea abies*). Z keřových druhů jsou nejhojněji zastoupeny porosty svídy krvavé (*Cornus sanguinea*), hlohu jednosemenného (*Crataegus monogyna*) a zimolezy (*Lonicera*). V bylinném patře převládají běžné druhy středoevropské květeny - konvalinka vonná (*Convallaria majalis*), ptačinec velkokvětý (*Stellaria holostea*) a jaterník trojlaločný (*Hepatica nobilis*). Na výslunných, jižně orientovaných stráních je pak zastoupena řada xerofilních a psamofilních druhů, jako např.: hlaváček jarní (*Adonis vernalis*), kozinec rakouský (*Astragalus austriacus*), běložárka větvitá (*Anthericum ramosum*), sasanka lesní (*Anemone sylvestris*), nebo taky tařice skalní (*Aurinia saxatilis*) (Culek, 1996, s. 87).

5 METODIKA

Analytická část této práce vyhodnocuje přírodně-krajinářské a kompoziční aspekty dvanácti vybraných kladenských sídlišť (výběr proveden na základě terénního šetření a zohlednění časového hlediska - tedy rovnoměrného zastoupení sídlišť - v každé popisované časové fázi volba právě dvou sídlišť), přičemž vytváří i komplexní historicko-stavební vzhled do této problematiky. Souhrnné zhodnocení vybraných sídlišť - z hlediska vztahu ke krajinnému zázemí města - zejména pak k terénní situaci a k navazujícím plochám zeleně - je realizováno nejprve prostřednictvím dvojic přehledových map, které lokalizují řešená území v rámci kladenské aglomerace a zároveň podávají povšechnou informaci o celkovém krajinném rámci dotčeného území. Dílčí popis a rozbor aspektů pro jednotlivá sídliště je zprostředkován pomocí základní rozborové karty celku. K vizuální prezentaci slouží fotografický doprovod vzešlý z podrobného terénního průzkum s popisem. Posledním výstupem ke každému sídlišti je souhrnné textové zhodnocení využití či naopak nevyužití přírodních atributů v životě dotčeného sídliště a případná dílčí doporučení. Práce tedy sestává z pěti nosných - přehlednou formou ztvárněných - výstupů:

- situační výkres řešených sídlištních celků;
- přírodní atributy městské a příměstské krajiny;
- základní rozborová karta celku;
- fotografická dokumentace s popisem;
- souhrnné zhodnocení celku a dílčí doporučení;

5.1 SITUAČNÍ VÝKRES ŘEŠENÝCH SÍDLIŠTNÍCH CELKŮ

Výstup je realizován prostřednictvím přehledové mapy vytvořené v softwaru ArcGIS 10.5.1, která si klade za cíl ukázat situování jednotlivých - vybraných - sídlišť v rámci urbanistického řešení města Kladna. Zákres je proveden do katastrální mapy kladenské aglomerace (k.ú. Rozdělov; k.ú. Kladno; k.ú. Kročehlavy; k.ú. Hnidousy; k.ú. Motyčín; k.ú. Dubí; k.ú. Vrapice), přičemž je zde zohledněno hledisko času a zařazení celků do vývojových fází dle metodiky Skřivánková, Švácha (2016). Dále jsou v mapovém výstupu zobrazeny:

- hranice kladenské aglomerace a katastrálních území;
- dílem - přírodní atributy městské a příměstské krajiny (dle ÚP);

V rámci textového popisu jsou pak popsány základní aspekty situování kladenských sídlišť v kladenské aglomeraci:

- vliv těžkého průmyslu při zakládání sídlišť;
- vliv převažujícího směru proudění větru při zakládání sídlišť;

5.2 PŘÍRODNĚ-KRAJINÁŘSKÁ ANALÝZA

Výstup je odehrán formou přehledové mapy vytvořené v softwaru ArcGIS 10.5.1, která v sobě kombinuje situování sídlišť ve vztahu ke krajinnému zázemí s akcentem na konfiguraci a reliéf terénu. Mapa zobrazuje dílčí prvky:

- hranice kladenské aglomerace a katastrálních území;
- zákres jednotlivých celků se zohledněním časového zařazení;
- přírodní atributy městské a příměstské krajiny;
 - digitální model terénu podpořený vrstevnicemi;
 - významné celky lesní a nelesní zeleně (dle ÚP);
 - vodní toky a plochy;

V rámci textové části je popsáno základní terénní uspořádání pro trojici - sídlištní výstavbou dotčených - oblastí:

- oblast Rozdělova;
- oblast Kročehlav;
- oblast Kladna;

5.3 ZÁKLADNÍ ROZBOROVÁ KARTA CELKU

Tento výstup podává komplexní - ucelenou - informaci o celku, přehlednou vizuální formou, přičemž je dodržen jednotný vizuální rámec vytvořený v softwaru ArcGIS 10.5.1, který v sobě implementuje v rámci informační části:

- název sídliště - převzat z projektové dokumentace celku;
- situování sídliště - v rámci kladenské aglomerace a katastrálního území;
- poloha a vymezení - slovní popis reflektující vymezení dle Ryšavý (1983);
- časové zařazení - dle metodiky Skřivánková, Švácha (2016);
- projekt - období projekčních prací na celku dle projektové dokumentace;
- realizace - období výstavby celku dle dobových literárních pramenů;

- autoři zástavby - výběr vůdčích architektů zainteresovaných při návrhu celku;
- konstrukční soustava - užití stavební typy v rámci sídliště;
- schwarzplan - zjednodušená vizuální prezentace urbanistického uspořádání celku;
- výměra - plocha vypočtená z polygonového vymezení celku;
- kapacita - počet bytových jednotek dle ČSÚ; databáze iRSO;
- urbanistický koncept - slovní popis základních urbanistických aspektů;
- vazby - slovní popis existující vazeb celku s jeho okolím;

V rámci mapového výstupu jsou do ortofoto snímku zakresleny urbanisticko-kompoziční aspekty, včetně vymezení sídliště, základního funkčního uspořádání, hlavní kompoziční osy a uzlového prostoru. Dále jsou v mapovém výstupu schematicky naznačeny existující provozní aspekty a vazby, kam patří hlavní vjezdy do řešeného souboru, zastávky městské hromadné dopravy, funkční, ev. nefunkční nástupy do příměstské krajiny a funkční, ev. nefunkční nástupy do významného celku veřejné zeleně. Poslední skupinou prvků - zobrazených v rámci mapového výstupu - jsou přírodní atributy městské a příměstské krajiny, mezi kterými je zastoupen reliéf terénu prostřednictvím vrstevnic, dále pak hydrologická situace - přítomnost vodních toků a ploch (VKP ze zákona) a konečně přítomnost vůdčích zelených ploch - smíšených lesních porostů (VKP ze zákona), lesů zvláštního určení dle ÚP, významných celků veřejné zeleně dle ÚP, významných parkově upravených ploch a zeleně zahrádkových osad.

5.4 FOTOGRAFICKÁ DOKUMENTACE S POPISEM

Karta fotodokumentace ukazuje prostřednictvím výběru jedenácti fotografií pořízených v rámci terénního průzkumu od června do září 2017 řešený celek. Výběr fotografií byl veden tak, aby bylo v rámci této selekce postihnuto celé území sídliště a zároveň vůdčí - zkoumané - aspekty. Pro potřeby dalšího užití práce bylo pořízeno značné množství detailních fotografií, které mapují řešená sídliště - jejich stávající stav, a to jak veřejné prostory, tak i jednotlivé stavební objekty. Přehledný výstup, vytvořený v kombinaci softwarů AutoCAD 2015 a ArcGIS 10.5.1, v sobě nese:

- název sídliště - převzat z projektové dokumentace celku;
- situování sídliště - v rámci kladenské aglomerace a katastrálního území;
- jedenáct fotografií s popisem vč. zákresu místa a směru pořízení do schwarzplanu;

5.5 SOUHRNNÉ ZHODNOCENÍ CELKU A DÍLČÍ DOPORUČENÍ

Posledním výstupem je zhodnocení výsledků podrobného terénního šetření prostřednictvím dílčích textových částí:

- název sídliště - převzat z projektové dokumentace celku;
- reliéf terénu a jeho uplatnění;
- přítomnost a uplatnění vodního prvku;
- plochy zeleně;
- vazba na okolí;
- rekreační plochy;

Závěrem je pak podáno stanovisko doporučených zásahů, či návrhů na zlepšení stávajícího stavu a zejména pak na provázání sídliště s příměstskou krajinou.

6 VÝSLEDKY

Kapitola výsledky ukazuje výstupy analytické části práce s dílčími komentáři a odkazy na jednotlivé karty mapových a grafických příloh, umístěných na konci této práce. Provedená přírodně-krajinářská analýza kladenských sídlišť ctí výše uvedenou metodiku a přímo vychází z podrobného terénního průzkumu. Při sběru dat v terénu, došlo zároveň i k pořízení rozsáhlé fotodokumentace, která je dílem odehraná na kartách fotografické dokumentace celků s popisem. Terénní průzkum probíhal po dobu čtyř měsíců od června do září roku 2017. Za tuto dobu se podařilo nashromáždit veškeré potřebné podklady k vytvoření níže popsaných dílčích výstupů. Archivní informace k jednotlivým sídlištím, které vytváří souhrnný přehled o tomto druhu výstavby v rámci kladenské aglomerace, vznikly na základě dlouholetého sběru informací k této problematice.

6.1 SITUAČNÍ VÝKRES ŘEŠENÝCH SÍDLIŠTNÍCH CELKŮ

Mapový výstup - reprezentovaný přílohou I. - vizuálně přibližuje situování vybraných sídlišť v rámci města Kladna s ohledem na aspekty řešené při volbě stavebních parcel pro založení popsaných urbanistických celků. Z celkové situace vyplývá, že zakládání nových obytných souborů ctílo dobovou orientaci kladenské aglomerace na těžký průmysl, zejména pak na hornictví a hutnictví. Významné provozy, determinující život ve městě, byly založeny ve sníženině východní části města Kladna - k.ú. Kladno; k.ú. Dubí; k.ú. Vrapice. Jednalo se především o podniky: Poldina huť, Pražská železářská společnost - PŽS, Kablo a Anglicko-české kamenouhelné těžářstvo. Ty svým provozem do značné míry znečišťovaly životní prostředí v širším rámci Kladna. Tento výrazný problém byl diskutován a analyzován již v rámci generálního plánu města Kladna, vypracovaném v roce 1952 prof. arch. Františkem Fialou (Dvořák, Mašek, 1961, s. 15 - 16). Dle tohoto plánu bylo rozhodnuto, že veškerá obytná výstavba bude delimitována do západní a jihozápadní oblasti kladenské aglomerace, kde je spád pevných částic nejmenší - případně eliminován do značné míry enklávou lesních celků. Toto uspořádání vychází z předpokladu převažujícího proudění větru v dané oblasti - ze západu na východ - což ostatně v základních rysech odpovídá Hoytovu modelu města, upravenému pro evropské poměry. Zajímavé je pak odstínění celků Sítná, U Křížku, Poldisiedlung a Okrsek "0" pomocí zelených mas lesů, případně významných celků veřejné zeleně.

6.2 PŘÍRODNĚ-KRAJINÁŘSKÁ ANALÝZA

V příloze II. je zachycena komplexní přírodně-krajinná situace kladenské aglomerace se zákresem dotčených obytných souborů, řazených metodicky dle časové posloupnosti autorů Skřivánková, Švácha (2016).

Krajinný suterén - vizuálně vyjádřený prostřednictvím digitálního modelu reliéfu České republiky 5. generace (DMR 5G) a podpořený vrstevnicemi podává základní ucelenou informaci o terénní konfiguraci kladenské aglomerace. Zároveň lze z tohoto podkladu přehlednout spojitost s volbou území dotčených zástavbou sídlišť. Všechny celky jsou situovány vesměs na rovinných, mírně nakloněných deskách, či náhorních planinách. Z hlediska geologie pak významný aspekt utvářela přítomnost uhelných pilířů pod většinou stavebně dotčených pozemků. Proto bylo třeba před samotným zahájením výstavby sídlišť - zejména pak u celků Kladno - Rozdělův, 9. května, Okrsku "0", Okrsku "1", Okrsku "2", Okrsku "3" a Okrsku "4", vydat jasné stanovisko na úrovni ministerstva paliv a energetiky Československa, zdali je výstavba v kontextu k přítomnosti této ceněné komodity možná. Kladné stanovisko - i přes prvotní rozpor - bylo vydáno, čímž bylo zajištěno užití většiny ploch k zastavění novými obytnými soubory.

Cévní síť krajiny - tedy vodoteče a vodní plochy - jsou v rámci kladenské aglomerace zastoupeny jen velice sporadicky. I přes absenci těchto významných přírodních atributů, lze na mapovém výstupu přehlednout značný vliv malých vodních toků na celkové formování krajinného suterénu a z hlediska vztahu ke kvalitě obytnosti města Kladna je pak možné hovořit o velice pozitivním působení lokalit, které jsou obohaceny přítomností vody, a to ať již v přirozené, tak i uměle vybudované podobě. Z hlediska významnosti je vhodné vzpomenout na prameniště Lidického potoka v k.ú. Kročehlavy, které je v současnosti ohroženo změnami v ÚP, kdy v dotčeném území je navržena výstavba velkoplošného prodejního areálu. Dále je to Dřetovický potok, s prameništěm na počátku síteňského údolí a v neposlední řadě Rozdělůvský potok, pramenící v k.ú. Rozdělův. Z významných vodních ploch je třeba zmínit Kročehlavský rybník, síteňských rybníčků a rybník Bažantnice.

Nejvýraznějším přírodním atributem městské a příměstské krajiny kladenské aglomerace jsou zelené masy smíšených lesů, které vytváří téměř uzavřený prstenec okolo zastavěného území, což lze hodnotit, jako vysoce ojedinělý a krajinářsky ceněný prvek.

V minulosti bylo několikrát poznamenáno, že je třeba tuto hodnotu ochraňovat a uvažovat ji jako jednu z předních kvalit, které město Kladno z hlediska krajinného zázemí má. Z tohoto titulu bylo již několikrát od dob druhé světové války předmětem snah existující prstenec smíšených lesů posílit a pokud možno ve vhodných lokalitách i propojit. Tato teze však zůstala jen v rámci dílčích rozborů a studií na papíře s tím, že vlivem rostoucích cen pozemků je realita spíše opačná. I z tohoto důvodu je snaha striktně vymezovat stávající lesní zelené masivy v rámci ÚP, což je ostatně dnes velice aktuální téma i vzhledem k přípravě nového územního plánu města Kladna. Kromě výrazných příměstských lesů, které lemují kladenskou aglomeraci, jsou v rámci dvou relativně hluboko zařízlých údolí (Sítná, Průhon), přítomny zelené klíny významných celků veřejné zeleně. Tyto zelené enklávy do značné míry interagují a provazují příměstské lesy a zároveň utváří další významný prostor ke každodenní rekreaci. Právě s rekreačním potenciálem těchto rozsáhlých ploch zeleně, a to jak příměstských lesů (dnes v ÚP velkým dílem vymezených jako lesy zvláštního určení), tak i zelených klínů, počítali autoři nových obytných souborů, které tak často přímo navazovaly na jejich hranici. Zcela unikátní je pak z tohoto hlediska situování sídliště Sítná, které využívá jak markantního ozeleněného reliéfu údolí se stejnojmenným potokem, tak i vazby na příměstské lesy v lokalitě „Milíř“.

Významným přírodním atributem jsou i volné plochy zemědělské půdy a trvalého travního porostu - zejména v lokalitách „Růžové pole“, „Mezilesí“ a „V Kuřinci“. Význam těchto ploch - s akcentem na jejich zachování ve stávajícím stavu - spočívá především v zajištění stále dostatečného provětrávání dotčených obytných souborů. Volné plochy (pole a TTP) totiž umožňují tento fyzikální - pro sídlo nad míru důležitý - zjev plnit lépe než plochy zalesněné, či zastavěné kompaktní, neprodouvací hmotou. Větrání - zajištěné právě pomocí volných ploch polí a trvalého travního porostu - bylo aplikováno především na nové obytné soubory v rámci k.ú. Kročehlavy s tím, že dnes jsou vlivem již výše popsaných rostoucích cen pozemků tato území předmětem spekulantů s pozemky, kteří vytváří tlak na vedení města a snaží se tyto cenné lokality přeměnit na stavební parcely. Z tohoto hlediska jsou přímo ohroženy všechny tři výše jmenované lokality s tím, že na lokalitě „Mezilesí“ již horlivá výstavba probíhá. Lokality „Růžové pole“ a „V Kuřinci“ jsou předmětem řešení a přirozeně rozporu, v rámci příprav nového územního plánu města Kladna.

6.3 ZÁKLADNÍ ROZBOROVÉ KARTY CELKŮ

Okamžitou vizuální informaci - ucelenou pro každý dílčí celek - a to jak ve smyslu historicko-stavebním, urbanistickém, tak i přírodně-krajinářském, podává příloha III. (Poldisiedlung), příloha V. (U Křížku), příloha VII. (9. května I. - II.), příloha IX. (Rozdělov), příloha XI. (Okrsek "0"), příloha XIII. (Okrsek "1"), příloha XV. (Sítňá), příloha XVII. (Asanace "A"), příloha XIX. (Okrsek "2"), příloha XXI. (Okrsek "3"), příloha XXIII. (Okrsek "4") a příloha XXV. (Centrum). Základní karty celku shrnují nejdůležitější informace o daném území a tvoří tak rámcový podklad pro další detailní rozbory. Užité členění je zároveň jakýmsi návodem - jak uchopit daný celek a zároveň neopominout vůdčí danosti, či výrazné aspekty území.

6.4 FOTOGRAFICKÁ DOKUMENTACE S POPISEM

Karty s fotodokumentací jsou dalším předně vizuálním - výstupním zdrojem informací o řešeném celku, přičemž v rámci přílohy IV. (Poldisiedlung), přílohy VI. (U Křížku), přílohy VIII. (9. května I. - II.), přílohy X. (Rozdělov), přílohy XII. (Okrsek "0"), přílohy XIV. (Okrsek "1"), přílohy XVI. (Sítňá), přílohy XVIII. (Asanace "A"), přílohy XX. (Okrsek "2"), přílohy XXII. (Okrsek "3"), přílohy XXIV. (Okrsek "4") a přílohy XXVI. (Centrum), lze přehlednout výběr sledovaných vůdčích aspektů zachycených a popsáných na fotografiích, jejichž místo a směr pořízení je navíc zanesen do zjednodušeného plánu každého celku.

6.5 ZHODNOCENÍ CELKŮ A DÍLČÍ DOPORUČENÍ

Kapitola postupně seznamuje s výsledným zhodnocením aspektů přírodně-krajinářské analýzy sledovaných v rámci podrobného terénního šetření provedeného ve všech popsáných sídlištích. Zároveň je k analyzovaným přírodním atributům celku a jeho blízkého okolí (reliéf terénu a jeho uplatnění, přítomnost a uplatnění vodního prvku, plochy zeleně) popsán i rekreační potenciál daného sídliště a vazba na jeho okolí. Na závěr je vybráno několik problémů zjištěných v rámci této analýzy, které mohou být tématem k další diskusi, či návrhem pro zpracování dílčí studie a následné realizaci.

POLDISIEDLUNG - (příloha III. a IV.)

Reliéf terénu a jeho uplatnění - území je situováno na velice pozvolném svahu, nakloněném k severovýchodu a gradujícím na hranici celku markantním úpadem do

sítenského údolí. Z této terénní hrany bylo zpočátku (před výstavbou výrazné hmoty objektů garáží) možné sledovat panoramatický obraz kladenských hutí. Tato možnost však byla v průběhu dalšího zastavění (mimo celek) setřena. Zástavba - vzhledem k minimálnímu sklonu - se nesnaží nijak výrazně terén překonat, jen ho přirozeně kopíruje.

Přítomnost a uplatnění vodního prvku - v rámci celku není v žádném smyslu slova uplatněn vodní prvek. V blízkosti - při severní hranici - protéká potok Sítná - který je v dílčích úsecích zatrubněn a severovýchodně se vlévá do Kročehlavského rybníku.

Plochy zeleně - jsou v rámci celku reprezentovány zejména soukromou zelení zahrad a předzahradek v parteru domů. I proto, že tato zeleň není „anonymní“, nýbrž v majetku místních obyvatel, je udržována obecně v relativně dobrém stavu. Plochy veřejné zeleně jsou delimitovány mimo řešený celek, do prostoru údolní sníženiny potoka Sítná a při jeho svazích.

Vazba na okolí - v blízkosti sídliště se nachází dva nástupy do významného celku veřejné zeleně, přičemž situačně vzdálenější nástup - na konci ulice Bellevue - je nově zrekonstruovaný a v současnosti již plní v úplném rozsahu svou funkci. Druhý nástup je v současné době nefunkční - omezen dílem stavební rozhradou a přerostlou zelení. Tato dnes nefunkční plocha - „zelená bariéra“ - reflektuje původní těleso Kladensko-nučické dráhy. Z hlediska provozu je sídliště na své okolí napojeno funkčně a vzhledem ke kapacitě celku i dostatečně (při hranici území zastávka MHD - autobusová doprava). Vzhledem k době vzniku je celek výborně navázán na starší zástavbu rodinných domů - „Svépomoc“.

Rekreační plochy - jsou plně delimitovány mimo celek do prostoru významného celku veřejné zeleně - údolí potoka Sítná. Jedná se zejména o prostory dětských hřišť, víceúčelových sportovních hřišť, obnovenou parkovou úpravu s parafrází k bývalé zoologické zahradě se zklidněnými plochami určenými k relaxaci a trávení volného času, veřejné hřiště na discgolf a veřejné cvičiště pro psy.

Doporučené zásahy - z hlediska hydrologie lze doporučit rozvahu o revitalizaci dílem zatrubněného potoka Sítná, který protéká nedaleko severní hranice celku. V rámci vazeb je vůdčím doporučením zfunkčnění nástupu do významného celku veřejné zeleně, situovaného při jihovýchodním rohu sídliště. Tato vazba - kopírující původní těleso KND - by přispěla k celkovému zvýšení prostupnosti dané lokality.

U KRÍŽKU - (příloha V. a VI.)

Reliéf terénu a jeho uplatnění - sídliště se nachází na mírně nakloněné plošině k severu s markantní terénní hranou při severní hranici celku s údolím potoka Sítná. Z této terénní hrany je umožněn panoramatický rozhled směrem k historickému zastavění města a do bývalého průmyslového jádra kladenských hutí. Výše popsany panoramatický pohled je dnes navíc rámován zelení významného celku veřejné zeleně údolí Sítná. Zástavba - dílem vedená kolmo na vrstevnice a dílem vedená po vrstevnici - přirozeně kopíruje reliéf terénu.

Přítomnost a uplatnění vodního prvku - v rámci sídliště není v současné době vodní prvek uplatněn. Dříve se v parkové úpravě před objektem Domova mládeže Sítná nacházela funkční fontána s kruhovým bazénem. Dnes je v těchto místech již jen betonový relikt po tomto vodním prvku. Při severní hranici území se nachází potok Sítná - který je v dílčích úsecích zatrubněn a severovýchodně se vlévá do Kročehlavského rybníku.

Plochy zeleně - jsou reprezentovány plně vzrostlou - místy již přestárlou zelení s procentem zastoupení senescentních jedinců. Většina veřejných ploch v rámci celku je tedy bohatě kryta veřejnou zelení, s mírně až zřetelně narušenou vitalitou. Místy se zdá být veřejná zeleň přerostlá. Nové výsadby jsou delimitovány podél ulice Dr. Foustky. Rozsáhlejší plochy veřejné zeleně se nachází za severní hranicí celku a jsou reprezentovány ozeleněnými svahy a dnem údolní sníženiny potoka Sítná.

Vazba na okolí - při severní hranici sídliště se nachází dva nástupy do významného celku veřejné zeleně, přičemž oba dva jsou nově zrekonstruovány a úspěšně tedy plní svou funkci. Z hlediska provozu je sídliště na své okolí napojeno prostřednictvím zástavky MHD - autobusová doprava. Výšková hladina celku se vzhledem k uplatněným typům drží relativně nízko - tři až čtyři nadzemní podlaží. Díky tomu je celek vhodně výškově navázán na své blízké okolí a nijak nevyčnívá.

Rekreační plochy - jsou v rámci celku zastoupeny dětským a sportovním hřištěm s hustým doprovodem laviček a dalšího městského mobiliáře. V přímé vazbě na celek - v rámci údolí potoka Sítná - jsou pak situována další dětská hřiště, víceúčelové sportovní hřiště, nově parkově upravená rekreační plocha při bývalé zoologické zahradě Sítná, veřejné hřiště na discgolf a veřejné cvičiště pro psy.

Doporučené zásahy - jsou omezeny zejména na zlepšení stavu veřejné zeleně a péče o ní, včetně její postupné obnovy, která je dílem vedena při ulici Dr. Foustky.

9. KVĚTNA I. - II. - (příloha VII. a VIII.)

Reliéf terénu a jeho uplatnění - území sídliště 9. května se nachází na návrší s mírnými svahy ukloněnými k severu, severovýchodu a východu. I přes téměř rovinný charakter území ctí bloková zástavba značným dílem vrstevnicové uspořádání, čímž umně kopíruje ne příliš výrazný reliéf terénu.

Přítomnost a uplatnění vodního prvku - v rámci obytného souboru není uplatněn vodní prvek v žádné podobě. Při východní hranici území se nachází dvojice velkokapacitních nádrží na vodu k zajištění dostatku vody pro průmyslové provozy kladenských hutí. Tyto otevřené zásobníky jsou dnes ve správě společnosti Alpiq Generation(CZ) s.r.o. a slouží jako zásobárna vody pro elektrárnu Kladno. Vzhledem k jejich charakteru - velkoplošné otevřené vodní plochy - pozitivně ovlivňují celkové klima dané lokality.

Plochy zeleně - jsou situovány zejména do prostoru uzavřených dvorů, přičemž se obvykle jedná o vzrostlou - místy přestárlou - zeleň, která vlivem situování v zástavbou omezených dvorech není natolik anonymní jako zeleň v zástavbě rozvolněné. Místy se zdá být veřejná zeleň přerostlá a neudržovaná. Nové výsadby jsou delimitovány podél hlavní osy celku. Rozsáhlejší plocha zeleně - smíšený lesní porost „Dlouhé boroviny“ se nachází nedaleko severovýchodního cípu sídliště.

Vazba na okolí - celek není přímo navázán na příměstskou krajinu, ani na významný celek veřejné zeleně. Z hlediska provozu je sídliště velice kvalitně propojeno s městem prostřednictvím zástavek MHD - autobusová doprava. Výšková hladina celku je vzhledem k uplatněným typům relativně nízká - tři až čtyři nadzemní podlaží. Díky tomu je celek vhodně výškově navázán na své blízké okolí a nijak nevyčíná.

Rekreační plochy - jsou situovány v rámci jednotlivých bloků a omezeny vesměs jen na plochy dětských hřišť. Tyto „dvory“ jsou pak hustě opatřeny instalací laviček a dalšího městského mobiliáře vč. reliktního původního sídlištního mobiliáře, který je však místními obyvateli stále hojně využíván. Pro účely každodenní rekreace je využíván nedaleký lesní celek „Dlouhé boroviny“.

Doporučené zásahy - lze rozdělit na část, která se věnuje celkovému zlepšení stavu ploch veřejné zeleně a především její postupné obnově. Dalším palčivým problémem jsou nahodilé úpravy fasád bez jasného konceptu a dodržení původního charakteru domů. Jistou pomoc by mohla vlastníkům přinést jednotná metodika fasádních úprav.

ROZDĚLOV - (příloha IX. a X.)

Reliéf terénu a jeho uplatnění - chudá tektonika území - situování celku na náhorní planině s dvojicí mírně ukloněných krajinných desek k severu a jihu - je v rámci celku podpořena řadou šesti obytných věží, které jsou umístěny na vrchol „terénní vlny“ a podporují tak utváření jinak chybějícího třetího rozměru v siluetě města Kladna.

Přítomnost a uplatnění vodního prvku - absence vodního prvku v této lokalitě je obecně palčivým problémem. Hlavní architekt celku proto navrhoval umístění velké kruhové kašny na plochu centrálního náměstí. Tento umělý vodní prvek však vlivem nedostatku financí nebyl realizován.

Plochy zeleně - jsou zastoupeny v nejhojnější míře v porovnání s ostatními kladenskými sídlišti, a to zejména k relativně volnému zastavění na ploše 54 ha. Stav zeleně v tomto celku zaznamenal za poslední dva roky výrazné zlepšení, zejména vlivem postupné obnovy. Sídliště je výrazné i svým velkorysým navázáním na lesní enklávu „Lapák“. Lze zde dokonce hovořit až o přechodu krajiny do nitra celku.

Vazba na okolí - obytný soubor využívá přímého sousedství s lesním celkem „Lapák“, přičemž při hranici tohoto celku je čtveřice existujících nástupů s tím, že jeden z nich je nefunkční. Z hlediska provozu je sídliště dostatečně provázáno s městem prostřednictvím zástavek MHD - autobusová doprava. Nedaleko celku se navíc nachází i možnost vlakového spojení - trať Praha - Kralupy nad Vltavou. Z hlediska výškového, je celek umně napojen na své okolí, při využití efektu gradace od okrajových partií ke středové ose.

Rekreační plochy - jsou zastoupeny jak plochami dětských hřišť, otevřených sportovišť, plochou dopravního hřiště, tak i řadou vycházkových cest s odpočinkovými místy v rámci lesního celku „Lapák“. Nedaleko sídliště jsou navíc umístěny sportovní areály města Kladna, s veškerým sportovně-rekreačním zázemím.

Doporučené zásahy - pokračovat v započaté komplexní proměně celku, a prohlubování již získaných zkušeností z těchto změn, jež bude v budoucnu možné aplikovat i na další sídliště. Zřídit přechod pro chodce při nejhojněji využívaném, avšak nefunkčním nástupu do příměstské krajiny a posílit tak provozní bezpečnost dané lokality. Zároveň lze doporučit aplikaci zpevněného úseku v rámci tohoto nástupu, zejména při stávajícím křížení s mlatovou cestou cyklostezky.

OKRSEK "0" - (příloha XI. a XII.)

Reliéf terénu a jeho uplatnění - území okrsku "0" se nachází na rovinaté plošině ukloněné k jihu až k jihovýchodu. Zástavba nijak zvlášť s terénem - i díky rovinnému charakteru - nepracuje. Jakési výškové podpoření třetího rozměru lze shledat ve skupinách obytných věží, které vytváří spíše bodové shluky.

Přítomnost a uplatnění vodního prvku - v obytném souboru se nachází dvojice velkokapacitních nádrží na vodu k zajištění dostatku vody původně pro průmyslové provozy kladenských hutí. Tyto otevřené zásobníky jsou dnes ve správě společnosti Alpiq Generation(CZ) s.r.o. a slouží jako zásobárna vody pro elektrárnu Kladno. Vzhledem k jejich charakteru - velkoplošné otevřené vodní plochy - pozitivně ovlivňují celkové klima sídliště a jeho blízkého okolí.

Plochy zeleně - jsou zastoupeny na volných plochách mezi řádkovou zástavbou. Stromy jsou vzrostlé a těší se vesměs dobré vitalitě. Z hlediska zelených ploch převažují kulturní trávníky s ne příliš hustou výsadbou dřevin. Rozsáhlejší plocha zeleně - smíšený lesní porost „Dlouhé boroviny“ se nachází při severní hranici celku. Z jihu sídliště sousedí se zařízlou lesní enklávou „V zabitym“.

Vazba na okolí - celek je přímo navázán pěti nástupy na příměstskou krajinu. Do lesního celku „Dlouhé boroviny“ je vedena trojice nástupů, z čehož dva jsou nefunkční. Dva funkční nástupy jsou do zelené enklávy „V zabitym“. Z hlediska provozu je sídliště propojeno s městem prostřednictvím zástavek MHD - autobusová doprava. Výšková hladina je různorodá, což vytváří nepříjemný přechodový skok při ulici Unhošťská.

Rekreační plochy - jsou reprezentovány v rámci celku plochami dětských hřišť a dílem veřejně přístupných sportovišť. Pro účely každodenní rekreace jsou hojně využívány navázané lesní celky „Dlouhé boroviny“ a „V zabitym“ s přítomností velkého množství vycházkových cest, doprovobených městským mobiliářem.

Doporučené zásahy - jsou akcentovány zejména na zlepšení stavu ploch veřejné zeleně a veřejných prostranství v celku. Dílčím problémem je doprava v klidu a stav pochozích povrchů chodníků a obecně cestní sítě v sídlišti. Palčivým problémem i zde jsou nahodilé úpravy fasád bez jasného konceptu a dodržení původního charakteru domů. Jistou pomocí by mohla vlastníkům přinést jednotná metodika fasádních úprav.

OKRSEK "1" - (příloha XIII. a XIV.)

Reliéf terénu a jeho uplatnění - okrsek "1" se nachází na rovinatém návrší s mírnými svahy k severu a jihu. Zástavba koresponduje s terénem - velké obytné bloky jsou vystavěny ve směru vrstevnic. I zde lze sledovat výškové podpoření třetího rozměru v rámci skupin obytných věží, které vytváří bodové shluky.

Přítomnost a uplatnění vodního prvku - v obytném souboru není uplatněn vodní prvek, a to v žádném slova smyslu.

Plochy zeleně - jsou hojně zastoupeny na volných plochách mezi řádkovou zástavbou. Místy se jedná o - anonymní - přerostlé skupiny stromů a keřů, které vyžadují značný zásah pro zvýšení kvality celkové obytnosti. Na celek nenavazuje žádná rozsáhlejší plocha zeleně - ani smíšený lesní porost, ani významný celek veřejné zeleně. Nové výsadby jsou aplikovány v prostoru hlavní promenády ztotožněné s kompoziční osou celku. Obnova v neexponovaných partiích je spíše sporadická, až nulová.

Vazba na okolí - vzhledem k poloze sídliště v těžišti celého osídlení Kročehlav, není v rámci tohoto celku uplatněn přímý nástup do příměstské krajiny ani do významného celku veřejné zeleně. Z hlediska provozu je sídliště výborně spojeno s okolím, prostřednictvím sítě zastavek MHD - autobusová doprava. Výšková hladina je různorodá - snaží se však reagovat na terénní situaci a snížením podlaží v okrajových částech i na starší zástavbu ve svém okolí. Tím se obecně snižuje míra vizuálního rozporu mezi dílčími celky.

Rekreační plochy - jsou v rámci celku omezeny na plochy dětských hřišť a víceúčelových - veřejnosti přístupných sportovišť, přičemž veřejný prostor a zejména pak promenádní ulice „Václavák“ je bohatě doplněn o nový městský mobiliář (lavičky, odpadkové koše, stojany na kola a v neposlední řadě o nově instalované designované sloupy veřejného osvětlení.

Doporučené zásahy - lze doporučit úpravy veřejných prostor i mimo exponovaná stanoviště celku - to je mimo hlavní promenádní prostor tzv. „Václavák“. Tyto meziprostory domů jsou mnohdy v neutěšeném stavu, a to jak z hlediska otázek veřejné zeleně, tak i stavu pochozích a pojezdových povrchů chodníků a silnic. S tím souvisí i problém dopravy v klidu - který je místy řešen stáním na plochách veřejné zeleně. Komplexní úpravu veřejných ploch je vhodné uvažovat i v často zapomínaném severním cípu okrsku "1", v tzv. lokalitě „U Stodol“.

SÍTNÁ - (příloha XV. a XVI.)

Reliéf terénu a jeho uplatnění - z hlediska uplatnění terénu se jedná o nejzajímavější obytný soubor v rámci kladenské aglomerace. Sídliště se nachází na rovinné plošině s markantní terénní hranou při severní a dílem při východní hranici celku. Z této terénní hrany - zejména v prostoru nástupu na most Sítná - je umožněn panoramatický rozhled směrem k historickému zastavění města a do bývalého průmyslového jádra kladenských hutí. Výše popsaný panoramatický pohled je dnes navíc rámován zelení významného celku veřejné zeleně údolí Sítná. Zástavba přirozeně kopíruje rovinatý reliéf terénu.

Přítomnost a uplatnění vodního prvku - v rámci sídliště není v současné době vodní prvek uplatněn. Dříve se v parkové úpravě při ulici Ústecká nacházela funkční fontána. Dnes je v tomto místě jen betonová součást tohoto bývalého vodního prvku. Při severní hranic území se nachází potok Sítná - který je obohacen o soustavu malých vodních nádrží a severovýchodně se vlévá do Kročehlavského rybníku.

Plochy zeleně - jsou zastoupeny bohatou, plně vzrostlou - místy již přestárlou zelení. Sídliště je bohatě zasazeno do krajinného rámce města, a to jak prostřednictvím přiléhajícího celkem lesní zeleně „Milíř“, tak i díky zelenému klínu významného celku veřejné zeleně v rámci svahů a dna údolí potoka Sítná.

Vazba na okolí - při severní hranici sídliště se nachází čtyři nástupy do významného celku veřejné zeleně, přičemž dva jsou nově zrekonstruovány a úspěšně tedy plní svou funkci. Zbývá dvojice je hojně využívána, avšak zejména stav pochozích ploch neodpovídá jejich vytížení. Z jihu je pak celek funkčně navázán na příměstský les „Milíř“. Z hlediska provozu je sídliště na své okolí napojeno prostřednictvím zástavky MHD - autobusová doprava. Celek umně pracuje s výškovou kompozicí, díky čemuž je vhodně navázán na své blízké okolí.

Rekreační plochy - jsou v rámci celku zastoupeny dětským a sportovním hřištěm s hustým doprovodem laviček a dalšího městského mobiliáře. V rámci údolí potoka Sítná jsou situována další dětská hřiště, sportovní hřiště, rekreační plocha při bývalé zoologické zahradě Sítná, veřejné hřiště na discgolf a veřejné cvičiště pro psy.

Doporučené zásahy - obnova stávajících ploch veřejné zeleně a obnova dnes nefunkčního vodního prvku v parkové úpravě při ulici Ústecká. Zároveň změna pochozího povrchu při dvou zmiňovaných nefunkčních nástupech do významného celku veřejné zeleně.

ASANACE "A" - (příloha XVII. a XVIII.)

Reliéf terénu a jeho uplatnění - z hlediska uplatnění terénu se jedná o druhý nejzajímavější obytný soubor v Kladně - ihned po sídlišti Sítná. Celek se nachází na severním hřebenu hlavní terénní hmoty kladenské aglomerace. Ze severu je sídliště omezeno výraznou terénní hranou. Z této terénní hrany - v prostoru druhé stavební etapy celku - je umožněn panoramatický rozhled směrem do údolí „Pod Průhon“. Zástavba přirozeně kopíruje vrstevnicové uspořádání a vytváří řadou pěti věží graduující - konečnou - hmotu rostoucího průhonského svahu.

Přítomnost a uplatnění vodního prvku - v rámci sídliště byl realizován vodní prvek v podobě kašny se sochou „Mládí“. Tato kašna zanikla. Dnes je jako parafrázi k tomuto vodnímu prvku v rámci celku umístěna dvojice fontán - vodních her.

Plochy zeleně - jsou zastoupeny bohatou, plně vzrostlou zelení, která v současné době prošla revizí a kompletním doplněním či náhradou již nevyhovujících stromů a keřů. Sídliště je navíc bohatě zasazeno do krajinného rámce města prostřednictvím zeleného klínu významného celku veřejné zeleně v rámci svahů a dna průhonského údolí.

Vazba na okolí - při severní hranici sídliště se nachází dva nástupy do významného celku veřejné zeleně, přičemž jeden je funkční a druhý vlivem situování dopravy v klidu na ploše veřejné zeleně do značné míry znefunkčnený. Z hlediska provozu je sídliště na své okolí napojeno prostřednictvím zástavek MHD - autobusová doprava. Celek parafrázuje svou výškovou kompozicí sídliště Kladno - Rozdělův, díky čemuž je vhodně navázán na své blízké okolí.

Rekreační plochy - jsou v rámci celku zastoupeny dětským a sportovním hřištěm s hustým doprovodem laviček a dalšího městského mobiliáře. Nové plochy k rekreaci a odpočinku pak vznikly při, v současnosti dokončované, revitalizaci celku.

Doporučené zásahy - v celku je třeba se zaměřit i na stanoviště mimo hlavní bulvár, který je v současné době předmětem rozsáhlé revitalizace. Zejména v rámci lokality druhé stavební etapy, kde bylo k vyrovnání výškového rozdílu terénu užito opěrných zdí, je třeba uvažovat o provedení komplexních oprav - obdobných jako na exponovaném stanovišti již revitalizovaného bulváru, a to včetně ploch veřejné zeleně.

OKRSEK "2" - (příloha XIX. a XX.)

Reliéf terénu a jeho uplatnění - okresek "2" se nachází v těžišti k.ú. Kročehlavy, na plošině nakloněné k jihozápadu. Zástavba koresponduje s terénem - velké obytné struktury s charakterem otevřených bloků jsou vystavěny ve směru vrstevnic, či kolmo na ně. Třetí - výškový - rozměr je utvářen jak obytnými deskami, tak i bodovými obytnými věžemi, pravidelně rozloženými při obvodu tohoto obytného souboru.

Přítomnost a uplatnění vodního prvku - v obytném souboru není uplatněn vodní prvek. Dříve byl atribut vody zastoupen v rámci interiéru velkoplošných bloků - byl zde umístěn veřejný bazén a kašna se sochou koupajících se kluků od sochaře Čestmíra Mudruňky.

Plochy zeleně - jsou zastoupeny na volných plochách v rámci jednotlivých obytných bloků. Místy se jedná o přerostlé skupiny stromů a keřů, které vyžadují značný zásah pro zvýšení kvality celkové obytnosti. Na celek nenavazuje žádná rozsáhlejší plocha zeleně - ani smíšený lesní porost, ani významný celek veřejné zeleně. Obnova zeleně v tomto celku ještě nebyla aplikována.

Vazba na okolí - vzhledem k poloze sídliště v těžišti k.ú. Kročehlavy, není v rámci tohoto celku uplatněn přímý nástup do příměstské krajiny ani do významného celku veřejné zeleně. Při jihovýchodním cípu celek sousedí s průvětrnou plochou zemědělské půdy „Růžové pole“, která je v současné době v hledáčku spekulantů s pozemky. Z hlediska provozu je sídliště spojeno s okolím, prostřednictvím sítě zástavek MHD - autobusová doprava a nedalekého hlavního vlakového nádraží Kladno. Výšková hladina je různorodá - s převahou vysokých obytných domů, a to jak deskových a tak věžových. Zástavba obecně ctí terénní situaci.

Rekreační plochy - jsou v rámci celku omezeny na plochy dětských hřišť a víceúčelových - veřejnosti přístupných sportovišť, přičemž veřejný prostor je sporadicky doplněn o městský mobiliář (lavičky, odpadkové koše, stojany na kola apod.)

Doporučené zásahy - lze doporučit úpravy veřejných prostranství, v rámci blokové struktury. Tyto plochy byly dříve vlivem kvalitní náplně hojně využívány místními obyvateli ke každodenní rekreaci. Mezi doporučenými zásahy je jak obnova a zvýšení péče o veřejnou zeleň, tak návrh na revitalizace a navrácení původní náplně do veřejných prostor mezi obytnou zástavbu.

OKRSEK "3" - (příloha XXI. a XXII.)

Reliéf terénu a jeho uplatnění - okrsek "3" je z hlediska terénní konfigurace umístěn na plošině ukloněné k jihu, s počínajícím zářezem do krajinného suterénu, který vrcholí v lesním celku „Bažantnice“.

Přítomnost a uplatnění vodního prvku - v obytném souboru není uplatněn vodní prvek, nicméně nedaleko jeho jižní hranice se nachází významné prameniště Lidického potoka, který následně protéká lesním celkem „Bažantnice“ a dotuje místní rybník a přírodní koupaliště vodou.

Plochy zeleně - jsou zastoupeny jen omezeně v rámci celku. Na sídliště však při východní hranici navazuje lesní enkláva „V zabitym“ a při jižní hranici celek sousedí s významnou volnou plochou „Růžové pole“, které se však v tomto roce stalo předmětem zájmu investorů, kteří na této volné ploše chtějí vystavět objekty distribuce.

Vazba na okolí - celek je bohatě navázán na příměstskou krajinu prostřednictvím trojice vazeb, z čehož dvě jsou funkční a jedna nefunkční. Funkční nástupy jsou vedeny do lesních celků „V zabitym“ a „Bažantnice“. Nefunkční nástup se nachází při jižní hranici a vede na přírodní prodouvací plochu „Růžového pole“, které je hojně využíváno k dětským hrám (pouštění draka), venčení psů a v rámci pěších tras i ke každodenní rekreaci. Z hlediska provozu je sídliště spojeno s okolím, prostřednictvím sítě zástavek MHD - autobusová doprava a nedalekého hlavního vlakového nádraží Kladno. Výšková hladina je vysoká s vůdčím zastoupením věžových domů s tím, že přítomnost lesní enklávy umně tuto výšku balancuje.

Rekreační plochy - jsou delimitovány do příměstské krajiny za hranice celku, kde jsou zastoupeny plochy dětských hřišť, sportovišť (plavecký bazén, víceúčelové hřiště), chovný rybník Bažantnice, nezastavěná plocha „Růžového pole“, síť procházkových cest apod.

Doporučené zásahy - je třeba akcentovat důležitost zachování volné plochy „Růžového pole“, která výrazně přispívá ke klimatické pohodě a dostatečnému provětrání „Nových Kročehlav“ vč. obytného celku Okrsek "3". S tím je vhodné uvažovat o vytvoření adekvátního nástupu do příměstské krajiny v této lokalitě, která je hojně využívána. Z hlediska ploch zeleně, je vhodné uvažovat jejich postupnou obnovu a místy i doplnění stávajících dřevin o nové.

OKRSEK "4" - (příloha XXIII. a XXIV.)

Reliéf terénu a jeho uplatnění - okrsek "4" je z hlediska terénní konfigurace umístěn na rovinaté plošině mírně ukloněné k východu s tím, že při jižní hranici se v lesním celku „Bažantnice“ reliéf markantně zařezává do údolí Lidického potoka

Přítomnost a uplatnění vodního prvku - v obytném souboru není uplatněn vodní prvek. Nedaleko jižní hranice území se však nachází významné prameniště Lidického potoka, který následně protéká lesním celkem „Bažantnice“ a dotuje místní rybník a přírodní koupaliště vodou.

Plochy zeleně - jsou zastoupeny povšechně, a to spíše jen plochami kulturních trávníků v rámci blokové struktury. Na sídliště však při západní hranici navazuje lesní enkláva „V zabitym“ a při jižní hranici celek sousedí s lesním celkem „Bažantnice. Toto zasazení do krajinného rámce utváří unikátní životní prostředí a přírodní vazby na okolí.

Vazba na okolí - celek je bohatě navázán na příměstskou krajinu prostřednictvím dvou nástupů, z čehož oba jsou funkční a hojně využívané. Funkční nástupy jsou vedeny do lesních celků „V zabitym“ a „Bažantnice“, kde přímo navazují na cestní síť vycházkových tras vhodných pro každodenní rekreaci. Z hlediska provozu je sídliště spojeno s okolím, prostřednictvím sítě zástavek MHD - autobusová doprava. Výšková hladina je uměřená k výšce lesních celků s tím, že celek graduje čtveřicí obytných věží v centrální části.

Rekreační plochy - jsou vesměs - až na dvě dětská hřiště - delimitovány do příměstské krajiny za hranice celku, kde se nachází jak plochy dětských hřišť, sportovišť (plavecký bazén, víceúčelové hřiště), chovný rybník Bažantnice, tak již výše zmiňovaná síť vycházkových tras, hojně využívaných ke každodenní rekreaci. Sídlištěm navíc v jeho hlavní ose prochází cyklostezka - která dílem pokračuje do lesního celku „Bažantnice“ a dílem skrze Okrsek "0" pokračuje do lesního celku „Dlouhé boroviny“.

Doporučené zásahy - jsou zaměřeny zejména na výsadby nových - dominantních - dřevin, které dokážou zjemnit velkou hmotu semknutých panelových bloků. Vzhledem k době vzniku a nedostatečné realizaci ozelenění je toto sídliště co do počtu a stavu vzrostlých stromů nejhůře hodnoceným celkem.

CENTRUM - (příloha XXV. a XXVI.)

Reliéf terénu a jeho uplatnění - sídliště je situováno v centrální části historického zastavění města Kladna - při svažité poloze - na hřebenu markantního reliéfu údolí potoka Sítná, přičemž tento ozeleněný svah tvoří jižní hranici celku. Zástavba zajímavě kopíruje terénní růst a podporuje přirozenou - svahovou - gradaci celé hmoty.

Přítomnost a uplatnění vodního prvku - v rámci sídliště byl realizován vodní prvek v podobě abstraktní plastiky. Tato fontána byla při nedávné úpravě ulice Václava Rabase obnovena. Další fontána je umístěna v parkově upravené ploše „Trilobit“.

Plochy zeleně - jsou zastoupeny bohatou, plně vzrostlou zelení, která prošla revizí a kompletním doplněním či náhradou nevyhovujících stromů a keřů. I přes absenci přímé vazby na příměstskou krajinu a významný celek veřejné zeleně se jedná o sídliště hojně ozeleněné díky přítomnosti rozsáhlých parkově upravených ploch (městský park Trilobit, městský park Dvořákovy sady, městský park U gymnázia a městský park Bezručova ulice).

Vazba na okolí - jak již bylo výše popsáno - celek není vzhledem ke svému situování přímo navázán na příměstskou krajinu ani na významný celek veřejné zeleně. V dostupné vzdálenosti se nachází funkční nástup do významného celku veřejné zeleně - údolí potoka Sítná. Z hlediska provozu je sídliště na své okolí napojeno prostřednictvím zástavek MHD - autobusová doprava. Celek se i přes značně brutální vpád do historického jádra města Kladna snaží při své severní hranici pomocí kaskádovitě snížení vyrovnat výškovou hladinu panelové zástavby s nízkými cihlovými domy. Sídliště je dodnes z hlediska stavebně-kompozičního nedokončené a neprovázané s okolní zástavbou, což způsobilo přerušování výstavby vlivem změny politické situace na našem území v roce 1989.

Rekreační plochy - jsou v rámci celku zastoupeny dětskými hřišti s hustým doprovodem laviček a dalšího městského mobiliáře. Další plochy k rekreaci jsou situovány v dostupné vzdálenosti v rámci významného celku veřejné zeleně - údolí potoka Sítná.

Doporučené zásahy - veškeré snahy je třeba zaměřit na funkční a provozní provázání celku s okolní zástavbou vč. revitalizace proluk, které jsou dnes ve velice neutěšeném stavu a vytváří tak přirozeně špatnou vizitku celému městu - vzhledem k situování v rámci historického jádra.

7 SHRUTÍ VÝSLEDKŮ A DISKUZE

Na základě podrobného terénního průzkum (červen - září 2017) a zároveň na základě rešeršní činnosti v rámci odborné literatury, archivu Odboru výstavby Magistrátu města Kladna, Státního okresního archivu v Kladně, Státního oblastního archivu v Praze a Národního technického muzea v Praze, byl zpracován souhrnný přehled vybraných kladenských sídlišť. Vzhledem k roztroušenosti veškerých informací a obecně k nezpracovanosti daného tématu na úrovni kladenské aglomerace, vyžádalo si zjišťování veškerých potřebných vstupů pro naplnění cílů práce vyšší časový nárok.

Sídlištní výstavba a zejména pak panelová sídliště byla pro urbanisticko-stavební vývoj města Kladna určujícím fenoménem. Díky dynamickému růstu kladenské aglomerace, jehož hlavní časový rámec spadá do druhé poloviny 20. století, je město tvořeno ze značné části sídlištními celky, neboli dle terminologie Ryšavý (1983) novými obytnými soubory.

Celky vzniklé v rámci kladenské aglomerace v tzv. „Dřevní fázi“, tedy ve 40. a 50. letech 20. století, jsou plošně menší sídliště s nižšími objekty, které jsou dobře navázány na okolní zástavbu, nikterak výrazně nemění celkovou siluetu města, zároveň však tyto celky vzhledem k situování jen minimálně interagují s příměstskou krajinou - navázání je jen dílem na významný celek veřejné zeleně reprezentovaný zeleným klínem údolí potoka Sítná. Realizace občanské vybavenosti byla naplněna jen ve velice omezené míře.

Kladenská sídliště zařazená do „Fáze socialistického realismu“ již značně proměňují siluetu města, začínají vytvářet chybějící třetí - výškový - rozměr, jinak relativně tektonicky chudému území. Zástavba však stále velice umně navazuje na své okolí a jsou zde patrné první větší snahy o navázání celku na krajinné zázemí města - včetně rekreačních vycházkových tras v rámci lesoparku „Lapák“. Celky ve svém návrhu již plně implementují občanskou vybavenost, jejíž realizace však zaostává oproti výstavbě bytových domů.

Obytné soubory vzniklé v rámci „Pionýrské fáze“ v sobě vůbec prvně implementovaly panelovou technologii, konkrétně konstrukční soustavu G57 a věžové panelové domy dle speciálního projektu Ing. arch. Leslava Vlčka. Tento panelový impakt - zprvu ještě uměřený začal postupně velice radikálně měnit celkovou siluetu města Kladna a zejména pak „Nových Kročehlav“. Vzhledem k uplatnění řádkové - funkcionalistické

zástavby jsou poměrně hojně zastoupeny plochy zeleně a i vazba na krajinu je dílem uplatněna, a to díky zachování lesního - izolačního - masivu „Dlouhé boroviny“, se kterým bylo projektanty uvažováno jako s plochou eliminující spád pevných částic v rámci okrskové zástavby. Občanská vybavenost je v rámci okrsků již bohatě naplněna.

Krásná sídliště - přesněji kladenská sídliště vzniklá v rámci „Krásné fáze“ z přírodně-krajinářského hlediska přesně reflektují toto označení. Jedná se o celky, které plně využívají přítomnost markantního krajinného suterénu i vazby na významné celky veřejné zeleně a příměstskou krajinu. Užití panelové soustavy T08B navíc umožnilo variabilně členit fasády domů a i z hlediska kompozičního se jedná o vůdčí celky města Kladna. V sídlištích z tohoto období je hojně zastoupena občanská vybavenost.

Naproti tomu nové obytné soubory vystavěné v tzv. „Technokratické fázi“ jsou na občanskou vybavenost chudší s tím, že je zde kladen důraz na zisk co největšího počtu bytových jednotek. Kompozice vysokopodlažních obytných desek je dílem navázána na lesní enklávu „V zabítym“ a dílem na průvětrnou plochu „Růžového pole“. Zajímavé bylo řešení veřejných prostorů v rámci jednotlivých polouzavřených bloků domů, spolu s výsadbami veřejné zeleně. Dnes jsou však tyto plochy v neutěšeném stavu a bez speciálního využití, obecně dosti anonymní.

Finální etapa výstavby panelových sídlišť, tedy tzv. „Fáze pozdních krásných a postmodernistických sídlišť“ je v rámci kladenské aglomerace reprezentována Okrskem "4" - velice velkoryse napojeným na krajinné zázemí města a nedokončeným sídlištěm „Centrum“, které i přes přerušení výstavby a absenci vazeb na významný celek veřejné zeleně a příměstskou krajinu si dokázalo pomoci parkově upravených ploch vytvořit vlastní - kvalitní - přírodní zázemí.

Sídliště - kromě toho, že vytváří vůdčí bytovou kapacitu v kladenské aglomeraci, jsou určitým dokladem architektonicko-urbanistického utváření města ve druhé polovině 20. století a zároveň mnohdy posledním přechodovým článkem mezi městskou a příměstskou krajinou. S tímto vstupem projektanti při svých návrzích v rámci města Kladna umně pracovali a dnes, téměř 30 let od ukončení panelové výstavby lze říci, že tyto hodnoty jsou stále více docenovány a je tedy žádoucí je v maximální možné míře podporovat, a to i z důvodu, že sídliště budou stále utvářet výrazný prostor k životu velké části obyvatel nejen města Kladna, ale i celé České republiky.

8 ZÁVĚR

Cílem diplomové práce byla přírodně-krajinářská analýza kladenských sídlišť. Práce obsahuje jak literární rešerši, která vychází ze studia rozsáhlého množství odborné literatury a primárních pramenů - dobových archiválií, tak i přehledné výstupy s přírodně-krajinářským a kompozičním rozbohem řešených sídlišť. V analytické části práce bylo vytvořeno celkem dvanáct mapových karet kladenských sídlišť, dvanáct posterů s četným fotografickým doprovodem a dílčí textový popis řešených aspektů vč. nastínění nejpálčivějších problémů a doporučujících zásahů pro každý řešený celek. V rámci konkrétní části práce je navíc povšechně rozjeden urbanistický vývoj města Kladna, důležitý pro pochopení celkového časového rámce v růstu a rozvoji kladenské aglomerace.

Veškerá šetření a zhodnocení proběhla za použití metodik k tomu určených a v práci popsanych. Výstupy byly zhotoveny v rozhraní speciálních softwarů pro tvorbu a úpravu map (ArcGIS 10.5.1) a vytváření technických výkresů vč. posterových výstupů (AutoCAD 2015). Aktualnost témat řešených v této práci si vyžádala užití aktuálních přístupů - tedy požadavku spojeného s užitím výše popsaného programového vybavení, které se v praxi stalo již běžným standardem.

Závěrem lze konstatovat, že kladenská sídliště jsou unikátní encyklopedií vývoje sídlištní výstavby jak z hlediska urbanisticko-architektonického, tak i z hlediska vztahu ke krajinnému zázemí města. Zároveň se jedná o obytné soubory, které jsou vesměs velmi bohaté na plochy zeleně a všeobecně na přírodní atributy městské krajiny. Jistou rezervu lze spatřit v nedostatku vodních prvků a obecně v nepřítomnosti vody, která dává obytným souborům v jiných městech (například obytný soubor Komenského náměstí v Litomyšli) další rozměr a přidanou hodnotu. Obecným problémem, který se objevuje napříč všemi řešenými soubory v této práci, je nedostatečná péče o zeleň a především její postupné přirozené stárnutí a neprovádění obnovy. Výsadba nových dřevin, stejně jako náhrada za již přestárlé solitéry, se proto stává aktuálním tématem.

Přáním autora této práce je, aby její obsah a výstupy pomohly ke zlepšení celkového stavu přírodních prvků v řešených obytných souborech, a to vč. podpoření nástupů a řešení stavu příměstské krajiny. Vzhledem k naplnění všech cílů stanovených na počátku, se tato práce může stát plnohodnotným podkladem pro případná dílčí zadání architektonický studií či revitalizací v rámci kladenských sídlišť.

9 PŘEHLED LITERATURY A POUŽITÝCH ZDROJŮ

LITERÁRNÍ ZDROJE:

ÅMAN, Anders. Architecture and ideology in Eastern Europe during the Stalin era: an aspect of Cold War history. Cambridge, Mass.: MIT Press, 1992. ISBN 978-0-262-01130-3.

BAJERSKA, Irena. Zelené systémy a jejich význam v krajinném obraze: Celost. konference se zahr. účastí, [poř.] ČV stavební společ. ČSVTS... [aj.], Praha 1986 [Sborník přednášek]. Praha: Dům techniky ČSVTS, 1986. ISBN (Brož.):.

BEEVERS, Robert. The garden city utopia: a critical biography of Ebenezer Howard. New York: St. Martin's Press, 1988. ISBN 03-120-1296-9.

BERGHAUSER PONT, Meta a Per. HAUPT. Spacematrix. Rotterdam: NAI Publishers, 2010. ISBN 978-90-5662-742-3.

BLAŽKOVÁ, Tereza a Petra ČERVINKOVÁ, ed. Krajina jako antropologická čítanka. Praha: Togga, spol. s r.o., 2015. Steam. ISBN 978-80-7476-039-6.

CULEK, Martin. Biogeografické členění České republiky. Praha: Enigma, 1996. ISBN 80-85368-80-3.

CULEK, Martin. Biogeografické členění České republiky. II. díl. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2005. ISBN 80-86064-82-4.

CULEK, Martin, Jiří LOW, Jaroslav NOVÁK a Pavel HARTL. Typy krajinného rázu České republiky. In Sborník konference Ochrana krajinného rázu. 1. vyd. Praha: FA ČVUT, FLE ČZU, MŽP ČR, 2006. s. 43-50, 169 s. ISBN 80-903206-7-8.

ČERNÝ, Jaroslav. Slovo o kladenském zítřku. MNV Kladno: Cíl, 1949

DEMEK, Jaromír. Hory a nížiny. Praha: Academia, 1987. Zeměpisný lexikon ČSR. ISBN (Váz.):.

DVOŘÁK, Vladimír a Václav MAŠEK. Deset krátkých let bytové výstavby ve Středočeském kraji. Praha: Orbis, 1961.

FIALA, František. Stati z urbanismu. Vyd. 1. Praha: Svaz architektů ČSR, 1959.

FORMAN, Richard T. T. a Michel GODRON. Landscape Ecology. New York: John Wiley, 1986. ISBN 0-471-87037-4.

FRAGNER, Benjamin. Labyrinty měst: bloudění jejich minulostí a přítomností. Praha: Albatros, 1984. Objektiv. ISBN (Brož.):.

FRYNTA, Zdeněk a Aleš Procházka. Dělnické kolonie 19. století v Praze a na Kladensku. Architektura ČSR 3-74: časopis Svazu architektů ČSR. Praha: Klub architektů, 1974.

GOLLWITZER, Gerda. Kinderspielplätze. München: G.D.W. Callwey, 1957.

- HÁJEK, Roman a Alexandr NĚMEC. Budoucnost proměny veřejného prostoru a života v sídlišti Kladno - Rozdělov. Kladno: Halda, z.s., 2017
- HAVLÍČEK, Josef a Karel FILSAK. Jindřichův Hradec: upravovací plán města s návrhy a studii výstavby nových částí. Praha: Vědecko-technické nakladatelství, 1950. ISBN (Brož.):.
- HAVLÍČEK, Josef. Návrhy a stavby: 1925-1960. Praha: SNTL, 1964. Řada staveb. lit.
- HEXNER, Michal - NOVÁK, Jaroslav: Urbanistická kompozice. ČVUT, 1996.
- HORKÝ, Jaroslav a Ivan VOREL. Tvorba krajiny. 2. přeprac. vyd. Praha: Ediční středisko Českého vysokého učení technického, 1988.
- HOŘEJŠ, Miloš. Kladenská kolonie "Siedlung" jako příklad politické instrumentalizace architektury. "Kladno minulé a budoucí": sborník z mezioborové konference. Editor Radoslava SCHMELZOVÁ, editor Dagmar ŠUBRTOVÁ. Kladno: Arteum, 2007. ISBN 978-80-254-0180-4.
- HRUŠKA, Emanuel. Příroda a osídlení: biologické základy krajinného plánování. Praha;1945;: Dr. Ed. Grégr a syn.
- HRUŠKA TVRDÝ, Lubor. Industriální město v postindustriální společnosti. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, 2011. ISBN 978-80-248-2172-6.
- HRŮZA, Jiří. Slovník soudobého urbanismu. Praha: Odeon, 1977.
- HRŮZA, Jiří. Svět měst. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-1808-3.
- HUBATOVÁ-VACKOVÁ, Lada a Cyril ŘÍHA, ed. Husákovo 3 + 1: bytová kultura 70. let. Praha: VŠUP, 2007. ISBN 80-86863-21-2.
- JANEČKOVÁ, Michaela. Vývoj panelových soustav v Československém stavebnictví. Beton VIII, č. 3, 2008.
- KAČER, Jaroslav. Přestavba centra Kladna. Architektura ČSR: časopis Svazu architektů ČSR. Praha: Klub architektů, 1987.
- KÁNTOROVÁ, Jana. Postup při zateplování obytných budov. Praha: ŠEL, 2006. ISBN 80-86426-24-6.
- KLÍMA, Karel. 100 let ocelí Poldi. Ilustroval Bohuslav VALENTA. V Praze: Práce, 1989.
- KOHOUT, Michal, David TICHÝ, Filip TITTL, Jana KUBÁNKOVÁ a Šárka DOLEŽALOVÁ. Sídliště, jak dál?. Praha: České vysoké učení technické v Praze, Fakulta architektury, Ústav nauky o budovách, 2016.
- KOHOUT, Michal a Rostislav ŠVÁCHA. Česká republika - moderní architektura. Praha: Zlatý řez, 2014. ISBN 978-80-903826-0-2.
- KOLLER, Rudolf. Nástin regionálních dějin okresu kladenského. Kladno: OPS, 1968.

- KONVIČKA, Miloslav, VOREL, Ivan a Petr SKLENIČKA, ed. Ochrana krajinného rázu: třináct let zkušeností, úspěchů i omylů-- : sborník příspěvků z konference, Praha 2006. Praha: Naděžda Skleničková, 2006. ISBN 80-903206-7-8.
- KOS, Josef. Kladno - město dolů a vysokých pecí. V Praze: Národohospodářská propagace Československa, 1948. Národohospodářská propagace Československa. Řada C.
- KOVAŘÍK, Jiří. Německé plány na přestavbu Kladna. Slánský obzor: ročenka Musejního spolku v Slaném. Slaný: Musejní spolek, 2003. ISSN 1214-3847.
- KRAJNÍK, Stanislav a Zdeněk POSPÍŠIL. Kladensko. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1985.
- KRAVČENKOVÁ, Světlana. Regenerace panelových domů: sborník referátů z konference. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, 2003. ISBN 80-248-0252-X.
- KŘEČOVÁ, Marie. Kladno neznámé. Svoboda LXXIII, 1964.
- KUČA, Karel. Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. II. díl, H - Kole. Praha: Libri, 1997. ISBN 80-85983-14-1.
- KUPKA, Jiří. Zeleň v historii města. Praha: Vydavatelství ČVUT, 2006. ISBN 80-01-03443-7.
- KUPKA, Jiří. Krajiny kulturní a historické: vliv hodnot kulturní a historické charakteristiky na krajinný ráz naší krajiny. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2010. ISBN 978-80-01-04653-1.
- LÁBUS, Ladislav. O obytných stavbách a sídlištích. Architekt: nezávislý měsíčník architektů. Praha (Letenská 5, Praha 1): Obec architektů, 1997. ISSN 0862-7010.
- LIPSKÝ, Zdeněk. Krajinná ekologie pro studenty geografických oborů, dotisk. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-718-4545-0.
- LIPUS, Radovan a David VÁVRA. Šumná města. Druhá kniha. Brno: Petrov, 2003. ISBN 80-7227-177-6.
- MATOUŠEK, Vladimír. Kompozice a organizace města. Brno: Ústav architektury a územního plánování, 1953.
- MUSIL, Jiří. Lidé a sídliště. Autor úvodu Irena LÉROVÁ. Praha: Nakl. Svoboda, 1985. Členská knihovna. ISBN (Váz.):.
- NĚMEC, Alexandr. Domovní znamení na kladenských věžácích. Ilustroval Šárka TROJANOVÁ. Kladno: z.s. Halda, 2017. ISBN 978-80-905992-9-1.
- NĚMEC, Michal a Tomáš BRABEC. Analýza vývoje sociální struktury velkých pražských sídlišť mezi léty 2001 a 2011. Praha: IPR Praha, 2015.

- NOVOTNÝ, Jiří. Poznámky a náměty ke studii centrálního útvaru na Sítně v Kladně. Architektura ČSSR XXII, 1963.
- NOVÝ, Otakar. Obrana architektury: 20 let KPÚ Praha 1948-1968. Praha: Merkur, 1968.
- NOVÝ, Otakar. Architektonická bilance: 25 let KPÚ Praha 1948-1973. Praha: Merkur, 1973.
- NOVÝ, Otakar. Perspektivy socialistické architektury: 30 let KPÚ Praha 1948-1978. Praha: Merkur, 1978.
- NOVÝ, Otakar. Architektonická tvorba: 35 let KPÚ Praha 1948-1983. Praha: Merkur, 1983.
- NOVÝ, Otakar. Architektonická konfrontace: 40 let KPÚ Praha 1948-1988. Praha: Merkur, 1988.
- OLIVERIUS, Miroslav. Rukověť k symbolům měst a obcí Kladenska a Slánska. Slaný: Patria, 2007. ISBN 978-80-254-0910-7.
- OUŘEDNÍČEK, Martin a Jana TEMELOVÁ, ed. Sociální proměny pražských čtvrtí. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2064-2.
- PIRO, Bohuš. Zakládání a údržba zeleně. Díl 1. Praha: SPN, 1984.
- POLENO, Zdeněk. Příměstské lesy. Praha: SZN, 1985. Lesnictví, myslivost a vodní hosp. ISBN (Váz.):.
- QUITT, Evžen. Klimatické oblasti Československa. Praha: Academia, 1971.
- RYŠAVÝ, Zdeněk. Nové obytné soubory v ČSR: Geograficko-demografický rozbor sídlišť a jejich typologie. Praha: Výzk. ústav výstavby a archit., 1983.
- ŘACH, Jaroslav. Než vyrostly haldy. Praha: SKNV, 1967.
- SEDLÁK, Sedlák. Sídliště. Bulletin České komory architektů. Praha: Česká komora architektů, 2015. ISSN 1804-2066.
- SEDLÁKOVÁ, Radomíra. Sorela: Česká architektura 50. let : Kat. výstavy: Národní galerie v Praze. Sbírká architektury: Palác Kinských: 14. dubna - 22. května 1994. Praha: Národní galerie, 1994. ISBN 80-7035-066-0.
- SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA a Irena LEHKOŽIVOVÁ, ed. The Paneláks: twenty-five housing estates in the Czech Republic. In Prague: Museum of Decorative Arts, 2016. ISBN 978-80-7101-162-0.
- SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie, Rostislav ŠVÁCHA. Paneláci. 2, Historie sídlišť v českých zemích 1945-1989 : kritický katalog k výstavě Bydliště - panelové sídliště: plány, realizace, bydlení 1945-1989. V Praze: Uměleckopřemyslové museum, 2017. ISBN 978-80-7101-169-9.

- SMRŽ, Tomáš. Kladno - přestavba centra města. Architektura ČSR: časopis Svazu architektů ČSR. Praha: Klub architektů, 1987.
- STARÝ, Oldřich. Česká moderní architektura. Stavba: Měsíčník Pro Stavební Umění. Praha: Klub architektů, 1926.
- STORCH, Karel. Výrobní a technické prostředky. Architektura ČSR: sdružené časopisy Stavba, Stavitel, Styl. Praha: Klub architektů, 1949.
- STORCH, Karel. Nová technika a architektura v Československu. Praha: Svaz architektů ČSSR, 1961.
- STORCH, Karel. 25 let typizace v československé výstavbě. Praha: Studijní a typizační ústav Praha, 1973.
- SUCHÝ, František. Květiny - výzdoba našich sídlišť a zahrádek. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1962. Malá zahradnická knižnice.
- SYROVÝ, Bohuslav. Architektura-svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury. 2. vyd. Praha: SNTL, 1977. Řada stavební literatury.
- ŠEVČÍK, Oldřich a Ondřej BENEŠ. Architektura 60. let: "zlatá šedesátá léta" v české architektuře 20. století. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-1372-4.
- ŠIMEK, Pavel a Petr ŠRYTR. Městské inženýrství: [technický průvodce]. 2. Praha: Academia, 2001. ISBN 80-200-0440-8.
- ŠIMŮNEK, Robert. Kladno. Praha: Historický ústav Akademie věd ČR, 2007. Historický atlas měst České republiky, 17. ISBN 978-80-7286-109-5.
- ŠVÁCHA, Rostislav. Rekapitulace sídlišť. Stavba. Praha: Business Media CZ. 2000, roč. 7, č. 5. ISSN 1210-9568.
- VEVERKOVÁ, Irena. Kladno. Praha: Paseka, 2008. Zmizelé Čechy. ISBN 978-80-7185-925-3.
- VLK, Miloslav. Kladno a výtvarné umění: Kladno srpen - říjen 1988. Kladno: Galerie výtvarného umění, 1988.
- VOREL, Ivan. Přírodní, kulturní, estetické hodnoty a struktura osídlení – konflikt nebo harmonie (kulturní krajina z pohledu urbanisty). In: Téma pro 21. století. Kulturní krajina aneb proč ji chránit? 1. vyd. Praha: MŽP ČR, 2000. ISBN 80-7212-134-0
- VORLÍK, Petr. Český mrakodrap. V Praze: Paseka, 2015. ISBN 978-80-7432-504-5.
- VOŽENÍLEK, Jiří. Stavba měst a vesnic: urbanistická příručka. Brno: Výzkumný ústav výstavby a architektury, 1957.
- ZARECOR KIMBERLY ELMAN. Manufacturing a socialist modernity housing in Czechoslovakia, 1945-1960. Pittsburgh, Pa: University of Pittsburgh Press, 2011. ISBN 082297780X.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

BALABÁNOVÁ, Pavla. Principy a pravidla územního plánování: (kap. C.5 Zeleň) [online]. 2013. Brno: ÚÚR [cit. 2018-02-11]. Dostupné z: <https://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/internetove-prezentace/principy-a-pravidla-uzemniho-planovani/kapitolaC/C5-2013.pdf>

IPR Praha. Koncepce rozvoje veřejných prostranství pražských sídlišť: formulace základního přístupu. [online]. 2015. IPR Praha, Kancelář veřejného prostoru. [cit. 2018-1-14]. Dostupné z: http://www.iprpraha.cz/uploads/assets/dokumenty/obecne/krvps_formulace%20zakladniho%20pristupu_male.pdf

MEJSNAROVÁ, Jitka. Principy a pravidla územního plánování: (kap. C.6 Rekreace) [online]. 2011. Brno: ÚÚR [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: <http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/internetove-prezentace/principy-a-pravidla-uzemniho-planovani/kapitolaC/C6-2011.pdf>

MUŽÍK, Jan. Principy a pravidla územního plánování: (kap. B.3.3.1.1 Města) [online]. 2010. Brno: ÚÚR [cit. 2018-01-12]. Dostupné z: <http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/internetove-prezentace/principy-a-pravidla-uzemniho-planovani/kapitolaB/B3-20150113.pdf>

Pramenné dílo SLDB 2011. [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013. [cit. 2018-02-14]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/scitani-lidu-domu-a-bytu-2011>

VOREL, Ivan. Principy a pravidla územního plánování: (kap. C.5 Zeleň) [online]. 2006. Brno: ÚÚR [cit. 2018-01-20]. Dostupné z: http://www.uur.cz/principy/konference/KapitolaC/C5_Zelen_20061002.pdf

VOREL, Ivan. Principy a pravidla územního plánování: (kap. B.2.3 Krajina) [online]. 2016. Brno: ÚÚR [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/internetove-prezentace/principy-a-pravidla-uzemniho-planovani/kapitolaB/B2-20160318.pdf>

MAPOVÉ PODKLADY:

AOPK ČR, 2018: <http://mapy.nature.cz/>, [online: 2018-01-15]

ČUZK, 2018: <http://geoportal.cuzk.cz/>, [online: 2018-03-11]

DMR 5G: <http://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/default.aspx?wmcid=11273>, [online: 2018-02-19]

10 SEZNAMY

Kapitola obsahuje seznamy obrázků, tabulek a map obsažených v této diplomové práci.

10.1 SEZNAM OBRÁZKŮ

- Obr. 1 - Typy sídel v krajinném rámci dle prof. Fialy (1959), Zdroj: (Kupka, 2010, s. 114)..... 17
- Obr. 2 - Panoramatický pohled na Jindřichův Hradec přes rybník Vajgar, Zdroj: (Havlíček, 1950, s. 1).
..... 19
- Obr. 3 - Hodnotně pojednané nábřeží řeky Loučné, jakožto doklad svého druhu vysoce ceněného krajinného zázemí sídliště Komenského náměstí v Litomyšli. Provedená revitalizace vč. regenerace přílehlého panelového sídliště je dílem Ing. arch. Josefa Pleskota. Zdroj: (Autor, 2017). 43

10.2 SEZNAM TABULEK

- Tab. 1 - Geomorfologické členění kladenské aglomerace, AOPK ČR, Zdroj: <http://mapy.nature.cz/> 64
- Tab. 2 - Klimatické charakteristiky kladenské aglomerace, Zdroj: (Quitt, 1971, s. 46)..... 67

10.3 SEZNAM MAP

- Mapa 1 - Prstenec lesů vytvářející hlavní charakter příměstské krajiny města Kladna, upraveno pro potřeby práce (červená přerušovaná linie - vymezení města Kladna, zelené polygony - příměstské lesní celky), mapa převzata z: <http://geoportal.cuzk.cz/>, upravil Alexandr Němec. 24
- Mapa 2 - Schematicky znázorněné plochy zelených klínů pronikajících z příměstské krajiny do urbanizovaného jádra města Kladna v prostorách terénní sníženiny "Průhon" a relativně těsného údolí "Sítňá" - sytě zelené polygony, (pro lepší orientaci jsou v mapě zakresleny zelenými polygony - příměstské lesní celky a červenou přerušovanou linií - vymezení města Kladna), mapa převzata z: <http://geoportal.cuzk.cz/>, upravil Alexandr Němec. 25
- Mapa 3 - Schematicky znázorněné vůdčí masivy městské zeleně (olivová barva) dotvářející funkční a prostorové vztahy přírodních prvků k širšímu krajinnému prostředí města Kladna. Určujícími plochami jsou zde městské parky, parková náměstí, centrální hřbitov a sídlištní rozvolněná zástavba (pro lepší orientaci jsou v mapě ponechány polygony vyznačující příměstské lesní celky, zelené klíny a červená přerušovaná linie vymežující hranice města Kladna), mapa převzata z: <http://geoportal.cuzk.cz/>, upravil Alexandr Němec. 26

11 PŘÍLOHY

PŘÍLOHA I. - SITUAČNÍ VÝKRES ŘEŠENÝCH SÍDLIŠTNÍCH CELKŮ	I.
PŘÍLOHA II. - PŘÍRODNĚ-KRAJINÁŘSKÁ ANALÝZA.....	II.
PŘÍLOHA III. - POLDISIEDLUNG - ROZBOROVÁ KARTA	III.
PŘÍLOHA IV. - POLDISIEDLUNG - FOTOGRAFICKÁ DOKUMENTACE.....	IV.
PŘÍLOHA V. - U KŘÍŽKU - ROZBOROVÁ KARTA.....	V.
PŘÍLOHA VI. - U KŘÍŽKU - FOTOGRAFICKÁ DOKUMENTACE.....	VI.
PŘÍLOHA VII. - 9. KVĚTNA I. - II. - ROZBOROVÁ KARTA.....	VII.
PŘÍLOHA VIII. - 9. KVĚTNA I. - II. - FOTOGRAFICKÁ DOKUMENTACE	VIII.
PŘÍLOHA IX. - ROZDĚLOV - ROZBOROVÁ KARTA	IX.
PŘÍLOHA X. - ROZDĚLOV - FOTOGRAFICKÁ DOKUMENTACE	X.
PŘÍLOHA XI. - OKRSEK "0" - ROZBOROVÁ KARTA	XI.
PŘÍLOHA XII. - OKRSEK "0" - FOTOGRAFICKÁ DOKUMENTACE	XII.
PŘÍLOHA XIII. - OKRSEK "1" - ROZBOROVÁ KARTA.....	XIII.
PŘÍLOHA XIV. - OKRSEK "1" - FOTOGRAFICKÁ DOKUMENTACE	XIV.
PŘÍLOHA XV. - SÍTNÁ - ROZBOROVÁ KARTA	XV.
PŘÍLOHA XVI. - SÍTNÁ - FOTOGRAFICKÁ DOKUMENTACE.....	XVI.
PŘÍLOHA XVII. - ASANACE "A" - ROZBOROVÁ KARTA	XVII.
PŘÍLOHA XVIII. - ASANACE "A" - FOTOGRAFICKÁ DOKUMENTACE	XVIII.
PŘÍLOHA XIX. - OKRSEK "2" - ROZBOROVÁ KARTA	XIX.
PŘÍLOHA XX. - OKRSEK "2" - FOTOGRAFICKÁ DOKUMENTACE.....	XX.
PŘÍLOHA XXI. - OKRSEK "3" - ROZBOROVÁ KARTA	XXI.
PŘÍLOHA XXII. - OKRSEK "3" - FOTOGRAFICKÁ DOKUMENTACE	XXII.
PŘÍLOHA XXIII. - OKRSEK "4" - ROZBOROVÁ KARTA.....	XXIII.
PŘÍLOHA XXIV. - OKRSEK "4" - FOTOGRAFICKÁ DOKUMENTACE.....	XXIV.
PŘÍLOHA XXV. - CENTRUM - ROZBOROVÁ KARTA.....	XXV.
PŘÍLOHA XXVI. - CENTRUM - FOTOGRAFICKÁ DOKUMENTACE	XXVI.